

Holokausti ja juutalaiset Norjan lehdistön kirjoituksissa vuosina
1945–46

Saara Murto
Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2018

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Kirkkohistorian osasto	
Tekijä – Författare Murto, Saara			
Työn nimi – Arbetets titel Holokausti ja juutalaiset Norjan lehdistön kirjoituksissa vuosina 1945–46			
Oppiaine – Läroämne Suomen ja Skandinavian kirkkohistoria			
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum 12.1.2018	Sivumäärä – Sidoantal 116	
Tiivistelmä – Referat <p>Tutkimukseni tarkastelee Norjan lehdistön uutisointia ja lehdistössä käytyä keskustelua holokaustista ja juutalaisista vuosina 1945 ja 1946. Norja oli sodan aikana Saksan miehittämä maa ja Norjasta lähetettiin 767 juutalaista tuhoamisleirille Puolan alueelle. Sodan aikana vahvan sensuurin alaisena olleet lehdet vapautuivat Norjan vapauden koittaessa toukokuussa 1945. Tutkin pro gradu -tutkielmassani sitä, miten lehdet uutisoivat jo aiemmin keväällä vapautetuista keskitys- ja tuhoamisleireistä. Lisäksi tutkimus keskittyy erityisesti siihen, miten holokaustin toteuttajia kuvattiin. Tämän tutkimuksen lähteinä ovat neljä norjalaista päivälehteä: <i>Aftenposten</i> ja <i>Verdens Gang</i> sekä kristilliset <i>Vårt Land</i> ja <i>Dagen</i>.</p> <p>Tutkimus osoittaa, että Norjan lehdistössä kirjoitettiin kesällä 1945 paljon keskitysleireistä, ja silminnäkijäkertomukset olivat tärkeä osa uutisointia. Belsenin oikeudenkäynnin myötä holokaustista selvinneet nousivat enemmän esille, kun taas syksyn 1945 edetessä holokaustin uhrit painuivat uutisoinnissa taka-alalle. Massiivista Nürnbergin oikeudenkäyntiä lehdistö seurasi vaihtelevalla innostuksella luoden norjalaisille laajempaa käsitystä niin sodan tapahtumista kuin holokaustista. Norjan lehdistö ei kuitenkaan pitänyt holokaustia oikeudenkäyntiuutisoinnin keskiössä, vaan keskeisemmäksi koettiin syyllisten tuomitseminen ja rankaiseminen.</p> <p>Oikeudenkäyntiuutisoinnin lisäksi Norjan lehdistö uutisoi juutalaisista, jotka olivat jääneet pakolaisiksi sodan myötä. Keskeiseksi teemaksi tutkimusajanjaksolla kristillisissä lehdistä nousi kristillisten juutalaislähetysjärjestöjen saama näkyvyys ja vahva kristillinen sionismi. Tämä tutkimus osoittaa, että juuri nämä uutiset pitivät esillä juutalaisten kohtaloa ja loivat omaa muistokulttuuria juutalaisten oman sodanjälkeisen muistokulttuurin rinnalle. Kristillisten lehtien kirjoituksista välittyi, että juutalaisten kärsimysten nähtiin vahvasti tukevan juutalaisten oikeutta ”pyhään maahan”. Samaan aikaan kiristyvän Lähi-idän poliittisen tilanteen myötä juutalaiset esiintyivät uutisissa negatiivisessa valossa, mutta Norjan Israelin lähetyksen ja muiden kristillistä sionismia edustavien kirjoittajien myötä myös juutalaisten ainutlaatuisuutta ja tärkeyttä korostettiin.</p>			
Avainsanat – Nyckelord Norja, juutalaiset, keskitysleirit, holokausti, sotarikosoikeudenkäynnit			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muita tietoja			

Sisällysluettelo

I Johdanto	1
1.1 Tutkimustehtävä	1
1.2 Saksan juutalaispolitiikka ja juutalaiskysymyksen loppuunsaattaminen	9
1.3 Norjan osallisuus holokaustiin	14
II Norjan vapaus koittaa toukokuussa 1945	16
2.1 Natsien tekemät kauheet paljastuvat	16
2.2 Norjan juutalaiset uutisoinnin keskiössä	22
2.3 Saksalaisten pahuus henkilöityy Joseph Krameriin.....	26
III Oikeudenkäyntiprosessit alkavat	36
3.1 Keskitysleireiltä selvinneet pääsevät ääneen	36
3.2 Belsenin pyövelistä Himmlerin syntipukiksi	45
IV Nürnbergin oikeudenkäynti – suurimmat rikolliset saavat tuomionsa	54
4.1 Pitkä oikeusprosessi käynnistyy.....	54
4.2 Keskitysleirien kauheet nousevat uudelleen esiin	63
4.3 Onnistunut oikeudenkäynti?	74
V Juutalaiset matkalla luvattuun maahan	80
5.1 Juutalaisongelmaan etsitään ratkaisua	80
5.2 Juutalaisongelma, koko maailman ongelma.....	94
VI Johtopäätökset	100
VII Lyhenteet	104
VIII Lähde- ja kirjallisuusluettelo	105
Sanoma- ja aikakauslehdet.....	105
Painetut lähteet	105
Internet-lähteet	106
Kirjallisuus.....	107

I Johdanto

1.1 Tutkimustehtävä

Norja vapautui kansallissosialistisen Saksan miehityksestä toukokuussa 1945, kun Saksa oli hävinnyt toisen maailmansodan. Maan lehdistö oli ollut sodan ajan tiukan sensuurin alaisena, eikä mitään natsihallinnon vastaista ollut saanut julkaista. Tämän vuoksi tiedot keskitysleireistä ja juutalaisten kohtalosta eivät olleet kantautuneet Norjaan muuten kuin maanalaisten lehtien ja radiokanavien kautta. Yleensä lehdistön tehtävänä on kertoa ajankohtaisista asioista ja analysoida yhteiskunnan tilaa, mutta tämä ei miehityksen aikana ollut mahdollista. Miehityksen päättymisen jälkeen Norjan lehdet olivat täysin uudessa asemassa; kuinka kertoa ihmisille asioista, joista lehdistössä oli vaiettu useiden vuosien ajan.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen Norjan päälehtien holokausti-uutisointia vuosina 1945–1946. Tutkimuksen päätehtävänä on selvittää, mitä holokaustista uutisoitiin tutkimuksessa tarkasteltavina olleissa lehdissä. Tuon esiin, milloin norjalaisissa lehdissä ensimmäisen kerran maan vapautumisen jälkeen kirjoitettiin keskitysleireistä ja juutalaisten järjestelmällisestä tuhoamisesta, sekä miten lehtien uutisoinnit poikkesivat toisistaan ja miksi. Erityinen huomio kohdistuu siihen, millaisia eroja niin sanottujen sekulaarien ja kristillisten lehtien uutisoinnin välillä oli. Keskeinen tekijä uutisoinnissa ovat lehtien käyttämät lähteet, joten tutkin, mistä lehdet olivat saaneet tietonsa, minkä uutistoimistojen sähköitä oli käytetty ja minkälainen vaikutus tietolähteillä oli Norjan holokausti-uutisointiin. Tutkimus selvittää myös sitä, esitettiinkö juutalaisten keskitysleireille joutumisille syytä ja tähän liittyen myös, millä tavalla juutalaisuus koettiin; uskontona vai etnisenä taustana.

Toinen tutkimuksen pääkysymys on, mitä holokaustin toteuttajista tiedettiin ja uutisoitiin. Erityisesti sotarikosoikeudenkäynteihin liittyen on kiinnostavaa tutkia, miten rikoksista syytetyt esitettiin vai asetettiin syyllisyys laajemmin kattamaan koko Saksaa tai jopa myös Norjaa, joka oli ollut Saksan miehittämä maa. Kristillisiä lehtiä tutkiessani tutkin sitä, toiko lehtien kristillinen tausta jotain erityistä holokaustia käsitteleviin uutisiin. Kristillisten lehtien käyttö tutkimuksen lähteinä avaa vielä muutaman lisäkysymyksen siitä, miten nämä lehdet suhtautuivat holokaustiin ja juutalaisiin. Tutkin myös sitä, minkälaisiksi kristittyjen ja juutalaisten suhteet holokaustin valossa esitettiin ja miten Norjassa vaikuttaneet kristilliset suuntaukset vaikuttivat uutisointiin.

Tutkimukseni tarkoituksena on avata sitä keskustelua, jota Norjan lehdistössä on käyty holokaustista ja juutalaisista, ja miten ja miksi juutalaisista uutisoitiin. Norjan uutisointia tutkittaessa erityishuomio kiinnittyy siihen, miten oma osallisuus sotaan ja miehitykseen koettiin sodan jälkeen, ja kokiko Norja syyllisyyttä juutalaisten lähettamisestä. Norja on virallisesti pyytänyt anteeksi juutalaisten lähettämistä vasta vuonna 2012.¹

Valitsin tämän tutkimusaiheen siitä syystä, että olen aikaisemmin opinnoissani keskittynyt juutalaisuuteen ja antisemitismiin liittyviin opintoihin. Vietin lukuvuoden 2014–2015 vaihto-opiskelijana Osllossa, ja vuoden aikana tutustuin Norjan juutalaisten historiaan Osllossa sijaitsevissa juutalaismuseossa ja Holokausti-keskuksessa vieraillessani. Aihe alkoi kiinnostaa minua sen verran, että halusin perehtyä ja tutkia aihetta tarkemmin pro gradu -tutkielmassani. Vaihtovuoden aikana karttunut kielitaito pääsi nyt tutkimuksessa käyttöön.

Norjan holokausti-uutisointi päättyi tämän tutkimuksen aiheeksi oman mielenkiinnon lisäksi myös siitä syystä, että aihetta ei ole tutkittu Suomessa eikä Norjassa. Vastaavasta aiheesta on tehty Suomen osalta jo pro gradu -tutkielma² ja Ruotsin lehtien uutisointia on käsitellyt muun muassa Antero Holmila väitöskirjansa pohjalta kirjoittamassaan kirjassa.³ Norjan lisäksi Tanska oli Saksan miehittäjämaa, mutta tutkimukseni ulkopuolelle Tanska rajautui lähinnä käytännöllisistä syistä, sillä kahden maan uutisoinnin tutkimisesta riittäisi aihetta jo laajemman tutkimuksen tekemiseen.

Tutkimukseni aineistoksi valitsin neljä norjankielistä päivälehteä, jotka ilmestyivät tutkimusajankohtana keskimäärin kuusi kertaa viikossa. Lehdet voi jakaa lähderyhmiin kahdella tavalla. *Aftenposten* ja *Verdens Gang* ovat sekulaareja päivälehtiä, kun taas *Dagen* ja *Vårt Land* ovat kristillisiä päivälehtiä. Lähteiden vertailua auttaa myös jaottelu lehtien perustamisaikojen mukaan. *Aftenposten* ja *Dagen* ovat lehtiä, jotka olivat saavuttaneet vahvan aseman ennen sotaa, *Aftenpostenin* ollessa maan luetuin lehti ja *Dagen* puolestaan yksi maan vanhimmista kristillisistä lehdistä. *Verdens Gang* ja *Vårt Land* taas perustettiin vuonna 1945 sodan päättymisen jälkeen. Juuri perustettujen lehtien tutkimisen tekee mielenkiintoiseksi se, että niiden on täytynyt pyrkiä luomaan oma ja vahva linja asemansa vakiinnuttamiseksi.

---

¹ HS 27.1.2012 Norja pyysi anteeksi juutalaisten luovutuksia natsi-Saksaan.

² Brandstack 2010.

³ Holmila 2011.

Lähteinä käyttämäni norjalaiset sekulaarit lehdet, *Aftenposten* ja *Verdens Gang* (VG), ovat käytettävissä maksullisten nettiarkistojen kautta, joissa jokaisesta lehdestä on luettavissa lehden näköispainos. Tutkimukseni kristilliset lehdet, *Dagen* ja *Vårt Land*, löytyvät puolestaan mikrofilmeinä Norjan kansalliskirjastosta, josta sain ne tilattua kaukolainoina Suomen kansalliskirjastoon. Olen käynyt lehdet läpi järjestelmällisesti vuoden 1945 toukokuusta tai lehtien ensimmäisestä ilmestymispäivästä lähtien aina vuoden 1946 lokakuun loppuun selvittääkseni, mihin Nürnbergin oikeudenkäyntiin liittyvä uutisointi hiljeni. Poimin järjestelmällisesti ylös kaikki keskitysleireihin, juutalaisiin ja sotarikosoikeudenkäynteihin liittyvät uutiset, joista valitsin tutkimuksen kannalta keskeiset uutiset. Kaikkiaan lukemieni lehtien lukumäärä on noin 2 000 lehteä. Lehtien järjestelmällinen läpikäynti auttoi hahmottamaan holokausti-uutisoinnin saama palstatilaa suhteessa muihin uutisiin, sekä antoi kattavan kuvan norjalaisen yhteiskunnan jälleenrakentamisesta sodan jälkeen. Sekä *Aftenpostenin* että *Verdens Gangin* nettiarkistoissa olisi ollut käytettävissä hakutoiminto, mutta tämän käyttäminen oli käytännössä mahdotonta. Hakujärjestelmässä sanojen tunnistus toimii automaattisesti, jolloin huonosti skannatusta lehdestä kone ei osaa poimia oikeita sanoja. Lisäksi toimittajien käyttämät kirjoitusasut esimerkiksi keskitysleiri Auschwitzin nimestä vaihtelivat niin laajasti, että hakutoiminto ei pysty poimimaan kaikkia tuloksia.

Aftenposten perustettiin vuonna 1860 Oslossa. Lehdessä on ollut jo lehden perustamisesta asti paljon mainoksia, erilaisia palstoja ja jopa lehden vastaisia mielipiteitä, sillä lehti on virallisesti sitoutumaton ja riippumaton media. Lehden yhteydet oikeistopuolue *Høyren* toimintaan ovat selvät. Lehdestä julkaistiin vuoteen 2004 asti aamu- ja iltapäivälehdet. Iltapäivän lehti yleensä koostui enemmän Oslon paikallisuutisista, mutta se täydensi aamun lehteä myös kansainvälisistä kuin paikallisista uutisista. Lehti oli jo ennen toista maailmansotaa vakiinnuttanut paikkansa maansa suurimpana ja laajalevikkisimpänä lehtenä. Toisen maailmansodan aikana lehti oli valjastettu Norjan kansallissosialistisen puolueen äänitorveksi. Vaikka sensuuri oli vahvaa ja lehden toimintaa rajoitettiin sodan aikana, osa lehden toimituksesta toimi salaa maanalaisten ja laittomien lehtien hyväksi.⁴ Lehti sai ulkomaisilta uutistoimistoilta tietoja sodan tapahtumista muualla Euroopassa ja maailmalla, mutta sensuuri piti huolen siitä, ettei tietoja saanut virallisissa lehdissä julkaista. *Aftenpostenin* uutisiin viitattaessa olen merkinnyt alaviitteeseen,

---

⁴ Østgaard 1982, 171, 184.

onko uutinen julkaistu aamun vai iltapäivän lehdessä. Aamun uutiset on merkitty M-kirjaimella (*morgen*) ja iltapäivän taas A-kirjaimella (*aften*).

Verdens Gang edustaa puolestaan toisenlaista näkökulmaa sodanjälkeisestä Norjasta. Lehti perustettiin vasta sodan päätyttyä vuonna 1945 ja sitä oli perustamassa joukko aktiivisesti sodan aikana vastarintaliikkeessä toimineita henkilöitä. Lehden ensimmäinen numero julkaistiin 23.6.1945 ja lehden kannessa suurin otsikko oli ”Mitä miehitys on maksanut meille?”.⁵ *VG:n* ensimmäinen päätoimittaja Christian A. R. Christensen oli ollut vahvasti mukana sodan aikana toimineessa vastarintaliikkeessä, *Hjemmefrontenissa*.⁶ *VG:n* lukijamäärä kasvoi hyvin nopeasti ja vuosina 1945–1950 lehdellä oli keskimäärin 30 000 lukijaa.⁷

Dagen on vuonna 1919 perustettu Norjan vanhin kristillinen päivälehti ja sen toimitus sijaitsee Bergenissä. Lehdessä kristillisyyden näky tavallisen uutisoinnin ohessa kirkkoon painottuvissa aiheissa sekä yleisesti kristillisyyteen liittyvissä teemoissa. Lehden omistajakunnassa on ollut historian saatossa vahvasti mukana norjalaiset luterilaiset lähetysjärjestöt. *Dagen* ei julkaissut lehtiä vuosina 1942–1945. Tästä syystä lehden vuosinumerointi esitetään esimerkiksi syksyn 1945 lehdissä ”27. vuosikerta, 1. vuosikerta sodan jälkeen”.⁸

Vårt Land puolestaan perustettiin sodan jälkeen ja sen ensimmäinen numero ilmestyi 31.8.1945. Lehden perustajajoukoissa oli mukana keskeisiä luterilaisia kirkollisia vaikuttajia.⁹ Perustamiskokouksessa päätetyn lehden ohjelman mukaan lehti tarjosi ajankohtaisia uutisia, mutta myös pyrki puolustamaan kristillisiä arvoja elämän eri osa-alueilla.¹⁰ Lehti vakiinnutti pian asemansa ja 1970-luvulla lehdestä tuli Norjan laajalevikkisin kristillinen sanomalehti. *Vårt Land* ei ole sitoutunut mihinkään kirkkokuntaan, vaan lehti on perustamisestaan asti ollut yleiskristillinen lehti.¹¹

Lehtien käyttämät uutistoimistot lukeutuvat maailman suurimpiin uutistoimistoihin. Vuonna 1851 perustettu *Reuters* toimii Lontoossa ja on ollut perustamisestaan asti yksi maailman tunnetuimpia uutistoimistoja. *Associated Press* on yhdysvaltalainen uutistoimisto, joka perustettiin vuonna 1892. Se on tällä hetkellä

---

⁵ VG 23.6.1945 Hva okkupasjon har kostet oss (Mitä miehitys on maksanut meille).

⁶ Verdens Gang 2014; Christensen s.a.

⁷ Eide 1998, 148.

⁸ Dagen s.a.

⁹ Heiene 2005, 44.

¹⁰ Voksjø 1994, 15.

¹¹ Vårt Land 2015.

maailman suurin uutistoimisto ja nykyään Oslossa sijaitsee yksi sen uutistoimistoista. *Exchange Telegraph* alun perin keskittyi lähinnä talousuutisiin ja toimisto lähetti yhtenä ensimmäisistä uutistoimistoista uutissähkeitä Atlantin yli Lontoosta New Yorkiin lennättimen avulla, josta tulee myös toimiston nimi. Nykyään *Exchange Telegraph* on osa Reuters-yhtiötä.¹²

Tutkimuksen aikarajaus alkaa vuoden 1945 toukokuusta, kun Norja vapautui Saksan miehityksestä. Maan lehdistö oli miehityksen alla tiukan sensuurin alaisena, mutta maanalaisia lehtiä julkaistiin. Rajasin nämä lehdet tutkimuksen ulkopuolelle, jotta selviäsi se, mitä ja miten viralliset lehdet pääsivät kertomaan sodan jälkeen. Varsinainen tutkimus alkaa ensimmäisistä vapaassa Norjassa julkaistusta lehdistä, 9.5.1945. Tätä aiemmin Norjan virallisissa lehdissä ei saanut julkaista tietoja juutalaisten ja muiden kohtalosta keskitysleireillä sensuurista johtuen, eikä tutkimistani lehdistä muita kuin *Aftenpostenia* julkaistu sodan aikana. Aikarajauksen loppu sijoittuu vuoden 1946 lokakuuhun, jolloin ensimmäinen Nürnbergin oikeudenkäynti päättyi ja oikeudenkäynnin tuomiot pantiin toimeen. Oikeudenkäynnin päättymisen myötä myös keskustelu holokaustista hiipui.

Käsittelen tutkielmassani lehtien uutisointia kronologisessa järjestyksessä. Historiallisen taustan jälkeen esittelen toisessa pääluvussa ensimmäisiä keskitysleireistä kirjoitettuja uutisia. Kolmas pääluku suuntaa katseen Belsenin oikeudenkäyntiin. Selkeämpien kokonaisuuksien vuoksi kaksi viimeistä päälukua ennen johtopäätöksiä kattavat saman ajanjakson, lokakuusta 1945 vuoden 1946 lokakuuhun neljännen pääluvun käsitellen Nürnbergin oikeudenkäyntiä keskittyen sen osiin, joissa keskitysleirit ja juutalaiset nousivat esiin. Viimeinen pääluku ennen johtopäätöksiä käsittelee juutalaisia ja Palestiinaa omana kysymyksenä. Utisten käsittelyssä en keskity Palestiinan valtion jakamiseen, vaan pikemminkin siihen, miten Palestiina-kysymys nivottiin lehdistössä yhteen juutalaisten toisen maailmansodan aikaisten kokemusten kanssa, ja kysymykseen siitä, miten juutalaisiin yleisemmin pitäisi sodan jälkeen suhtautua. Viittaan Palestiina-uutisiin tutkimuksessa niissä tapauksissa, joissa samassa uutisessa käsitellään keskitysleirejä, toisen maailmansodan aikaisia tapahtumia tai yleisemmin juutalaisten asemaa, joka oli sodan myötä muuttunut.

Olen rajannut tutkimukseni ulkopuolelle Norjassa sijainneet Saksan miehitysvallan ylläpitämät keskitys- ja työleirit, sillä näiden tutkimisen myötä aineisto

---

¹² Associated press 2009; Reuters 2009; Extel 2016.

olisi laajentunut huomattavasti. Tiedostan, että nämä leirit ovat näytelleet osaa holokaustissa. Käsittelen lyhyesti sodan aikana Norjan nukkehallituksen johtajana toimineen Vidkun Quislingin oikeudenkäynnin, mutta jätän käsittelemättä Norjan juutalaisten kuljetuksia järjestelleen Wilhelm Wagnerin liittyvän oikeudenkäynnin. Wagneria vastaan käyty oikeusjuttu käytiin syksyllä 1946, mutta valituksen myötä sen lopullinen tuomio annettiin korkeimmassa oikeudessa vasta vuoden 1947 huhtikuussa ja näin oikeudenkäyntiprosessi kokonaisuudessaan rajautuu tutkimukseni aikarajauksen ulkopuolelle.

Antero Holmilan tutkimus *Reporting the Holocaust in the British, Swedish and Finnish Press, 1945–50* tulee lähimmäksi omaa tutkimusaihettani. Holmila on tutkinut kirjaansa varten Suomen, Ruotsin ja Ison-Britannian sekulaareja lehtiä vuosilta 1945–1950 ja sitä, kuinka lehdissä on kirjoitettu holokaustista näinä sodanjälkeisinä vuosina. Holmilan kirja antaa vertailukohdan siihen, miten Norjan uutisointi on poikennut näiden maiden uutisoinnista. Holmila toteaa kirjansa viimeisillä sivuilla, että muiden pohjoismaiden uutisoinnin tutkiminen sodan päättymisen jälkeiseltä ajalta täydentäisi kuvaa siitä, miten eri maat reagoivat holokaustiin.¹³

Norjalainen tutkija Karl Egil Johansen on tutkinut lyhyessä artikkelissa norjalaisen lehdistön suhtautumista juutalaisiin ja Israeliin vuosina 1945–1967. Johansen sivuaa tämän tutkimuksen teemoja, mutta hän painottaa artikkelissaan sitä, miten lehtien linjat muotoutuivat vuosien 1945–1967 välillä. Käytän Johansenin artikkeleita vertaillen lehtien suhtautumisesta juutalaisiin.¹⁴ Lisäksi norjalainen Ingjerd Veiden Brakstad on kirjoittanut pro gradu -tutkielman vastaavan opinnäytetyön, joka käsittelee juutalaisvainoja Norjassa 1942–1948.¹⁵ Kyseisessä tutkimuksessa tutkitut lehdet ovat *Aftenpostenia* lukuun ottamatta eri lehtiä kuin, jota käsittelen tässä tutkimuksessa. Painotukset Johansenin artikkelissa ja Brakstadin gradussa ovat olleet pidemmän linjan kehityksen seuraaminen, eivätkä tutkimukset kohdistu samalla tavalla sodan päättymisen jälkeiseen aikaan.

Holokaustia koskevat tutkimukset ovat myös keskeisessä osassa, sillä niiden avulla voin verrata, mitä lehdet uutisoivat holokaustista ja esimerkiksi keskitysleireistä ja miten nämä tiedot vertautuvat nykytutkimukseen. Tarkoituksena ei ole osoittaa lehtien ”virheitä” vaan pikemminkin kuvata sitä, miten lehdet rakensivat

---

¹³ Holmila 2011.

¹⁴ Johansen 2006.

¹⁵ Brakstad 2006.

kokonaiskuvaa juutalaisten tuhoamisesta, millaista tietoa leireistä oli saatu, ja miten esimerkiksi holokaustissa kuolleiden ihmisten lukumäärä tarkentui tutkimuksen aikarajauksen aikana. *The Oxford Handbook of Holocaust* sisältää monia tutkimukseni kannalta hyödyllisiä artikkeleita, joista erityisesti mainittakoon Karin Orthin artikkeli keskitysleireistä sekä Radu Ioanidin artikkeli miehitetystä ja satelliittivaltioista.¹⁶ *The Routledge History of Holocaust* -artikkelikokoelmasta löytyy muun muassa yksityiskohtaista tietoa yksittäisten maiden suhteesta holokaustiin.¹⁷ Keskitysleirien toimintaa esitellessäni tukeudun erityisesti uusimpaan ja kattavimpaan keskitysleiritutkimuksen esitykseen Nicolas Wachsmannin kirjaan *KL: A History of a Nazi Concentration Camps*.¹⁸

Historiallisen taustan selvittämiseen käytän myös kirjoja, jotka kuvaavat sodan aikaisia tapahtumia yleisesti Euroopassa ja rajatumminkin Norjassa. Tässä tutkimuksessa käyttämiäni toista maailmansotaa ja juutalaisten tuhoamista koskevia kattavia kokonaisesityksiä ovat muun muassa Saul Friedländerin tutkimus *The Years of Extermination*¹⁹ sekä tuoreimpana holokaustia käsittelevä Peter Longe- richin teos *Holocaust*²⁰. Myös Antero Holmilan suomenkielinen kirja *Holokausti*²¹ tarjoaa kattavan ja analysoivan kuvan holokaustista. Juutalaisvastaisuutta ja antisemitismistä koskeva keskeinen suomenkielinen teos on Eero Kuparisen *Antisemitismen musta kirja*²².

Sotarikosoikeudenkäyntejä käsitellessä käytän apunani Donald Bloxhamin kirjaa, *Genocide on Trial*²³, joka valottaa oikeudenkäyntiprosesseja monesta näkökulmasta. Bloxham on tutkinut toisen maailmansodan jälkeisiä oikeudenkäyntejä ja niiden rakenteita. Kirjassaan hän myös esittää, kuinka länsimainen lehdistö uutisoi muun muassa Belsenin ja Nürnbergin oikeudenkäynneistä. Bloxhamin kirja luo Antero Holmilan kirjan lisäksi hyvän vertailukohtaan Norjan uutisointiin.

Käytän apunani norjankielisen tietosanakirja *Store Norske Leksikonin* nettisivustoa, kun selitän yleisesti tunnettuja henkilöitä tai historian tapahtumia, jotka eivät tutkimuksen kannalta vaadi laajempaa esitystä. *Snl.no* -sivusto sisältää tieto-

---

¹⁶ Ioanid 2010; Orth 2010.

¹⁷ Bruland 2011; Levine 2011.

¹⁸ Wachsmann 2015.

¹⁹ Friedländer 2007.

²⁰ Longe- rich 2010.

²¹ Holmila 2010.

²² Kuparinen 2008.

²³ Bloxham 2001.

kirjamaisia artikkeleita. Artikkelien kirjoittajina toimivat kunkin alan asiantuntijat.²⁴ Tekstissä esiintyvät käännökset norjasta suomeen olen tehnyt itse. Vaikka kielitaitoni on riittävä aiheen tutkimiseen, erityisen suurta apua minulle tutkimuksen aikana on ollut Henna-Maiju Askimin Suomi-norja-suomi -sanakirjasta, joka on tarjonnut vivahteikkaita vaihtoehtoja käännöksiin.²⁵

Olen päättänyt tässä tutkimuksessa käyttää holokausti-sanaa kuvaamaan saksalaisten joukkojen suorittamaa järjestelmällistä juutalaisten ja muiden vähemmistöjen tuhoamiseen pyrkivää toimintaa. Juutalaiset itse käyttävät tästä termiä *shoah*, joka tarkoittaa katastrofia.²⁶ Holokausti-käsite on vakiintunut kielenkäyttöön vasta 1970-luvulla, jolloin holokaustin merkityksestä alettiin keskustella laajemmin. Tiedostan sen, että holokausti käsitteenä ei ole ollut käytössä tutkimusaineistoni julkaisun ajankohtana, mutta termin käyttö tuntuu mielekkäältä tässä tutkimuksessa termin vakiinnuttaman aseman vuoksi, vaikka termin sisältöä ei pidä pitää liian yksioikoisena.²⁷ Tässä tutkimuksessa holokaustilla tarkoitetaan toisen maailmansodan aikaista toimintaa, jonka päämääränä oli juutalaisten järjestelmällinen tuhoaminen.

Holokaustin hahmottaminen ja muistaminen on ollut pitkä ja monivaiheinen prosessi. Ensimmäisenä vaiheena pidetään juutalaisten omaa tarvetta muistaa ja säilöä tietoa holokaustin ajalta. Tämä vaihe rajoittui lähes ainoastaan juutalaisten piiriin. Adolf Eichmannin oikeudenkäynnin myötä holokausti nousi yleiseen keskusteluun 1960-luvulla ja maailma otti vastaan selviytyjien kertomukset uudella tavalla. Holokaustin muistaminen ritualisoitui tässä toisessa vaiheessa. Kolmanneksi vaiheeksi kutsutaan 1970-luvulta nykypäivään ulottuvaa vaihetta, jossa holokaustin tutkimus laajeni myös mikrohistorian piiriin, ja ihmisten muistitietoa alettiin entistä syvällisemmin yhdistää osaksi ”suurta historian kertomusta”.²⁸ Tämä tutkimus kiinnittää huomion juuri holokaustin muistamisen ensimmäisiin vaiheisiin. Miten käsitystä holokaustista rakennettiin sodan jälkeen ja miten juutalaiset pääsivät ääneen.

---

²⁴ SNL 2016

²⁵ Askim 2008.

²⁶ Holmila 2010, 14; Hayes & Roth 2010, 1–2.

²⁷ Holmila 2010, 14.

²⁸ Holmila 2010, 283–285.

1.2 Saksan juutalaispolitiikka ja juutalaiskysymyksen loppuunsaattaminen

Vuonna 1918 päättynyt ensimmäinen maailmansota oli ajanut Euroopan ennennäkemättömään tilaan. Sotien välinen aika oli taloudellisesti haastavaa monille maille ja nationalistiset aatteet nousivat esiin Euroopassa. Saksassa ”häpeärauha” liittoutuneiden kanssa herätti kansan etsimään syyllisiä. Historiassa esiintynyt juutalaisvastaisuus ja antisemitismi sai kannatusta etenkin puolueissa, jotka olivat tyytymättömiä maan taloudelliseen ja poliittiseen tilaan ensimmäisen maailmansodan jälkeen.²⁹ Adolf Hitler nousi kansallissosialistisen puolueen (*NSDAP*) nousun myötä valtaan Saksassa vuonna 1933. Vaalikampanjoinnissaan Hitler oli rajoittanut antisemiittisiä piirteitä, koska oli ymmärtänyt sen karkottavan mahdollisia äänestäjiä. Puolueen valtaannousun myötä Hitlerin antisemitismistä tuli kuitenkin osa valtakunnan politiikkaa.³⁰ Juutalaisten olot kiristyivät Saksassa ja maassa säädettiin useita juutalaisten elinoloja rajoittavia lakeja. Ensimmäisenä juutalaiset suljettiin julkisen elämän ulkopuolelle boikotoimalla juutalaisten liikkeitä ja kieltämällä juutalaisten toimiminen valtion viroissa. Kouluihin asetettiin rotukiintiöt keväällä 1934 ja juutalaisten saama kansallisuus oli mahdollista peruuttaa, jos se oli saanut ensimmäisen maailmansodan päättymisen ja vuoden 1933 alun välisenä aikana.³¹

Vuonna 1935 asevelvollisuudesta tehtiin vain saksalaisille mahdollinen, mikä asetti juutalaiset toisen luokan kansalaisiksi. Niin kutsutut Nürnbergin lait astuivat myös voimaan vuonna 1935. Näiden lakien myötä juutalaisilta riistettiin Saksan kansallisuus ja avioliitoista ja sukupuolisuhteet juutalaisten ja arjalaisten välillä kiellettiin. Juutalaisten passeihin merkittiin J-tunnus.³² Kristalliyönä 9.–10.11.1938 Saksassa tapahtui laaja pogromi juutalaisia vastaan. Tätä on pidetty yhtenä etappina kohti juutalaisten systemaattista tuhoamista. Kristalliyön hävityksistä vastasi pääasiassa natsien omat järjestöt SS, tämän tiedustelupalvelu SD ja jopa *Hitler Jugend*, mutta harvat tavalliset kansalaiset osallistuivat kristalliyön tapahtumiin. Kristalliyössä tapettiin noin 100 juutalaista, 26 000 juutalaista vangittiin sekä 200 synagogaa sytytettiin tuleen.³³

Juutalaisia muutti maailmansotien välisenä aikana runsaasti Saksasta ulkomaille, koska he pelkäsivät kiristyvien olosuhteiden vaikuttavan elämään. Vaikka

²⁹ Myllykoski & Lundgren 2005, 342.

³⁰ Kuparinen 2008, 225; Holmila 2010

³¹ Kuparinen 2008, 228–229.

³² Kuparinen 2008, 230–234.

³³ Kuparinen 2008 238; Holmila 2010, 48, 78.

Saksan juutalaisten määrä Kolmannen valtakunnan aikana puolittunut, sodan alkaessa ja Saksan vallattua uusia alueita, Saksan juutalaismäärä kymmenkertaistui eli juutalaisia oli saksalaisten miehittämällä alueilla noin 3 miljoonaa. Puolassa juutalaisia tapettiin muiden puolalaisten joukossa, mutta vähitellen juutalaisia alettiin kerätä omiin keskittymiin, jotta juutalaiset saatiin pidettyä erillään muista. Saksan turvallisuuspoliisin päällikkö Reinhard Heydrich antoi vuoden 1939 syksyllä käskyn siirtää Puolan juutalaiset keskitetyksi ghettoihin. Käskyn myötä alle 500 juutalaisen muodostamat yhteisöt sulautettiin osaksi isompia keskittymiä.³⁴

Vuoden 1939 alussa Hitler oli pitänyt valtiopäivien puheen, jossa hän sanoi, että juutalaiset katoaisivat Euroopasta, jos kansainväliset juutalaiset kiihdyttäisivät maailman kohti uutta maailman sota. Tämä merkitsi tutkija Christopher Browningin mukaan ”juutalaisen kysymyksen” ratkaisemista koko Saksan hallitsemilla Euroopan alueilla. Saksan ulkoministeriö pohti kasvaneen juutalaisongelman ratkaisuksi juutalaisten lähettämistä Madagaskarille, mutta suunnitelma hiipui brittien hallitessa merialueita. Hitler antoi puheessaan viitteitä juutalaisongelman ratkaisusta, että se tulisi tapahtumaan sodan loppupuolella toistaiseksi määrittämättömässä paikassa.³⁵

Saksa hyökkäsi yllättäen Neuvostoliittoa vastaan keuhällä 1941. Juutalaiskysymyksen ratkaisu odotti muotoutumistaan ja uusilla Saksan miehittämällä alueilla tapettiin aluksi lähinnä juutalaisia miehiä. Myöhemmin samana vuonna SS:n ja Gestapon päällikön Heinrich Himmlerin ohjeistuksen mukaan myös lapsia ja naisia ryhdyttiin tappamaan. Ilmeisesti Himmler toimi Hitlerin antamien viittausten mukaisesti ja samalla itse aloitteellisesti ryhtyi toimimaan juutalaisten tuhoamisen puolesta. Himmler antoi 19.7.1941 käskyn kasvattaa juutalaisia tuhoavien joukko-osastojen määrää Itä-Euroopassa, joita suositettiin suorittamaan yksittäisiä ja tehokkaita juutalaisten joukkomurhia. ”Viimeistä ratkaisua” varten Reinhard Heydrich onnistui hankkimaan Hermann Göringiltä allekirjoituksen asiakirjaan, jossa Heydrich tuli aloittaa kaikki mahdolliset järjestelyt viimeistä ratkaisua varten pikimmiten. Asiakirjaa ei voi pitää käskynä aloittaa juutalaisten lopullinen tuhoaminen vaan pikemminkin se oli valtuutus ongelman ratkaisun suunnitteluun.³⁶

---

³⁴ Kuparinen 2008, 285; Holmila 2010, 85.

³⁵ Browning 2011, 156–157.

³⁶ Kuparinen 2008, 292; Browning 2011, 159.

Natsien toteuttamasta juutalaisten vainosta ja sen toteuttamisesta ilmenee tutkimuksessa kaksi pääteoriaa. Näistä ensimmäinen on niin sanottu intentionalistinen teoria, jonka mukaan Hitlerin ideologiassa juutalaisten hävittäminen oli keskeinen tekijä ”puhdistuksen” kannalta. Hitlerin ideologian keskeisyys on tässä tulkinnassa merkittävä tekijä, mutta ongelmaksi nousee se, ettei mitään kirjallisia todisteita ole säilynyt siitä, että Hitler olisi antanut käskyjä juutalaisten tuhoamisen toteuttamiseen. Toinen, nykyisin vallalla oleva funktionalistinen tulkinta painottaa Saksan ministeriöiden, virastojen ja armeijan hajanaisuutta, jonka myötä eri osat toteuttivat Hitlerin käskyjä, mutta hajanaisesti ja ristiriitaisesti. Funktionalistisen tulkinnan mukaan joukkotuhosta olivat vastuussa Hitlerin lisäksi monet muut johtoportaan henkilöt ja heidän käskyistään on olemassa kirjallisia todisteita.³⁷ Yhdysvaltalainen historiantutkija Christopher Browning, yksi johtavista holokaustitutkijoista, toteaa tutkimuksessaan, että lähes kaikki tutkijat kuitenkin hyväksyvät sen, että juutalaiskysymyksen lopullisesta ratkaisusta ei ole olemassa yhtä yksittäistä päätöstä, joka voitaisiin sijoittaa tiettyyn hetkeen. Lisäksi tutkijat ovat melko yksimielisiä siitä, että saksalaisten juutalaispolitiikkaa ei voi irrottaa sodan tapahtumista, eikä vuosien 1941 ja 1942 tapahtuneita muutoksia ja toimia juutalaistenpolitiikan suhteen voi pitää erillään natsien jo sodan alussa esittämistä suunnitelmista. Näiden lisäksi tutkijat ovat lähes yksimielisiä siitä, että lopullinen ratkaisu muotoutui yhteisymmärrykselle, eikä niinkään Hitlerin yksittäiselle käskylle. Hitler toi esiin ajatuksiaan, joita muut tulkitsivat ja etsivät keinoja ja Hitlerin hyväksyntää toteuttaakseen Hitlerin visiota.³⁸

Saksan eteneminen itärintamalla voitokkaasti piti Hitlerin uskon Neuvostoliiton puolustuksen murtumiseen yllä. Kolmannen valtakunnan juutalaisten kuljetukset itään alkoivat Himmlerin käskystä ja juutalaisille asetettiin muuttokielto pois valtion alueelta.³⁹ Heydrich oli saanut syksyllä 1941 Hermann Göringiltä valtuutuksen suunnitella järjestelyjä juutalaisten lopullista tuhoamista varten ja sitä varten natsijohtajat kutsuttiin koolle Wannseen konferenssiin, joka järjestettiin 20.1.1942. Kokous lykkääntyi joulukuulta tammikuulle sodassa tapahtuneiden käänteiden takia, kun Yhdysvallat julisti sodan Saksaa vastaan 11. joulukuuta 1941.⁴⁰ Wannseen konferenssin tarkoituksena ei ollut tehdä ”viimeistä ratkaisua”,

---

³⁷ Rautkallio 2004, 13–15.

³⁸ Browning 2011, 163–164.

³⁹ Kuparinen 2008 297; Browning 2011, 161.

⁴⁰ Longerich 2010, 305. Tutkimuksessa julistuksen päivämäärän vuodeksi mainitaan virheellisesti vuosi 1942.

vaan ennemminkin tuoda konferenssiin osallistuneiden tietoon, mitä juutalaisten tuhoamiseksi oli suunniteltu, ja että kansanmurhan toteuttaminen oli tullut osaksi Saksan politiikkaa.⁴¹

Juutalaisten pakkosiirrot itään jatkuivat vuoden 1941 lokakuusta aina kevätalveen 1945 asti. Kuljetukset veivät juutalaiset ghettoihin tai keskitysleireille, jotka toimivat kokoamisasemina. Sieltä juutalaiset kuljetettiin eteenpäin tuhoamisleireille, jossa uusi saapumiserä jaettiin usein työkykyisiin ja välittömästi tapettaviin henkilöihin. Saksalaiset olivat vuosina 1941–1942 rakentaneet kuusi tuhoamisleiriä. Auschwitz-Birkenaun ja Chelmnon leirit olivat Saksan Puolasta liitetyissä osissa. Muut tuhoamisleirit, Belzec, Lublin, Sobibor ja Treblinka, sijaitsivat Saksan hallinnoimassa Puolan kenraalikuvernementissa.⁴²

Saksalaiset olivat suunnitelleet kaasun käyttöä tappamisessa jo ennen sotaa. Hiilimonoksidia oli kokeiltu vammaisilla niin kutsutussa eutanasia-aktiossa. Kaasun käyttöä keskitysleireillä alettiin soveltaa käyttöön jo joulukuussa 1941 Puolassa Łódzin ulkopuolella sijainneella Chelmnon leirillä. Neljän kuukauden sisään leirillä ehdittiin tappaa Łódzin ghettoista tuodut 50 000 juutalaista. Vuoden 1941 lopulla alkoi myös Belzecin leirin rakennustyöt ja leiri aloitti toimintansa maaliskuussa 1942. Sobiborin leiri otettiin käyttöön toukokuussa 1942 ja samaan aikaan myös Treblinkan leirin rakennustyöt aloitettiin. Himmler oli myös kehunut vuoden 1941 lopulla, että ”juutalaisten tappamisen taakasta” tulisi kevyempi, kun kaasukammioiden rakentamisen myötä. Vuoden 1942 alussa juutalaisten kuljetukset Länsi- ja Keski-Euroopasta lisääntyivät ja suunnitelmat koko Euroopan laajuisia kuljetuksia varten laitettiin käyntiin.⁴³

Jo sodan alussa rakennetun Auschwitzin yhteyteen Birkenaun leirille päätettiin helmikuussa 1942 rakentaa jo aiemmin rakennettujen krematorioiden lisäksi isompi krematorio. Auschwitzin sai yhä suurempaa roolia vuoden 1942 aikana, kun entistä suuremmat kuljetukset toivat leirille enemmän vankeja, kuin leirin kapasiteetti kesti. Samaan aikaan Sleesian juutalaisten hävittäminen aloitettiin. Työhön kelpaamattomat tuotiin tapettavaksi Auschwitziin. Himmler näki, että Auschwitz oli sopiva leiri toteuttamaan juutalaisten laajamittaisempaa tuhoamista. Kesällä 1942 leirillä vieraili keskitysleirien tarkastustoimintaa hoitava Richard Glücks, joka välitti tiedon leirin toiminnan kasvattamisesta leirin johtajalle Rudolf

---

⁴¹ Kuparinen 2008, 294–295; 299–300; Holmila 2010, 105.

⁴² Kuparinen 2008, 300.

⁴³ Browning 2011, 161; Wachsmann 2015, 293.

Hössille.⁴⁴ Auschwitzissa oli lopulta neljä krematoriota, joiden kokonaiskapasiteetti oli 4400 ruumista päivässä. Auschwitzin kaasukammioissa otettiin käyttöön Zyklon-B-kaasu.⁴⁵ Holokaustin keskiöön Auschwitz siirtyi vuoden 1943 lopulla, mutta sitä ennen jo 75 prosenttia holokaustissa kuolleista juutalaisista oli murhattu, suurin osa muualla kuin Auschwitzissa. Auschwitzin saama huomio sodan jälkeen linkittyy vahvasti siihen, että leirillä tapettiin suhteellisesti enemmän Länsi-, Etelä- ja Pohjois-Euroopan juutalaisia, kun muiden tuhoamisleirien uhrin olivat pääasiallisesti Itä-Euroopan juutalaisia.⁴⁶

Tuhoamisleirien lisäksi saksalaiset ylläpitivät useita keskitysleirejä ympäri miehittämiään alueita. Keskitysleirit oli otettu käyttöön natsien valtakunnan ensimmäisinä vuosina. Varsinaisia keskitysleirejä rakennettiin 27, mutta näillä oli noin 1100 satelliittileiriä. Leireistä Dachauin leiri oli ainoa, joka kesti koko natsien valtakauden ajan. Muut leirit toimivat lyhyempiä ajanjaksoja palvelen kulloistakin tarkoitusta.⁴⁷

Sodan loppupuolella Neuvostoliiton armeijan joukkojen lähestyessä häviötä pelkäävä Saksa alkoi evakuoida keskitys- ja tuhoamisleirejä, jotta todisteet tällaisten leirien olemassaolosta saataisiin hävitettyä. Ensimmäisiä evakuointeja suoritettiin jo vuoden 1944 keskivaiheilla, mutta suurimmat evakuoinnit ja kuolemanmarssit olivat vuoden 1945 huhti–toukokuussa, aivan Saksan luhistumisen kynnyksellä. Auschwitzin leiriltä oli toimitettu muille leireille vankeja jo syksyllä 1944, mutta neuvostojoukkojen yllättävä hyökkäys ajoi Auschwitzin leirillä olleet kuolemanmarssille kohti etelää. Neuvostojoukot vapauttivat leirin 27.1.1945. Evakuointien myötä tuhoamisleireiltä siirrettiin vankeja keskitysleireille, joiden kapasiteetit eivät olleet riittäviä, ja leirien olosuhteet heikkenivät nopeasti. Marsseilla ja leireillä ihmisiä kuoli nälkään, janoon ja uupumukseen, mutta erityisesti erilaisien sairauksien leviäminen muodostui ongelmaksi, eikä leirien työntekijöillä ollut resursseja tai halua hillitä tautien leviämistä. Aiemmin pelkkänä poliittisesti merkittävänä ja vaihdettavien vankien leirinä toiminut Bergen-Belsen otti vastaan muilta leireiltä tulleita vankeja, niin että leirillä olleiden määrä lähes kolminkertaistui 53 000 vankiin kevään 1945 ensimmäisten kuukausien aikana. Bergen-Belsenistä tuli suurin ”kuolemanalue”. Brittijoukot vapauttivat leirin 15.4.1945.⁴⁸

---

⁴⁴ Wachsmann 2015, 299–301.

⁴⁵ Kuparinen 2008, 302.

⁴⁶ Holmila 2010, 115, 117.

⁴⁷ Wachsmann 2015, 5.

⁴⁸ Wachsmann 2015, 545, 564–565.

Saksan antautuessa 9.5.1945 kaikki muut leirit olivat liittoutuneiden hallinnassa, paitsi Theresienstadtin keskitysleiri.

Länsimaat saivat tietää jo vuoden 1939 aikana Saksan suunnitelmista, jotka tähtäsivät juutalaisten tuhoamiseen. Vähitellen tietoja saatiin Saksan keskitys- ja tuhoamisleireistä ja niillä tapahtuvista joukkomurhista. Vuoden 1942 lopulla brittien BBC uutisoi saksankielisissä lähetyksissään natsien toteuttamista tuhoista. Arvosteluista ja juutalaisten vetoamuksista huolimatta liittoutuneet eivät ryhtyneet konkreettisiin toimiin tuhoamisten estämiseksi, sillä siitä olisi voinut olla haittaa liittoutuneiden sotatoimille.⁴⁹ Juutalaiset protestoivat Saksan toimia vastaan Lontoossa ja Washingtonissa. Neuvostoliitto käytti Saksan tekemiä tuhoja osana omaa sotapropagandaansa.

1.3 Norjan osallisuus holokaustiin

Norja oli ollut ensimmäisen maailmansodan ajan puolueeton ja myös maailmansodan alkaessa maa julistautui puolueettomaksi. Saksa kuitenkin aloitti Norjan ja Tanskan miehittämisen 9.4.1940 maiden yllätykseksi. Syynä Skandinavian miehitykseen olivat mahdollisuudet hallita pohjoisen meriväyliä, mikä taas mahdollisti laivaston tukikohdat ja ajatuksen Ison-Britannian eristämisestä. Norjaa miehittäessään saksalaiset kohtasivat vastarintaa ja Norjan kuningas ja hallitus ehdivät paeta Englantiin ennen kuin natsit miehittivät Norjan pääkaupungin, Oslon. Vidkun Quisling, joka oli jo vuonna 1933 perustanut Norjaan fasistiseen ideologiaan perustuneen kansallissosialistisen puolueen *Nasjonal Samlingen (NS)*, nosti NS:n valtaan saksalaisten miehitettyä Norjan ja Quisling nimitettiin maan pääministeriksi. Saksalaiset eivät kuitenkaan hyväksyneet tätä ja panivat Quislingin viralta viiden päivän jälkeen. Saksalaiset nostivat valtaan saksalaisen valtakunnankomisarin Josef Terbovenin, jolla oli käytössään näkyvin valta. Terboven nimitti Quislingin maan ministeripresidentiksi helmikuussa 1942, eli Quisling toimi Norjan nukkehallituksen johtajana, vaikka todellista valtaa käytti Josef Terboven.⁵⁰

Norjassa otettiin käyttöön pian samat juutalaisia koskevat lait kuin Saksassa ja muilla sen valtaamilla aluilla, vaikka paljon myöhemmin kuin muualla. Vuonna 1942 kaikki juutalaiset rekisteröitiin ja heidän passeihinsa merkittiin J-merkki. Maaliskuussa 1942 Quisling palautti maan perustuslakiin sen alkuperäisen vuosina 1814–1851 voimassa olleen artiklan, jonka mukaan juutalaisten maahantulo

---

⁴⁹ Illman & Harviainen 1987, 113.

⁵⁰ Andenæs et al. 1966, 76–77; Burleigh 2000, 408, 419–420, 460–461; Kershaw 2009, 540–542.

kiellettiin. Lokakuussa 1942 kaikki miespuoliset 15–54-vuotiaat juutalaiset käskettiin vangittaviksi Saksan salaisen poliisin ja Josef Terbovenin käskystä. Marraskuussa vangittaviksi joutuivat myös naiset ja lapset. Vuoden 1942 lopulla Norjassa oli noin 2000 juutalaista.⁵¹

Juutalaisia oli vangittu jo lokakuusta alkaen, mutta 24. marraskuuta Gestapon *SS-Hauptsturmführer* Wilhelm Wagner vaati kaikkien vielä vapaina olleiden juutalaisten vangitsemista. Oslossa operaatiota johti poliisin ylipäällikkö Knut Rød. Ensimmäisen Norjan juutalaisten kuljetuserän valmistelun aikaan Norjasta lähetettiin viesti Saksan puolustusministeriöön Adolf Eichmannin toimistoon, joka oli täysin tietämätön Norjassa tapahtuneista juutalaisten keskitysleirikuljetusten valmisteluista.⁵² Vastaukseksi Saksasta lähetettiin kirjelmä uusista ohjeistuksista juutalaisista koskien, ettei leirille kuljetettaisi puolijuutalaisia tai pienten maiden juutalaisten edustajia. Norjan vastaus viestiin oli turhautunut, eikä näitä ohjeistuksia aiottu noudattaa, vaan juutalaisten vangitsemisia jatkettiin. Ensimmäinen Norjan juutalaisten kuljetus Puolan Stettinin kautta Auschwitziin lähti 26.11.1942 mukanaan 532 juutalaista. Suurimman kuljetuserän jälkeen pienempiä kuljetuksia lähti Norjasta marraskuussa 1942 sekä helmikuussa 1943 ja 1944.⁵³ Noin 900 juutalaista onnistui sodan aikana pakenemaan Ruotsiin. Yhteensä 767 Norjan juutalaista kuljetettiin keskitysleireille ja näistä 26 selvisi hengissä.⁵⁴

Lehdistönvapaus Norjassa oli sodan aikana hyvin rajattu. Sensuurin ja muiden säädettyjen lakien takia suuri osa maan lehdistä lakkautettiin. *Aftenposten*, joka oli jo ennen sotaa ollut maan suurin sanomalehti, jatkoi toimintaansa, mutta se valjastettiin kansallissosialistisen puolueen propagandakäyttöön. Sodan aikainen kansallissosialistinen hallitus piti yllä vankkaa sensuuria muun muassa valvomalla Norjan uutistoimistoja. Näistä suurin *Norsk Telegrambyrå (NTB)* sai heti Saksan miehityksen tapahduttua toimistoonsa valvojat. Tämän valvonnan tarkoituksena oli yhdenmukaistaa maan uutisointi niin, ettei hallituksen vastaisia uutisia tai muita sille uhkana pidettyjä tietoja levinnyt.⁵⁵ Maassa toimi sodan aikana useita maanalaisia lehtiä ja vastarintaliikkeitä, jotka vastustivat miehitystä. Näiden kautta maahan kantautui muualta Euroopasta ja maailmalta tietoja asioista, joita ei virallisissa medioissa saanut julkaista.

---

⁵¹ Ottosen 2005, 14, 50; Longerich 2010, 372–373; Bruland & Tangestuen 2011, 590; Bruland 2011, 239.

⁵² Bruland 2011, 242.

⁵³ Longerich 2010, 373.

⁵⁴ Ottosen 2005, 364, 372; Ioanid 2010, 337.

⁵⁵ Østgaard 1982, 182.

II Norjan vapaus koittaa toukokuussa 1945

2.1 Natsien tekemät kauheudet paljastuvat

Kevään 1945 tapahtumat johtivat Saksan häviämiseen ja antautumiseen sodassa. Tämä tarkoitti myös Norjan ja Tanskan miehityksen päättymistä. Maan miehityksen päättyessä *Aftenposten* ei julkaistu 8.–13.5.1945, mutta sen jälkeen lehti julkaistiin taas vapaaksi lehdeksi, joka uutisoisi puolueettomasti niin kotimaan kuin ulkomaan tapahtumista.⁵⁶ Länsi-Eurooppa oli herännyt natsien tekemien tuhojen kauheuksiin aiemmin keväällä 1945, kun keskitysleirejä oli vapautettu. Norjassa näistä ei kuitenkaan ollut uutisoitu mitään, joten vapautumisen jälkeen uutisten tulva oli suuri ja natsien teoista uutisoitiin tiheään tahtiin.

Dagen ilmestyi heti miehityksen päättymisen jälkeen 9.5.1945. Lehden etusivulla kunnioitettiin kaikkien sodassa menehtyneiden muistoa, myös keskitysleireillä kuolleiden.⁵⁷ Kahta päivää myöhemmin *Dagenissa* julistettiin pääkirjoituksessa natsismin kuolemaa. Pääkirjoituksen mukaan Norja on nyt muun maailman ohessa saanut tarpeekseen saksalaisten järjettömistä ja typeristä toimista. Natsismia kuvailtiin kylmäksi, kovaksi ja kyyniseksi liikkeeksi, joka kuitenkin oli fanaattista, tähtäimessään ihmisten tuhoaminen. Keskitysleirit olivat pääkirjoituksen mukaan osa natsien keinoja levittää pelkoa vastustajien leirissä.⁵⁸ Samaisen päivän lehdessä pohdittiin jo ”ensiluokkaisten sotarikollisten kohtaloa”. Natsijohtajien Rudolf Hessin ja Herman Göringin⁵⁹ odotettiin saavan tuomionsa, kunhan syytteet ja oikeudenkäynnin paikka saataisiin päätettyä.⁶⁰

Ensimmäinen keskitysleiristä kertovat uutinen *Dagenin* sivuilla julkaistiin maanantaina 14.5.1945. *NTB:n* uutisen pohjalta kerrottiin Puolassa sijainneesta Treblinkan keskitysleiristä. Lyhyessä uutisessa kerrottiin leirillä kuolleen 7 miljoonaa ihmistä. Tiedot uutisen pohjaksi oli saatu moskovalaiselta radiolta.⁶¹ Treblinka oli Auschwitzin lisäksi yksi tuhoisimmista leireistä, ja siellä arvioidaan kuolleen noin 900 000 juutalaista vuoden 1942 heinäkuun ja 1943 elokuun välisenä aikana.⁶² Tutkija Antero Holmilan mukaan myös brittilehdissä viitattiin samaan Moskovan radiolta lainattuun uutiseen. Uutisen arviot kuolleiden määrästä

⁵⁶ *Aftenposten* (A) 14.5.1945 Aftenposten igjen fri (Aftenposten jälleen vapaa).

⁵⁷ *Dagen* 9.5.1945 De dødes røst (Kuolleiden ääni).

⁵⁸ *Dagen* 11.5.1945 Nazismens død (Natsismin kuolema) (pk).

⁵⁹ Hermann Göringin sukunimi kirjoitettiin uutisissa vaihdelleen erilaisella ö/ø-kirjaimella. Käytän suomennoksissa suomalaista versiota Göring ja norjankielisissä otsikoissa sitä muotoa, mitä kukin lehti milloinkin käytti.

⁶⁰ *Dagen* 11.5.1945 Hitler ville henrette Gøring (Hitler halusi pahoinpidellä Göringiä).

⁶¹ *Dagen* 14.5.1945 Redselstall fra Polen (Kauhuluku Puolasta).

⁶² Holmila 2010, 111.

perustuivat Neuvostoliiton lähteisiin, joita pidettiin jossain määrin epäluotettavina. Huomionarvoista on, että brittilehden uutisessa ei mainittu sanallakaan uhrien olleen juutalaisia, sillä Holmilan mukaan Neuvostoliitto ei halunnut erotella fasismin uhreja.⁶³ Brittiläistä lähdettä mukailleen *Dagen* myös jätti mainitsematta, että Treblinkan uhrit olivat pääasiassa olleet juutalaisia.

Tiistaina 15.5.1945 *Aftenposten* toi uutisia juutalaisista ja keskitysleiri Belsenistä. Uutisissa mainittiin osan Saksaan viedyistä norjalaisista vangeista olevan edelleen Saksassa. Tämän lisäksi keskitysleiri Belsen mainittiin lehden sivuilla ensimmäistä kertaa. Otsikon ”Mitä tapahtuu Norjan ulkopuolella” alle oli kerätty lyhyitä uutisia muualta maailmasta ja tässä yhteydessä Belseniä kuvattiin kuolemanleirinä, joka pian poltettaisiin. Lyhyessä uutisessa Belsenin polttamisen syyksi kerrottiin leirillä esiintyneet erilaiset tartuntataudit, joista päästäisiin eroon polttamalla.⁶⁴

Bergen-Belsenin keskitysleiri oli perustettu vuonna 1943 Himmlerin käskystä kokoamispaikaksi ja sotavankileiriksi, mutta vuoden 1944 alun jälkeen muiden leirien evakuoinneista johtuen Bergen-Belsenin leirille lähetettiin vankeja muilta leireiltä. Leiri itsessään ei ollut alun perin tarkoitettu tuhoamisleiriksi, mutta leiriläisten huonoista olosuhteista, nälästä ja erilaisista sairauksista johtuen leirillä kuoli arviolta 50 000 ihmistä. Leirillä oli myös pidetty sellaisia juutalaisia, joita natsit olisivat voineet käyttää vaihtotilanteissa muiden valtioiden kanssa. Noin 90 prosenttia Belsenin leirillä olleista oli juutalaisia. Brittiläiset joukot vapauttivat leirin huhtikuun puolivälissä 1945.⁶⁵ Reilun viikon päästä *Aftenpostenissa* uutisoitiin lyhyesti, että Belsenin keskitysleiri oli nyt poltettu ja paikalle oltaisiin pystyttämässä muistomerkkiä niiden kauheuksien muistolle, joita leirillä oli tapahtunut.⁶⁶ Bergen-Belseniä koskevissa uutisissa ei kuitenkaan puhuttu leirillä olleista vangeista, heidän juutalaisuudestaan eikä uhrien lukumäärästä.

Aftenpostenin uutisoidessa järjestelmällisemmin eri leireistä *Dagen* pohti enemmän sodan syttymisen syitä. *Dagenin* ydinalueella, Bergenin seudulla oli alkanut pappien pitämä luentosarja, jonka aiheena oli ”Miksi sota syttyi?”. Luentosarjassa etsittiin myös syitä siihen, miten näin sivistynyt ihmiskunta ajautui tällaiseen tilaan, jossa toisia ihmisiä ajettiin ”kidutuskammioihin ja keskitysleireille”. Syitä esitelmässä oli esitelty pappi Marthinussen. Hänen mukaansa niin Hitlerin

---

⁶³ Holmila 2011, 33.

⁶⁴ *Aftenposten (M)* 15.5.1945 Telegrammer i utdrag (Uutissähkeiden yhteenveto).

⁶⁵ Burleigh 2000, 775; Friedländer 2007, 583; Longerich 2010, 417; Orth 2010, 373–375.

⁶⁶ *Aftenposten (A)* 23.5.1945 Telegrammer i utdrag (Uutissähkeiden yhteenveto).

kuin Mussolinin synty oli tullut suureksi, joten sota oli väistämätön. Laajemmin ajateltuna kyse oli koko ihmiskunnan synnistä. Ihminen oli Marthinussenin mukaan halunnut ottaa Jumalan paikan. Tämän vuoksi kirkon tehtävä tulisi sodan jälkeen olemaan suuri.⁶⁷

Sodan rikollisista *Aftenposten* kirjoitti aamun lehdessä 22. toukokuuta. Uutisen mukaan Bergen-Belsenin komendantti Joseph Kramer oli lähes menehtynyt kylmähuoneeseen, jonne hänet oli vangittu paremman paikan puutteessa.⁶⁸ Bergen-Belsenin jälkeen *Aftenpostenin* lukijat saivat pian lähes päivittäin lukea useista natsi-Saksan työleireistä ja niiltä vapautuneista vangeista. Näistä ensimmäisenä uutisoitiin pitkällä etusivun jutulla Dachaun, Natzweilerin sekä Neuengammen ja Sachsenhausenin työleireistä. Lehti oli saanut varsin yksityiskohtaisia silminnäkijähavaintoja leireillä vankina olleelta norjalaiselta Nils Ornsrudilta. Artikkelissa kuvailtiin Ranskassa sijainnutta Natzweilerin työleiriä sanalla ”*redselsleir*”, joka suomennettuna tarkoittaa ”kauhuleiriä”, ja Dachaun ja Natzweilerin kuvattiin olleen ”hiljaisuuden leirejä, jotka jättävät varjoonsa Danten Helvetin”.⁶⁹ Ornsrud kertoi artikkelissa, että jokaisella Saksan keskitysleirillä oli käytössä kaasukammiot ja että Puolassa oli tuhoamisleiri (*tilintetgjørelsesleir*), jonne osa vangeista joutui.⁷⁰

Dachaun leiri oli yksi ensimmäisistä natsi-Saksan perustamista keskitysleireistä ja leiri toimi työleirinä. Sen vangeista noin 10 prosenttia oli juutalaisia.⁷¹ *Aftenpostenin* uutisessa mainittiin, että kaikilla Saksan leireillä olisi ollut kaasukammioita. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä osa leireistä toimi pelkästään kokoontumis- ja työleireinä, eikä niiden tarkoitus ollut toteuttaa järjestelmällistä ihmisten tuhoamista. Tämä uutinen ei tietenkään anna aukotonta tietoa natsi-Saksan keskitysleirijärjestelmästä, mutta se toi norjalaisten eteen tietoja siitä, millaista leireillä on ollut. Artikkelissa ei tuoda esiin sitä, miksi ihmiset olivat päätyneet leireille eikä juutalaisia mainittu koko artikkelissa. Ensimmäistä kertaa uutisoinnissa tuotiin esiin se, että Saksan SS-miehet olivat tekojen takana. Artikkelin tekee kiinnostavaksi se, että siinä mainitaan useat leirit ensimmäistä kertaa nimeltä ja tuodaan esiin leirien verkostomaisuus ja vankien siirtely leireiltä toiselle. Myös käsite

---

⁶⁷ *Dagen* 23.5.1945 «Hvorfor kom krigen?» (Miksi sota syttyi?).

⁶⁸ *Aftenposten* (M) 22.5.1945 Sjefen for redselsleiren i Belsen nær omkommet i et kjøleskap (Belsenin kauhuleirin päällikkö lähellä menehtymistä jääkaapissa).

⁶⁹ *Aftenposten* (A) 22.5.1945 «De tauses leir», et mareritt som stiller Dantes helvete i skyggen (”Hiljaisuuden leiri”, painajainen, joka jättää Danten helvetin varjoonsa).

⁷⁰ Ottosen 2005, 364.

⁷¹ Allen 2002, 295.

”tuhoamisleiri” esiintyy ensimmäisen kerran sekä tieto siitä, että Puolan alueella on sijainnut tuhoamisleiri. Huomattavaa on myös se, että Norjan holokausti-uutisoinnissa silminnäkijähavainnot ovat mukana heti ensimmäisistä uutisista alkaen, toisin kuin muiden Länsi-Euroopan maiden ensimmäisissä keskitysleirejä koskevilla uutisilla. Uutisointi ei perustunut niinkään huhuihin mahdollisista tuhoamisista vaan todellisuuteen, jonka vapautetut vangit olivat olleet todistamassa. Huomiota uutisessa kuitenkin herättää muun muassa se, että Ornsrud kertoo uutisessa paljon yksityiskohtaisia tietoja leirien tapahtumista ja kuolleiden tarkoista määristä. Voi siis olettaa, että tietoja on saatu Ornsrudin lisäksi muilta tahoilta, joita ei ole uutisessa mainittu.

Lyhyt uutinen 24.5.1945 kertoi, että viisi keskitysleiriltä selvinnyttä Norjan juutalaista oli saapunut Kööpenhaminaan. Heidän silminnäkijähavaintojensa perusteella uutisessa kerrottiin, että kaasukammioissa oli tapettu ihmisiä ”kuin liukuhihnalta”, juutalaisten lisäksi myös kokonaisia neuvostoarmeijan rykmenttejä. Uutisessa todettiin myös natsien toiminnan tehostuneen ajan saatossa kaasutusautojen myötä. Uutisen pohjana oli ruotsalaisen lehden *Aftonbladetin* saama sähke Kööpenhaminasta.⁷² Ruotsalainen lehti *Dagens Nyheter* oli uutisoinut samaisista viidestä norjalaisesta jo kuukautta aiemmin.⁷³ Norjan lehdistö sai tietonsa selvästi muita maita myöhemmin.

Dagen julkaisi 25. toukokuuta ison uutisen keskitysleireistä otsikolla ”Ihmeellinen luku saksalaisista kaasukammioista”. Keskitysleirien teloituksien kerrottiin ”teollistuneen” eli muuttuneen järjestelmälliseksi.⁷⁴ Tämän uutisen pohjaksi oli saatu lisää silminnäkijähavaintoja samoilta Norjan juutalaisilta, joista oli uutisoitu edellisenä päivänä *Aftenpostenissa*. Uutisen mukaan 200 Norjasta tuotua juutalaista oli päätyneet Auschwitziin ja 500 oli viety eteenpäin Birkenauhun. Tutkimuskirjallisuus ei mainitse sitä, että osa Norjasta lähetetyistä juutalaisista olisi viety Birkenauun leirille vaan tutkimuksissa kerrotaan kohteen olleen Auschwitz. Tätä tukee myös se, että Norjasta tuoduista juutalaisista 532 tuotiin Saksaan vuoden 1942 lopussa, jolloin Birkenauun rakennustyöt olivat vielä kesken.⁷⁵

---

⁷² *Aftenposten (A)* 24.5.1945 5 overlevende av 700 jøder kommet til København (700 juutalaisesta 5 eloonjääneet saapuneet Kööpenhaminaan).

⁷³ Holmila 2011, 42.

⁷⁴ *Dagen* 25.5.1945 Fantastiske tall fra de tyske gasskamre (Ihmeellinen luku saksalaisista kaasukammioista).

⁷⁵ Ioanid 2010, 336; Bruland 2011, 241.

Myös *Aftenposten* uutisoi aamun lehdessä saksalaisten tuhoamisleirien kauheuksista dramaattisella otsikolla ”11 miljoonaa ihmistä tapettu pelkästään kahdella saksalaisista vankileireistä”. Uutinen oli täysin identtinen *Dagenissa* julkaistun uutisen kanssa, sillä molemmissa oli käytetty *NTB:n* uutista. *Aftenposten* oli kuitenkin lisännyt uutisensa loppuun *Press Telegraphilta* saadun uutisen, jossa kerrottiin koko maailman olevan kauhuissaan tiedoista, jotka nyt paljastuivat lehdistölle ja sitä kautta koko maailmalle. Uutisessa oli haastateltu toimittaja Paul Wintertonia, joka muistutti, että neuvostojoukot olivat vapauttaneet jo osan keskitysleireistä aiemmin, kuten Majdanekin leirin vuonna 1943.⁷⁶ Tämä uutinen osoittaa hyvin sen, että ainakaan *Aftenposten* ei käyttänyt lähteenään Neuvostoliiton uutislähteitä vaan tiedot Norjan lehdille saapuivat länsimaisten lehtien ja uutistoitimistojen kautta.

Samaisen *Aftenpostenin* uutisen mukaan kaasukammioiden tiedettiin sijainneen ainakin Birkenaun, Treblinkan ja Majdanekin leireillä. Otsikon hurja luku 11 miljoonaa jakautui niin, että neljän miljoonan ihmisen sanottiin kuolleen Birkenaussa ja seitsemän miljoonan Treblinkan leirillä.⁷⁷ Lukumäärien arviot eivät heti sodan jälkeen vielä olleet varmoihin tietoihin pohjautuvia vaan lähinnä huhuja. Auschwitziin vuonna 1967 pystytetyn muistomerkin mukaan siellä olisi kuollut neljä miljoonaa ihmistä, mutta nykytiedon valossa tämä luku on liioiteltu. Nykyisin koko holokaustin uhrimäärän juutalaisten osalta arvioidaan olevan noin 5,8 miljoonaa.⁷⁸ *Aftenpostenin* uutisessa siis esiintyi ensimmäistä kertaa tarkempaa tietoa Puolan leireistä ja niiden luonteesta tuhoamisleireinä. Lehden aiemmat uutiset olivat käsitelleet pelkästään Saksan ja Ranskan puolella sijainneita työ- ja tuhoamisleirejä. *Dagen* oli julkaissut jo yli viikkoa aikaisemmin uutisen Treblinkan leiristä.

Samaan uutiseen oli myös liitetty Lontoosta saatua tietoa, jonka mukaan Neuvostojoukot olivat vapauttaneet Auschwitzin leirin jo aiemmin keväällä. Silminäkijähavaintoja oli saatu brittiläiseltä toimittajalta Paul Wintertonilta, joka oli *Aftenpostenin* aamunumerossa muistuttanut muista, kuin brittijoukkojen vapauttamista keskitysleireistä. Winterton oli vierailut Majdanekin tuhoamisleirin alueella ja hän kuvaili leirin kaasukammioita ja arvioi, että leirillä oli pystytty tuhoamaan

---

⁷⁶ *Aftenposten* (M) 25.5.1945 11 millioner mennesker drept bare i to av de tyske fangeleirer (11 miljoonaa ihmistä tapettu pelkästään kahdella saksalaisista vankileireistä).

⁷⁷ *Aftenposten* (M) 25.5.1945 11 millioner mennsker drept bare i to av de tyske fangeleirer (11 miljoonaa ihmistä tapettu pelkästään kahdella saksalaisella vankileirillä).

⁷⁸ Kuparinen 2008, 302–303; Holmila 2010, 286, 301.

päivittäin noin 2000 henkilöä.⁷⁹ Majdanekin leiri sijaitsi Puolassa Lublinin kaupungin laitamilla. Leiri oli perustettu vuonna 1941 pakkotyöleiriksi, pian Auschwitzin perustamisen jälkeen. Leirillä tapahtui myös joukkoteloituksia.⁸⁰ Paul Winterton oli sodan aikana asunut Moskovassa ja toiminut ulkomaantoimittajana brittiläiselle *News Chronicle* -lehdelle.⁸¹ Artikkelit ei erityisemmin alleviivaa sitä, että leireillä kuolleet olivat pääasiallisesti juutalaisia. Tämä voi johtua siitä, että sodan aikana natsien ideologia oli tuotu vahvasti lehden sivuilla esiin, eikä tässä ole nähty syytä korostaa erityisesti natsi-ideologiaa, jonka Norja joutui omaksumaan sodan aikana. Lehden uutisointi tuntuu myös olleen käänteinen leirien vapauttamiseen nähden. Ensimmäiset uutiset julkaistiin leireistä, jotka oli vapautettu viimeisenä ja myöhemmin saatiin tietoja aiemmin vapautetuista leireistä, kuten Auschwitzista. Tämä johtui siitä, että lehtien tiedot tulivat länsimaisilta uutistoitustoilta. Winterton oli taas ollut Moskovassa kirjeenvaihtajana ja saanut tietoa Neuvostoliiton toimista sodassa. Tämän uutisen perusteella vaikuttaisi siltä, että Neuvostoliiton uutislähteistä ei tihkunut kovinkaan paljon tietoja muille maille, vaan tiedot olivat lähinnä kirjeenvaihtajien ja muiden yksittäisten toimittajien varassa.

Seuraavat tiedot keskitysleireistä saatiin lähipäivinä, kun *Aftenpostenin* sivuilla uutisoitiin useilta eri vankileireiltä palanneista vangeista. Keskitysleirejä mainittiin lähinnä nimiltä ja saapuneiden vankien kokemuksia tuotiin myös esiin. 25.5.1945 Ravensbrückin leiriltä palanneet norjalaiset naisvangit kertoivat kokemuksiaan. He kertoivat, että leirillä oli ollut pelkästään naisvankeja ja juutalaisten olleen siellä poliittisina vankeina.⁸² Saul Friedländerin mukaan Ravensbrückin kautta kulki juutalaisia vankeja, mutta heidät lähetettiin pian toisille leireille. Leirin vangeilla suoritettiin myös useita erilaisia tieteellisiä kokeita, joiden seurauksena tuhansia vankeja kuoli.⁸³ Tämäkin uutinen täydensi kuvaa saksalaisten keskitysleirijärjestelmästä ja toi lukijoiden tietoon uusia leirejä.

Toukokuun loppuun mennessä lehdet olivat kertomaan lukijoilleen useista keskitys- ja tuhoamisleireistä, mutta tiedot olivat vielä hajanaisia. Arviot sodan aika kuolleiden juutalaisten määristä vaihtelivat suuresti, ja lukijoiden eteen vryötettiin toinen toistaan kauheampia kuvauksia keskitysleireiltä.

---

⁷⁹ *Aftenposten (M)* 25.5.1945 11 millioner mennesker drept bare i to av de tyske fangeleirer.

⁸⁰ Allen 2002, 131; Friedländer 2007, 359.

⁸¹ Winterton bibliography s.a.

⁸² *Aftenposten (A)* 25.5.1945 Lykkelige over å kunne oppleve kongens hjemkomst (Onnellisia, kun saavat kokea kuninkaan kotiinpaluun).

⁸³ Friedländer 2007, 296; Heberer 2010, 51–52.

2.2 Norjan juutalaiset uutisoinnin keskiössä

Kesäkuun 1945 aikana uutisointi Norjan lehdistö keskittyi pääasiallisesti oman maan tapahtumiin ja kokemuksiin sodasta, vaikka lehtien sivuilla seurattiinkin tiiviisti kansainvälisiä tapahtumia ja sodan jälkipuintia. Etusivun uutisina olivat suurimmaksi osaksi kotimaan tapahtumien lisäksi uutiset sodan voittaneiden maiden kokouksista ja maailmanpolitiikan muutoksista. Norjan kuningas Haakonin paluu Isosta-Britanniasta takaisin Norjaan 7.6.1945 sai suurta huomiota ja sen myötä uutisointi keskittyi entistä enemmän Norjan tapahtumiin. *Aftenposten* osoitti kiitollisuutta liittoutuneille maille eikä epäselväksi jäänyt, että Saksaan ja miehittäjiin haluttiin pitää etäisyyttä. Tarkoituksena oli osoittaa, että norjalaiset eivät todellisuudessa koskaan hyväksyneet Saksan miehitysvaltaa. *Aftenposten* oli rakentamassa uudelleen norjalaista identiteettiä, joka oli sodan aikana jouduttu kätkemään. Keskitysleireihin liittyvä uutisointi nousi muutaman kerran etusivun uutisiksi, mutta pääasiassa aiheesta kirjoitettiin pienempien uutisten muodossa. Norjasta oli sodan aikana lähetetty Saksaan työleireille poliittisesti uhkaaviksi koettuja henkilöitä ja muita vankeja. Juutalaiset eivät olleet siis ainoita, jotka olivat lähetettyjen joukossa. Keskiöön nousivat kuitenkin erityisesti keskitysleireiltä pelastuneet Norjan juutalaiset ja heidän kokemuksensa.

Kristillinen päivälehti *Dagen* huomioi kristilliset erityiskysymykset omissa uutisissaan ja julkaisi kesäkuun 4. päivä uutisen Dachaun keskitysleirillä kuolleista papeista. Vatikaanin radion uutisen pohjalta lehdessä esitettiin osia paavi Pius XII:n puheesta. Paavin mukaan kirkko oli kamppailut koko sodan ajan ”natsismin saatanallista haamua” vastaan ja miljoonat katolilaiset olivat kokoontuneet vastustaakseen natsien toimia. Uutisessa kerrottiin 2800 puolalaisen katolisen papin joutuneen Dachaun keskitysleirille, ja papeista leiriltä hengissä oli selvinnyt 816 pappia.⁸⁴ Tämä oli ensimmäinen kerta, kun uutisissa tuotiin esiin, kuinka myös kristittyjä toisinajattelijoita oli joutunut keskitysleireille.

Tiistaina 12.6.1945 *Dagen* kertoi norjalaisista opiskelijoista, jotka lennätettiin Saksasta takaisin Norjaan. Kruununprinssi oli vastaanottamassa Fornebussa norjalaisia opiskelijoita, jotka olivat olleet kateissa, sekä kaksi Norjan juutalaista. Nämä juutalaiset kertoivat, että Norjasta Auschwitziin lähetetyistä 540:tä juutalaisesta hengissä oli 10, joista 7 oli löydetty Dachaun leiriltä. Yksi opiskelijoista kuvaili näiden juutalaisten pelastumista ”Jumalan ihmeenä”.⁸⁵

---

⁸⁴ *Dagen* 4.6.1945 2000 prester omkom i Dachau (2000 pappia menehtyi Dachaun leirillä).

⁸⁵ *Dagen* 12.6.1945 10 norske jøder i live av 540 (10 norjalaista hengissä 540:ta)

Lehdistön vapautumisen jälkeen *Aftenpostenin* uutiset olivat kertoneet lähinnä tietoja eri leireistä. Keskitysleireistä seuraavaksi tarkastelun kohteeksi päätyi Mauthausenin keskitysleiri, josta kirjoitettiin saman viikon aikana kahdesti. Lyhyissä uutissähkeissä mainittiin 14.6.1945, että Mauthausenin leirillä oli tapettu kaasulla 100 000 itävaltalaisista. Toisessa sähkeessä mainittiin myös, että liittoutuneet olivat arvioineet, että Euroopan juutalaisista 80 prosenttia oli sodan aikana tapettu.⁸⁶ Uutista ei pidetty kovinkaan tärkeänä, sillä uutinen oli sijoitettu 10-sivuisen lehden viidennen sivun alareunaan muiden uutissähkeiden joukkoon.

Toisenlaisen arvion sodasta selvinneiden juutalaisten määristä oli saanut *Dagen*, joka uutisoi aiheesta *Press Telegraphin* sähkeen pohjalta. Uutisessa kerrottiin, että Saksan juutalaisista oli sotaa edeltävien ja sodan aikaisten juutalaisvainojen jälkeen jäljellä vain viidesosa. Tämä tieto perustui liittoutuneiden maiden kyselyyn. Uutisen mukaan Ranskasta Saksaan viedyistä juutalaisista vain 5 prosenttia olisi jäänyt henkiin.⁸⁷

Aamun lehdessä 18.6.1945 etusivulla ollut uutinen kertoi Mauthausenin keskitysleiristä, jonne myös norjalaisia vankeja oli kuljetettu. *Aftenpostenin* reporterit oli päässyt vierailemaan Mauthausenin leirillä ja saanut esittelykierroksen. Uutinen korosti sitä ristiriitaa, joka vallitsi leirin ympäristön kauniin sijainnin ja leirillä tapahtuneiden kauheuksien välillä. Toisin kuin muutama päivä aikaisemmin uutinen, tässä kerrottiin leirillä kuolleen noin 185 000 vankia. Myös vankien mielivaltainen kohtelu tuotiin selkeästi esiin.⁸⁸ Mauthausenin leiri perustettiin vuonna 1936 keskeiselle sijainnille. Leiri oli rakennettu saman mallin mukaisesti kuin Dachauin keskitysleiri. Uutisen kertoma uhrimäärä näyttyy nykytutkimuksen valossa suurelta, sillä leirillä kuoli arviolta noin 90 000 henkilöä. Leirillä olleet vangit olivat pääasiallisesti rikollisia ja muita, joita natsihallinto piti uhkavina.⁸⁹

Aftenpostenin pääuutinen 19.6.1945 lehdessä oli Norjan juutalaiset ja heidän kohtalonsa keskitysleireillä. Uutisen mukaan keskitysleireille oli Norjasta lähetetty noin 1000 juutalaista ja heistä 12 oli pelastunut kuolemalta. Uutisen mukaan Norjasta oli viety kahdessa suuressa kuljetuserässä juutalaisia keskitysleireille. Ensimmäisen erän juutalaiset olivat päätyneet Auschwitziin ja lähes kaikki heistä

---

⁸⁶ *Aftenposten (M)* 14.6.1945 Telegrammer i utdrag (Uutissähkeiden yhteenveto).

⁸⁷ *Dagen* 16.6.1945 Bare en femtepart av de tyske jøder i live (Vain viidesosa Saksan juutalaisista hengissä).

⁸⁸ *Aftenposten (M)* 18.6.1945 185.000 fanger døde i redselsleiren Mauthausen (185 000 vankia kuoli kauhuleirillä Mauthausenissa)

⁸⁹ Orth 2010, 365; Wachsmann 2015, 163–165, 628.

oli surmattu heti saapumisen jälkeen. Toisen kuljetuksen ihmiset olivat päätyneet Sachsenhausenin keskitysleirille. Lehti kuvaili Auschwitzissa olleiden tulijoille lääkärintarkastus, joka muuttui yllättäen tulijoiden murhaamiseksi kaasupommeilla. Tietävästi Sachsenhausenissa oli käytetty juutalaisten tappamiseen kaasuautoja. Uutisen tiedot oli saatu reportteriluutnantti Bjørn Hegeriltä, joka oli uutisen mukaan ollut Saksassa selvittämässä Norjan juutalaisten kohtaloa.⁹⁰ Merkittävää uutisessa on, että se kertoo juutalaisten reiteistä keskitysleireille melko yksityiskohdallisesti. Norjan juutalaiset toimitettiin Saksaan saapumisen jälkeen suoraan Auschwitziin ja pieni osa siirrettiin pakkotyöhön ja loput tapettiin nopeasti.⁹¹ Aiemmin lehdessä oli uutisoitu, että Norjan juutalaiset oli viety Birkenauin leirille, mutta nyt tieto korjattiin. Uutinen ei tosin kerro mitään päivämääriä tai tarkempia aikoja tapahtumille. Tämä voi johtua siitä, että kuljetukset tapahtuivat jo vuoden 1942 lopussa ja 1943 puolella, joten uutinen ei halua korostaa sitä, että asiasta ei ole voitu kertoa natsimiehityksen takia aiemmin.

Nykytutkimuksen valossa uutinen esitti kuljetettujen juutalaisten määrän todellisuutta suuremmaksi. Yhteensä Norjasta kuljetettujen määrä oli 767 juutalaista, joista 26 selvisi hengissä.⁹² Norjalaisten osuudesta kuljetuksiin ei tässä uutisessa mainittu mitään vaan kuljettajaksi mainittiin Gestapo. Lehdessä esitetyn luvun suuruuden syy voi olla myös se, että Norjasta kuljetettiin keskitysleireille myös muitakin kuin pelkästään juutalaisia.

Myös seuraavana päivänä 20.6.1945 käsiteltiin lehden etusivulla Norjan juutalaisten kokemuksia keskitysleireillä. Uutisen pohjana oli käytetty uutistointi *Press Telegraphin* tietoja ja ruotsalaisessa *Expressen*-lehdessä julkaistua artikkelia. Tämän lehtijutun keskiössä olivat kammottavat yksityiskohdat leirien käytännöistä. Esimerkkinä käytettiin leiriltä pelastuneen Hermann Sachnowitzin kertomusta siitä, että hän oli toiminut leirillä muusikkona eli hänen tehtävänä oli soittaa erilaisten tapahtumien, kuten teloitusten aikana. Pääasiassa juutalaisista koostuneet orkesterit joutuivat soittamaan saksalaisia sotilasmarsseja ennen teloituksia ja niiden jälkeen.⁹³ Leirimuusikon tehtävä oli yleinen monilla keskitysleireillä, ja Auschwitzissa tiedetään toimineen viisi eri kokoonpanosta koostuvaa orkesteria. Muusikkona toimiminen saattoi nostaa muusikoiden arvoa vartijoiden

---

⁹⁰ *Aftenposten* (A) 19.6.1945 De norske jøder ble myrdet straks etter ankomsten til de tyske konsentrasjonsleirer (Norjan juutalaiset murhattiin heti heidän saavuttua saksalaisille keskitysleireille).

⁹¹ *Aftenposten* (A) 19.6.1945.

⁹² Ottosen 2005, 364.

⁹³ *Aftenposten* (A) 20.6.1945 Norsk jødes opplevelser i tyske dødsleirer (Norjan juutalaisten kokemuksia saksalaisilta kuolemanleireiltä).

silmissä ja he saattoivat saada etuuksia, kuten ruokaa ja vaatteita, mutta usein muusikon työ koettiin piinaavana ja kammottavana.⁹⁴

*Aftenposten*in uutinen oli avoimesti Saksaa halveksiva, sillä keskitysleirien sanotaan sijainneen ”ylemmän rodun” (*«herrefolket»*) maassa.⁹⁵ Lehti tuntuu halunneen kirjoittaa kaikki kauheimmatkin yksityiskohdatkin julki. Toisaalta lehti halusi uutisoida selkeästi tapahtumista ja tehdä oikeutta asioille ja niitä kokeneille. Uutiset kuitenkin keskittyvät vielä pieniin yksityiskohtiin, eikä kokonaisuus hahmotu. Norjan juutalaisten kokemukset nousevat uutisten keskeisimmäksi asiaksi, eikä lehti tunnu huomioivan sitä, kuinka laajasti juutalaisia tuhottiin. Uutisessa ei kyseenalaisteta sitä, miksi juutalaiset ovat joutuneet saksalaisten tuhojen kohteeksi. Vaikuttaakin siltä, että lehti halusi uutisoida keskitysleireistä lähinnä siitä mitä Norjan juutalaisille tapahtui ja mitä he kokivat, jotta norjalaiset saisivat kuulla, mitä heidän kansalaisilleen oli keskitysleireillä tehty. Norjan juutalaisten kokemusten kautta holokausti tuli lähemmäksi norjalaisia.

Utissähkeiden yhteenvedossa kirjoitettiin 26.6.1945 Tanskan juutalaisista. Lyhyessä uutisessa kerrottiin, että Tanskasta oli pelastunut Ruotsiin 6000 juutalaista ja Saksaan oli taas kuljetettu noin 500.⁹⁶ Uutisessa mainittu pelastusoperaatio oli yksi suurimmista juutalaisten pelastusoperaatioista, jonka ruotsalaiset ja tanskalaiset toteuttivat sodan aikana. Norjan juutalaisten lähettäminen Saksaan sai ruotsalaiset huolestumaan todella muidenkin pohjoismaisten juutalaisten kohtalosta. Vaikka Tanska olikin Saksan miehittämä, ihmiset ryhtyivät aktiivisesti toimiin, jotta Tanskan juutalaisista mahdollisimman moni saataisiin pelastettua. Tästä seurasi pelastusoperaatio lokakuussa 1943, jolloin lähes 6000 juutalaista kuljetettiin Tanskasta Ruotsiin pienillä veneillä poliisin ja rannikkovartioston avulla.⁹⁷ *Aftenposten*in uutisen lyhyys voi johtua myös siitä, että Norja ei aktiivisesti toiminut juutalaisten pelastamiseksi, vaikka yksittäiset henkilöt onnistuivat piilottelemaan juutalaisia, sekä auttoivat heidän pakoaan Ruotsiin.

Aftenposten sai haastateltavaksi yhden Norjan juutalaisen, joka oli selvinnyt hengissä natsien työleiriltä. Torstaina 28.6.1945 julkaistu haastattelu valaisi työleirien olosuhteita. Vankien pitkät työpäivät ja epäinhimilliset olosuhteet johtivat useiden vankien kuolemaan. Haastateltava kertoi myös siitä, kuinka työleirillä olleet olivat joutuneet marssille talvella, kun venäläiset joukot olivat lähestymässä

---

⁹⁴ Gilbert 2011, 439–441.

⁹⁵ *Aftenposten* (A) 20.6.1945.

⁹⁶ *Aftenposten* (M) 26.6.1945 Telegrammer i utdrag (Utissähkeiden yhteenvedo).

⁹⁷ Dwork 2010, 174.

leiriä. Joukkoja marssitettiin leiriltä toiselle ja eräällä marssilla haastateltava onnistui pakenemaan muutaman muun vangin kanssa. Jutussa mainitaan myös, että karanneet vangit saivat apua saksalaiselta maatalanhoitajalta, joka osoitti ”inhimillisiä tunteita”.⁹⁸ Tässä uutisessa puhutaan ensimmäisen kerran venäläisistä lämpimässä hengessä leirien vapauttajina ja pelastajina. Saksalaiset taas kuvataan armottomina, paitsi tämä yksi auttajaksi ryhtynyt maatalanhoitaja.

Moskovasta saadut tiedot tulivat ilmi *Dagenissa* ja *Aftenpostenissa* 4.7.1945 julkaistussa uutisessa, jossa kerrottiin saksalaisten tappaneen 3,4 miljoonaa juutalaista Puolassa. Moskovaan oli saatu tietoja Puolan juutalaiselta keskuskomitealta.⁹⁹ Keskusneuvostot tai vanhimpien muodostamat komiteat olivat linkkinä saksalaisten ja juutalaisten välillä etenkin ghetoissa. Prosentuaalisesti katsoen Puola menetti eniten väestöstään, noin 16 prosenttia toisen maailmansodan aikana. Juutalaisia oli tapetuista noin 3 miljoonaa.¹⁰⁰ Uutisessa kiinnostavaa on se, että tämä on harvoja uutisia, jonka lähteenä on käytetty Neuvostoliitosta saatuja tietoja. Muiden uutisten lähteet ovat länsimaista ja tästä syystä keskitysleireihin liittyvät asiat ovat paljastuneet siinä järjestyksessä kuin länsimaat ovat niistä tienneet. Ensimmäiset arviot sodassa kuolleiden juutalaisten määrästä tuli juuri juutalaisten omilta tahoilta. Ensimmäiset ei-juutalaisten tekemät arviot tuotiin esiin Nürnbergin oikeudenkäynnissä.

2.3 Saksalaisten pahuus henkilöityy Joseph Krameriin

Sodan päätyttyä syyllisten etsintä alkoi kuumeisesti. *Dagenissa* julkaistiin uutinen ilmailuministerinä ja Luftwaffen johtajana toimineesta Hermann Göringistä 22.6.1945. Uutisen mukaan liittoutuneet olisivat löytäneet todisteita Hermann Göringin osuudesta keskitysleirien suunnitteluun ja keskitysleirien tarkastuksiin. Göring oli itse kertonut *Reutersin* toimittajalle Augsburgissa 1.5.1945, että Hitlerille vain ilmoitettiin tapahtumista keskitysleirien toiminnasta, mutta suurimmat käskyt Göring antoi itse.¹⁰¹ Myöhemmin sotarikosoikeudenkäynneissä Göring kielsi osallisuutensa keskitysleirien suunnitteluun ja käskyjen antoon.

---

⁹⁸ *Aftenposten* (A) 28.6.1945 En av de norske jødene flyktet fra fangetransporten (Yksi Norjan juutalaisista karkasi vankikuljetuksesta).

⁹⁹ *Aftenposten* (M) 4.7.1945 Tyskerne «likviderte» 3.4 millioner polske jøder (Saksalaiset ”likvidoivat” 3,4 miljoonaa Puolan juutalaista); *Dagen* 4.7.1945 Tyskerne tok livet av nesten 3,5 mill. polske jøder (Saksalaiset ottivat hengiltä melkein 3,5 miljoonaa Puolan juutalaista)

¹⁰⁰ Friedländer 2007, 39–40, 632; Holmila 2010, 158.

¹⁰¹ *Dagen* 22.6.1945 Göring ansvarlig for gestapo og leirsystemet (Göring vastuussa Gestaposta ja leirijärjestelmästä).

Myös *Aftenpostenissa* julkaistiin loppukesästä 1945 kolme pohdiskelevampaa tekstiä syyllisistä ja kauheuksien tekijöistä. Ensimmäinen näistä oli nimimerkin ”Gribbs” kirjoittama teksti, joka oli lähetetty toimitukselle Pariisista. Kirjoittaja oli vierailut Ranskassa kylissä, jotka olivat sodan aikana olleet Saksan miehittämiä. Keskustellessaan ranskalaisten ja saksalaisten kanssa yleinen mielipide siitä, miten saksalaiset ovat hyvin riippuvaisia auktoriteeteista, oli tullut esiin. Keskitysleirit olivat haastateltujen mukaan tullut täysin yllätyksenä, etenkin Ranskan puolella olleille saksalaisille. Osa haastatelluista kertoi, että he olivat tienneet ”olosuhteista, jotka eivät ole kovin hyvät”, mutta leirien kauheudet olivat yllättäneet. Keskeisimpänä asiana tekstissä kävi ilmi se, että haastateltujen mukaan saksalaiset syyttivät kaikesta mahdollisesta SS-miehiä, eikä tavallisilla saksalaisilla olisi ollut sodan kauheuksiin mitään osuutta.¹⁰²

Tämän kirjoituksen jälkeen lehdessä julkaistiin kronikka¹⁰³, jossa pohdiskeltiin sitä, miten saksalaisuus vaikutti sodan syttymiseen ja sodan aikana tapahtuneisiin kauheuksiin. Tämä kronikka oli 25.7.1945 julkaistu ja maisteri Helge Grothin kirjoittama. Jutun otsikko ”Onko Saksan kansa parantumaton?” herätti lukijat pohtimaan Saksan kansaa. Jutussa oli käytetty amerikkalaisen tohtorin Richard Bricknerin teoriaa, jonka mukaan saksalaiset kärsivät kansana pahimmanlaatuisesta mielisairaudesta eli paranoiasta. Tätä väitettä kirjoittaja yritti esittää sillä, että saksalaisten pahuus ei ole mikään uusi asia, vaan se oli ollut osa kansaa jo sukupolvien ajan. Hitlerin ja muiden natsijohtajien suunnitelmat kirjoittaja näki osana kansan parantumattoman sairauden oireina. Keskeinen väite jutussa myös oli, että murhaaminen on selvä seuraus paranoian omanlaisesta maailmankatsomuksesta.¹⁰⁴ Helge Groth tuntuu tällä jutulla hakeneen jonkinlaista selitystä, miksi toinen maailmansota oli syttynyt ja mitä sodan aikana oli tapahtunut. Vaikka kirjoittaja perustelee väitteensä tohtori Bricknerin teorian mukaisesti, ei se esitä kovinkaan rakentavaa kuvaa sodan syttymisen todellisista syistä tai tavallisten saksalaisten osuudesta sotaan.

Suomalainen tutkija Hannu Rautkallio kirjoittaa tutkimuksessaan syyllisyydestä. Hänen mukaansa sodan jälkeen haluttiin rankaista yksittäisiä vastuullisia rikoksistaan, mutta keskustelu Saksan yhteisestä syyllisyydestä oli jo käynnistynyt.

---

¹⁰² *Aftenposten (M)* 9.7.1945 Tyskerne gjør SS til syndebukk når grusomhetene kommer skal unnskyldes (Saksalaiset tekevät SS-miehistä syntipukkeja, kun kauheudet annetaan anteeksi).

¹⁰³ Kronikalla tarkoitetaan lehdessä kirjoitusta, joka on syventynyt johonkin yksittäiseen aiheeseen, ja jutun kirjoittaja ei kuulu lehden toimituskuntaan.

¹⁰⁴ Groth 1945.

Saksalainen filosofi Karl Jaspers oli esittänyt, että yksittäisten tekojen lisäksi osana syyllisyyttä oli moraalinen syyllisyys, jota ei voisi jakaa kaikkien kesken, mutta syyllisyydessä oli yhteisvastuullinen osuus. Saksalaisten teot eivät olleet käsitettävissä eivätkä kumottavissa. Perusteena Jaspers käytti sitä, että ”muistaminen” oli osa yhteistä kulttuuria, joka jaetaan kaikkien saksalaisten kesken ja näin saksalaiset eivät voisi paeta syyllisyyttään. Rautkallion mukaan Jaspers oli jo heti sodan jälkeen kirjoittanut siitä, mitä keskusteltiin myöhemmin, noin 50 vuotta tapahtumien jälkeen.¹⁰⁵

Lehtien keskitysleirejä käsittelevät uutiset olivat painottuneet lähinnä norjalaisten kokemuksiin ja yksittäisten leirien olosuhteiden kuvailemiseen. Keskitysleiriverkoston laajuudesta tai leireillä kuolleiden henkilöiden kokonaismäärästä esitettiin ensimmäisiä arvioita 26.6.1945 *Dagenissa* julkaistussa lyhyessä uutisessa.¹⁰⁶ Lähes saman uutisen julkaisi myös *Aftenposten* seuraava päivänä. Näiden lukujen kertojana oli uutisessa Joseph Kramer, joka oli toiminut muun muassa Bergen-Belsenin keskitysleirin komendanttina. Hänen arvioidensa mukaan Saksan ja Puolan alueilla oli vuosien 1933 ja 1945 välillä sijainnut 106 keskitysleiriä, joille oli viety noin 10 miljoonaa ihmistä. Yhteensä natsi-Saksan keskitysleireillä kuolleiden määrän Kramer arvioi olleen noin 5 miljoonaa ihmistä.¹⁰⁷

Hollannin juutalaisista *Dagen* kirjoitti myös 26.6. Hyvin lyhyen uutisen mukaan Hollannin juutalaisista noin 95 000 oli kuollut saksalaisten käsissä ja henkiin oli jäänyt noin 5000 juutalaista.¹⁰⁸ *Dagen* tuntuu huomioineen eri uutisia kuin *Aftenposten*. Molemmat uutisoivat keskitysleireistä, mutta selvästi *Dagenin* käyttämä *Press Telegraph* antoi paljon tietoa lehdelle.

Aftenposten uutisoi 30.6.1945 siitä, kuinka Bergen-Belsenistä vapautuneita vankeja oli kuljetettu Saksan läpi Lyypekkiin, josta heidät edelleen kuljetettiin Ruotsiin. Uutisen mukaan ”saksalaiset saavat nyt omin silmin nähdä, mitä on tapahtunut.”¹⁰⁹ Ruotsi otti vastaan suuren määrän vapautettuja vankeja ja vastasi

---

¹⁰⁵ Rautkallio 2004, 49–50.

¹⁰⁶ *Dagen* 26.6.1945 10 mill. mennsker i de tyske konsentrasjonsleirer (10 miljoonaa ihmistä saksalaisilla keskitysleireillä).

¹⁰⁷ *Aftenposten (M)* 27.6.1945 10 millioner i tyske konsentrasjonsleirer (10 miljoonaa saksalaisilla keskitysleireillä).

¹⁰⁸ *Dagen* 26.6.1945 95 000 jøder drept av tyskerne i Nederland (Saksalaiset tappoivat 95 000 juutalaista Hollannissa).

¹⁰⁹ Det tyske folk får nå med egne øyne se hva har foregått. *Aftenposten (A)* 30.6.1945 Fangene konsentrasjonsleirene i Tyskland (Vankeja keskitysleireiltä Saksassa)

heidän lääkinnästä ja auttamisestaan sodan jälkeen.¹¹⁰ Uutisen sävy on saksalaisia syyllistävä.

Heinäkuun loppupuolella liittoutuneiden maiden edustajat ilmoittivat, että oikeudenkäynnit saksalaisia sotarikollisia vastaan tultaisiin käymään Nürnbergissä, kaupungissa, joka oli toiminut natsipuolueen keskuksena. *Aftenposten* uutisoi asiasta 24.7.1945 Lontoosta *Associated Press* -uutistoimistolta saatujen tietojen perusteella. Uutisessa lueteltiin sotarikollisia, jotka olivat vangittuina Luxemburgin Bad Manhofissa. Vangittuina olivat muun muassa ilmailuministerinä ja Luftwaffen johtajana toiminut Hermann Göring, propagandalehti *Der Stürmerin* päätoimittaja Julius Streicher ja ”monia muita”. Liittoutuneiden maiden vartioimassa vankilassa näille sotarikollisille näytettiin päivittäin liittoutuneiden kuvamia filmejä keskitysleireiltä, jotta he näkisivät, mitä natsit olivat sodan aikana tehneet. Tämän lisäksi uutisessa puhuttiin Belsenin entisen komendantin Joseph Kramerin odottavan oikeudenkäyntiään. Kramerista käytettiin uutisessa lempinimiä ”Belsenin peto” ja ”vastenmielisin sotarikollinen”.¹¹¹

Liittoutuneiden edustajat muodostivat heinäkuussa 1945 kansainvälisen sotatuomioistuimen, jonka tarkoituksena oli tuomita sodan syylliset, pääasiallisesti natsit rikoksistaan. Oman haasteensa tähän tehtävään toi se, että myös liittoutuneet olivat sodan aikana tappaneet miljoonia ihmisiä ja siviilejä, joten syytteiden täytyi olla siinä muodossa, että ne eivät olisi nousseet myös liittoutuneita vastaan.¹¹²

Luxemburgin vankilassa istuvissa vangituista kerrottiin 31.7.1945 lehdessä. Entisten Saksan johtajien kerrottiin olevan hermoromahduksen partaalla ja erittäin ahdistuneina vankilassa.¹¹³ Tällainen raportointi sotarikoksista syytettyjen oloista vankiloissa tuntuu olevan tarkoitushakuista. Näillä uutisilla lehti haluaa lukijoilleen viestiä, että syyllisiä oltiin saamassa oikeuteen teoistaan eikä syyllisiä jätettäisi rankaisematta. Kuvauksilla vankien heikosta tilasta pyrittiin luomaan lukijoille kuvaa siitä, että syytetyt nyt kärsivät ja olivat tuskissaan, ja ehkä jopa katuivat tekojaan.

Sodan jälkeen leireiltä vapautuneiden juutalaisten paluu entisiin koteihinsa ei ollut aina mahdollista. Kodit oli jo sodan aikana ryöstetty tyhjiksi tai siirretty muuhun käyttöön. *Aftenposten* uutisoi 31.7.1945 näistä kodittomista ihmisistä.

---

¹¹⁰ Reilly 1998, 170.

¹¹¹ *Aftenposten (M)* 24.7.1945 «Partibyen» Nürnberg sete for prosessen mot de store krigsforbrytere (Puoluekaupunki Nürnberg toimii näyttämönä oikeusprosessissa suuria sotarikollisia vastaan).

¹¹² Wittmann 2010, 527.

¹¹³ *Aftenposten (A)* 31.7.1945 Nazi-spissene gjøre ynkelige figurer i fengslet (Natsi-rikolliset eivät esiinny edukseen vankilassa).

Uutisen mukaan Berliinissä oli noin 7000–8000 juutalaista, kun ennen sotaa kaupungissa oli asunut noin 400 000 juutalaista.¹¹⁴ Saman päivän lehdessä kerrottiin myös, että Joseph Kramer oli siirretty Brysselistä Hannoveriin odottamaan oikeudenkäynnin alkua. Belsenin leiriä koskeva oikeudenkäynti tulisi alkamaan elokuun lopulla. Uutisessa kerrottiin, että Kramerin teoista olivat valittaneet leiriltä selvinneet vangit. Brittitotilaiden vapauttamalta leiriltä oli ehditty ottaa kuvia ja kuvata filmi, jota aiottiin näyttää oikeudessa. Uutisessa mainittiin, että Kramer kiisti olevansa syyllinen tekoihin, muun muassa 26 000 ihmisen murhaan, joita hänen väitettiin tehneen.¹¹⁵ Myös *Dagen* uutisoi Kramerin siirrosta Hannoveriin. Kramerin lisäksi oikeudenkäynnissä uutisen mukaan syytettynä oli myös Irma Grese ”joka on tehnyt suurempia kauheuksia kuin kukaan muu nainen”.¹¹⁶

Suurimpien sotarikollisten vaiheista vankilassa kerrottiin *Aftenpostenin* päivännumerossa 31.7.1945. Uutisen mukaan Göring käyttäytyi hermostuneesti, jopa hysteerisesti. Julius Streicherin kerrottiin sanoneen, että juutalaisten kuuluisi elää vapaana, kuten kaikkien muidenkin.¹¹⁷ Myös vasta ilmestymisen aloittanut *Verdens Gang* oli kiinnostunut sotarikollisista. Sensaatiohakuksella uutisella etu- ja takasivulla kerrottiin amerikkalaisen toimittajan, Frank Connifin päässeen vierailemaan sotarikollisten luona. Erityisesti Göring oli kiinnittänyt huomiota, kun tämän paino oli laskenut 13 kiloa. Connif oli kokenut, että Göring oli yrittänyt katkeytyä muiden syytettyjen taakse vierailun aikana.¹¹⁸ Uutinen on hyvä esimerkki siitä, miten sotarikolliset otettiin median tiukan tarkastelun alaiseksi ja heistä raportoitiin huomioiden kaikki ulkoiset muutokset, joista oli pääteltävissä jotain.

Aftenpostenissa 7.8.1945 julkaistu uutinen kertoi Joseph Kramerin odottavan tuomiotaan vankilassa Saksassa Hannoverin kaupungin lähistöllä. Kramer oli tunnustanut syyllisyytensä tekemiinsä rikoksiin. Uutisen mukaan Kramer oli vastannut noin 20 000 ihmisen pahoinpitelystä ja tappamisesta Belsenin keskitysleirillä.¹¹⁹ Saman uutisen julkaisi myös *Dagen*.¹²⁰ Joseph Kramer tuntuu herättävän

---

¹¹⁴ *Aftenposten* (A) 31.7.1945 Bare 7–8000 jøder i Berlin (Vain 7000–8000 juutalaista Berliinissä).

¹¹⁵ *Aftenposten* (A) 31.7.1945 Angklaget for 26,000 mord (Syyllinen 26 000:en murhaan).

¹¹⁶ *Dagen* 31.7.1945 26,000 menneskers død på samvittigheten (26 000 ihmisen kuolema omalatuinnolla).

¹¹⁷ *Dagen* 31.7.1945 Nazi-spissene gjør ynkelige figurer i fengslet (Natsien johtohenkilöt eivät esiinny edukseen vankilassa).

¹¹⁸ *VG* 3.8.1945 Gøring veier bare 135 kg. nå! (Göring painaa nyt vain 135 kiloa!).

¹¹⁹ *Aftenposten* (A) 7.8.1945 Bøddelen i Belsen, Joseph Kramer, tilstår sine forbrytelser (Belsenin pyöveli, Joseph Kramer, myöntää rikoksensa).

¹²⁰ *Dagen* 7.8.1945 Bøddelen fra Belsen tilstår alt (Pyöveli Belsenistä tunnustaa kaiken).

lehdessä tunteita, sillä hänestä kertovia uutisia julkaistiin usein. Muista Saksan sotarikoksiin syytetyistä ei ole käytetty vastaavanlaisia tunteita herättäviä lempinimiä, kuten ”Belsenin peto”. Kramerin seuraaminen lehdistössä viittaa siihen, että ensimmäistä liittoutuneiden järjestämää Belsenin ja Auschwitzin oikeudenkäyntiä odotettiin kiinnostuksella.

Joseph Kramer toimi muun muassa Auschwitzin, Natzweilerin ja Bergen-Belsenin leirien komendantteina. Kramerin aloittaessaan työnsä Belsenin leirillä joulukuussa 1944 vankeja leirillä oli yli 15 000 ja määrä kasvoi seuraavan vuoden aikana kolminkertaiseksi, kun muita keskitysleirejä tyhjennettiin neuvostojoukkojen lähestymisen vuoksi. Kramer oli tunnettu ankarana komendanttina, joka yritti näyttää uskottavalta komendantilta johtajien silmissä, mutta Belsenin leirin tilanteen kurjistuminen ajoi Kramerin ja muut vartijat lähinnä katsomaan sivusta vankeiden kuolemaa ja suojautumaan leirillä jyllääviltä taudeilta.¹²¹ Kramer kuitenkin oli vastuussa leirien toiminnasta ja hän vielä myönsi tekonsa, joten Krameriin henkilöityi saksalaisten pahuus, vaikka leireillä tapahtuneista kuolemista ja tapoista oli vastuussa myös monet muut henkilöt.

Bergen-Belsenin saama huomio lehdistössä viittaa vahvasti siihen, kuinka brittilehdet nostivat Bergen-Belsenin natsien pahuuden symboliksi. Leirin vapauttaminen loi uudenlaisen metanarratiivin hyvän voitosta pahasta.¹²² Joseph Kramerin saama huomio lehdistössä toisti tätä hyvän ja pahan taistelua ja siitä, kuinka nyt vangittu Kramer tulisi saamaan tuomionsa ja hyvä voittaisi pahan.

Verdens Gang otsikoi 8.8. ”Historian suurin murhaaja vangittu”. Uutisen mukaan Itävallan poliisi oli ottanut kiinni *SS-Sturmführer* Ernst Grabnerin. Hänen kerrottiin olleen vastuussa noin 6,5 miljoonan ihmisen tappamisesta sodan aikana. Grabner oli toiminut Auschwitzin keskitysleirin komendanttina.¹²³ Nicolaus Wachsmannin tutkimus esittelee Grabnerin etunimeksi Maximillian. Grabner oli työskennellyt Auschwitzin leirillä leirijohtaja Rudolf Hössin alaisuudessa, mutta Grabner oli saanut toteuttaa työtään melko itsenäisesti. Myöhemmin Grabneria syytettiin vankien mielivaltaisista tapoista ja häntä pidettiin yhtenä pelottavimmista SS-miehistä leirillä.¹²⁴

---

¹²¹ Reily 1998, 16–17; Friedländer 2007, 592; Wachsmann 2015, 566–567.

¹²² Bloxham 2001, 80.

¹²³ *VG* 8.8.1945 Historiens største morder arrestert (Historian suurin murhaaja vangittu).

¹²⁴ Wachsmann 2015, 389.

Lyhyt uutinen *Aftenpostenissa* 14. elokuuta totesi Joseph Kramerin edelleen odottavan oikeudenkäynnin alkua koskien hänen toimia eri keskitysleireillä ja erityisesti Belsenissä. Oikeudenkäynti oli alkamassa samalla viikolla ja samalla 50 muuta syytettyä oltiin viemässä englantilaistuomareiden eteen. Belsenin leiristä puhuttiin nimellä ”kauhujen leiri”.¹²⁵ Jokseenkin erikoista on se, että Kramerin kohtaloa seurattiin näinkin tiiviisti jo ennen itse oikeudenkäynnin alkua. Bergen-Belsenin leirillä ei ollut tiettävästi norjalaisia vankeja, joten aiheesta uutisointi on tuntunut lehdestä oletettavasti tärkeältä siksi, että norjalaiset odottivat saksalaisten tuomitsemista. Samaan aikaan Norjassa oli käynnissä Quislingin oikeusprosessi, joka omalta osaltaan on varmasti lisännyt kiinnostusta kansainvälisten sotatuomioistuinten toimintaan.

Edellisen uutisen lisäksi samalla sivulla oli uutinen Saksan juutalaisista. Berliinin evankelisen tuomiokirkkoseurakunnan kirkkoherra kertoi kohtaamisistaan juutalaisten kanssa. Näiden oli nyt paljon vaikeampi sopeutua normaaliin elämään ilman työpaikkoja tai edes ruokaa. Uutisen oheen oli liitetty myös sähkö Offenbachin kaupungista, jossa paikallinen juutalainen seurakunta oli viettänyt ensimmäisen jumalanpalveluksensa seitsemään vuoteen.¹²⁶ Myöhemmin syyskuussa Saksan juutalaisista uutisoitiin lisää. Pieni juutalainen seurakunta oli kokoontunut Berliinissä juhlimaan ”juutalaisten uutta vuotta” ensimmäistä kertaa natsien valtaannousun jälkeen. Berliinin juutalaisista sodan jälkeen oli uutisen mukaan jäljellä noin 4 000–5 000. Juhlinta tietysti vaikeutti se, että natsit olivat tuhonneet suuren määrän synagogia ja juutalaisten omaisuutta, mutta 10 synagogaa oli nyt avattu ja kaikissa näissä aiottiin juhlia.¹²⁷ Uutisesta välittyy pieni huoli siitä, että juutalaisten on vaikea harjoittaa uskontoaan sodan jälkeen, kun heidän pyhiä kirjoja ja synagogia on tuhottu.

Erään sodan jälkeen tehdyn tutkimuksen mukaan saksalaisilla keskitysleireillä oli tapettu 26 miljoonaa ihmistä. Tämä uutinen oli päässyt *Dagenin* ja *Aftenpostenin* iltapäivänumeron etusivuille torstaina 23.8. Tiedot hurjista kuolleiden määristä oli saatu nimeltä mainitsemattomalta *News Chroniclen* kirjeenvaihtajalta Pariisista. Pahimpana keskitysleirinä uutisessa pidettiin Dachaun leiriä, jossa läh-

---

¹²⁵ *Aftenposten* (A) 14.8.1945 Belsen-prosessens for retten til uke (Belsen-prosessi oikeuteen ensi viikolla).

¹²⁶ *Aftenposten* (A) 14.8.1945 12–14.000 jøder igjen i Tyskland (12–14 000 juutalaista jälleen Saksassa).

¹²⁷ *Vårt Land* 4.9.1945 Den jødiske menighet i Berlin (Juutalainen seurakunta Berliinissä).

teiden mukaan oli tapettu 12 000–14 000 ihmistä päivässä. ”Dachaun pyöveleiden” kerrottiin juhlineen, kun ennätyselliset 24 000 miestä, naista ja lasta oli tapettu yhtenä päivänä.¹²⁸ Dachau-leiri ei toiminut varsinaisesti tuhoamisleirinä, ja leirillä kuoli vuosien aikana yhteensä noin 39 000 ihmistä, joten uutisen tiedot eivät pitäneet paikkansa.¹²⁹ Kiinnostavaa on se, kuinka lehdissä esitetyt arvioita ei korjattu myöhemmin, vaan uusia arvioita esitettiin viittaamatta edellisiin. Tämä johtui toisaalta siitä, että holokausti kokonaisuutena ei ollut hahmottunut, eikä lehdillä ollut tarkkoja tai varmoja tietoja asiasta. Toisaalta voi ajatella, että lehdet eivät halunneet välttämättä korjata lukuja, jotta mielikuva saksalaisista ja heidän teoistaan säilyi lukijoiden mielessä vahvana.

Vidkun Quisling julistettiin heti sodan päättymisen jälkeen maanpetturiksi eikä hänen oikeudenkäyntiprosessinsa alkuunpanoa viivytelty. Norjan kansan vihasta miestä ja natsia kohtaan kertoo myös se, että maassa kiellettiin nimet Adolf ja Quisling. Oikeudenkäynnin alettua lehdissä julkaistiin päivittäin pitkiä raportteja ja oikeudessa käytettyjen puheenvuorojen referointia. Juutalaiskysymystä käsiteltiin myös ja sen tarkoituksena oli selvittää, oliko Quisling tietoinen siitä, että suurin osa Norjasta Saksaan lähetetyistä juutalaisista oli päätyneet keskitysleireille.

VG taustoitti käynnissä olevaa oikeudenkäyntiä ja Quislingin osuutta juutalaisten lähettämiseen, jota pidettiin ”Norjan historian kamalimpana lukuna”. Kirjoittaja piti varmana sitä, että Quisling olisi ollut ainakin osasyylinen juutalaisten lähettämiseen ja kuolemiin kaasukammioissa.¹³⁰ *Dagen* seurasi myös tiiviisti Quislingin oikeudenkäyntiä. Quislingiä syytettiin maanpetturuuden lisäksi myös osallisuudesta juutalaisten lähettämisestä Saksaan. Oikeudenkäynnin tästä osasta lehdessä kirjoitettiin 21.8.1945. Syyttäjä luki oikeudessa Quislingin osuudesta toimiin juutalaisia vastaan ja totesi niiden olleen yksi inhottavimmista teoista koko miehityksen aikana. Syyttäjän mukaan Quisling oli työskennellyt sinnikkäästi toteuttaakseen juutalaisaktion, eikä Quisling voisi kieltää osallisuuttaan näihin toimiin. Oikeudenkäynnissä oli myös luettu tanskalaiselta juristilta saatu kirje, jossa kerrottiin tanskalaisien ponnisteluista juutalaisten pelastamiseksi. Syyttäjä piti Norjan juutalaisten kohtaloa Quislingin syynä.¹³¹

---

¹²⁸ *Dagen* 23.8.1945 26 mill. mennsker ble myrdet i de tyske konsentrasjonsleirer (26 miljoonaa ihmistä murhattiin saksalaisilla keskitysleireillä); *Aftenposten* (A) 23.8.1945 26 millioner mennesker drept i tyske konsentrasjonsleirer (26 miljoonaa ihmistä murhattiin saksalaisilla keskitysleireillä).

¹²⁹ Wachsmann 2015, 628.

¹³⁰ *VG* 21.8.1945 Norge ble solgt til Hitler i 1939 (Norja myytiin Hitlerille 1939).

¹³¹ *Dagen* 21.8.1945 Quisling og jødeaksjonen (Quisling ja juutalaiskampanja).

Elokuun 23. päivän pääotsikko *Aftenpostenissa* oli ”Quisling tietämätön siitä, mistä koko maailma tiesi.” Uutisen mukaan Quisling oli vedonnut oikeudessa siihen, että hänen tietonsa olivat vajavaiset koskien joitakin sodan keskeisimpiä asioita, kuten tietoja keskitysleireistä.¹³² *VG* ja *Dagen* raportoivat myös oikeudenkäynnistä, mitä Vidkun Quisling oli vastannut kuulustelussa juutalaisten lähettämistä Saksaan. Quisling kielsi kiihottaneensa vihaa juutalaisia vastaan, vaikka myönsi hyväksyneensä lain, jonka myötä Norjan juutalaiset rekisteröitiin.¹³³ Quisling kielsi, että keskitysleireille olisi lähetetty ihmisiä pelkästään sen vuoksi, että he olivat juutalaisia.¹³⁴

Seuraavana päivänä kaikki lehdet jatkoivat raportointia oikeudenkäynnistä. Todistajaksi oikeudenkäyntiin oli saapunut Leo Eitinger, joka oli itse ollut Auschwitzin leirillä vankina. Eitinger kertoi juutalaisten kohtelusta leirillä ja valintaprosesseista kaasukammioihin. Eitingerin mukaan vangit luulivat menevänsä suihkuun, kun heidät vietiin kaasukammioihin. Norjan juutalaiset kokivat saman kohtalon ja päätyivät kaasukammioihin. Toisena silminnäkijätodistajana kuultiin Hirschia, joka kertoi nähneensä, kuinka kolme juutalaista oli tapettu Norjan Trondheimissä, kun juutalaisia oli vangittu. Uutisen mukaan Vidkun Quisling kielsi tietävänsä sen, että juutalaiset lähetettiin Saksaan. Tämän jälkeen syyttäjä kysyi vielä kerran:

Koko Norja tiesi siitä [juutalaisten lähettämistä Saksaan], mutta kun Te kuulitte, että ensimmäinen ryhmä oli lähetetty, teittekö Te jotain estääksenne seuraavan ryhmän lähettämistä eteenpäin?¹³⁵

Tähän Quisling vastasi, että hän ei tiennyt asiasta mitään.¹³⁶

Vidkun Quisling kertoi oikeudessa, että hän sai tietää norjalaisten kuljetuksista, vasta kun marraskuun 1942 kuljetus oli lähtenyt. Quislingin mukaan asia oli järjestelty hänen tietämättään. Hänen tiedossaan oli ollut myöhemmin, että juutalaiset kuljetettiin Puolaan ja Ukrainaan, joiden olosuhteita hän piti hyvänä. Quislingin siis ei tiennyt tarkasti, minne juutalaiset joutuivat.¹³⁷

---

¹³² *Aftenposten (M)* 23.8.1945 Quisling uvitende om det hele verlden viste (Quisling tietämätön siitä, minkä koko maailma tiesi).

¹³³ *Dagen* 23.8.1945 Q. vil vri seg fra sitt ansvar for jøde-deportasjonene (Q. haluaa sanoutua irti vastuustaan juutalaisten kuljetuksissa).

¹³⁴ *VG* 23.8.1945 Quisling kjente bare to tilfelle av tortur (Quisling tiesi vain kaksi kidutustapausta).

¹³⁵ *Dagen* 24.8.1945 Jødene sendtes til gasskamrene (Juutalaiset lähetettiin kaasukammioihin). Hele Norge visste det, men da De hørte om at den første kontingent var sendt, gjorde De da noe for å hindre at den annen kontingent ble ført ned nedover?

¹³⁶ *Dagen* 24.8.1945.

¹³⁷ Dahl 1999, 287–288, 382.

Vidkun Quisling todettiin oikeudenkäynnin päätteeksi syylliseksi maanpeturuudesta, murhasta ja varkaudesta. Oikeudenkäynnin tuomiot luettiin 7.9. ja hänet tuomittiin kuolemaan. Quisling teloitettiin ampumalla 24.10.1946.¹³⁸ Kaikki lehdet raportoivat oikeudenkäynnistä hyvin yksityiskohtaisesti ja sanatarkkoja lainauksia käytettiin paljon. Asian saama palstatila alleviivaa sitä, kuinka keskeinen ongelma ja häpeä Quislingin maanpetturuus oli ollut koko maalle. Asia piti ratkaista ja Quisling piti tuomita teoistaan. Quislingistä tehtiin lehdistössä koko Norjan syntipukki.

Holokaustiin liittyvä uutisoinnissa sodan päättymisen jälkeen ja ennen oikeudenkäyntien alkua on mahdollista havaita erilaisia jaksoja. Heti Norjan vapauden palauduttua *Aftenposten* alkoi uutisoida keskitysleireistä tietoja tiuhaan tahtiin. Näitä uutisia olivat muun muassa liittoutuneiden maiden lehtien lukijat saaneet lukea jo sodan aikana.¹³⁹ *Aftenpostenin* uutisoinnin erityisyys perustuu siihen, että lehti julkaisi paljon haastatteluja leiriltä palanneista henkilöistä, joten kokemukset leireiltä olivat keskeinen osa uutisointia, toisin kuin muilla lehdillä.

Kesän 1945 aikana keskitysleireihin liittyvä uutisointi hiipui, eikä aiheesta julkaistu kovinkaan montaa uutista. Komendantti Joseph Kramerin vangitseminen aktivoi taas lehden kirjoittamaan aiheesta enemmän. Myös Vidkun Quislingin oikeudenkäynti toi juutalaiskysymyksen ja Norjan juutalaisten kohtalon lukijoiden tietoon. Ennen suurien oikeudenkäyntien, Belsenin ja Nürnbergin kansainvälisten oikeudenkäyntien alkua lehden lukijat olivat saaneet yksityiskohtaista tietoa eri leireistä, mutta ei varsinaisesti koko tapahtumasarjan ja -paikkojen laajuudesta.

---

¹³⁸ Dahl 1999, 404, 415.

¹³⁹ Holmila 2010, 259–261.

III Oikeudenkäyntiprosessit alkavat

3.1 Keskitysleireiltä selvinneet pääsevät ääneen

Kesän hieman hiljaisemmän keskitysleiriuutisoinnin jälkeen Norjan lehdistö siirtyi seuraamaan Belsenin ja Auschwitzin keskitysleirien työntekijöiden oikeudenkäyntiä syyskuusta 1945 alkaen. Elokuussa lehtien uutisointi oli keskittynyt erityisesti uutisoimaan toisen maailmansodan päättymisestä, kun Yhdysvallat oli pommittanut Japania atomipommeilla ja liittoutuneet olivat sopineet Saksan jakamisesta. Uutisoinnissa näkyi myös vahvasti tarve Norjan jälleenrakentamiseen, joten uutisten pääpaino oli kotimaassa ja tulevissa suurkäräjävaaleissa.¹⁴⁰ Tuleva oikeudenkäynti toi jälleen lukijoiden eteen keskitysleirien kauhut. Maan kristillinen lehdistö oli saanut myös uuden tulokkaan, *Vårt Land* -lehden, joka julkaisi ensimmäisen numeronsa 31.8.1945. Lehti liittyi muiden maan sanomalehtien tapaan uutisoimaan tulevista oikeudenkäynneistä.

Belsenin oikeudenkäynti oli ensimmäinen osa oikeudenkäyntiprosessia, joka käytiin Saksan Lüneburgissa. Ensimmäinen oikeudenkäynti alkoi 17.9.1945 ja syytettyinä olivat Auschwitzin ja Bergen-Belsenin leireillä työskennelleet 45 työntekijää. Oikeudenkäynti oli liittoutuneiden maiden toimeenpanema. Syytteissä ei mainittu erikseen tappamisten kohdistumista erityisesti tiettyihin ihmisryhmiin tai uskontokunnan edustajiin. Syytettyjä syytettiin osallisuudesta ihmisten pahoinpitelyyn sekä tappamiseen. Syytetyistä tunnetuimmat olivat Belsenin komendanttina toiminut Joseph Kramer ja Belsenin ja Auschwitzin leirillä työskennellyt Irma Grese¹⁴¹, jotka olivat jo aiemmin saaneet palstatilaa lehtien sivuilta. Oikeudenkäynnin ensimmäisen osan tuomiot luettiin marraskuussa 1945. Toinen Belsenin oikeudenkäynti käytiin vuonna 1946.¹⁴²

Vårt Land avasi oikeudenkäynnin uutisoinnin lyhyellä uutisella 7.9. *United Pressin* kirjeenvaihtaja Ronald Clark raportoi oikeudenkäynnin alkuasetelmista, syytettyjen ja todistajien lukumääristä. Kiinnostavana tietona tämä uutinen piti sitä, että Belsenin leirin komendantti Joseph Kramer oli valinnut itselleen brittiläisen puolustusasianajajan saksalaisten sijaan.¹⁴³

¹⁴⁰ Montgomery 2001, 67. Suurkäräjät (*stortinget*) on Norjan kansanedustajalaitos.

¹⁴¹ Lehtien uutisissa Gresen sukunimestä käytettiin vaihtelevasti oikeaa muotoa ”Grese” sekä muotoa ”Greese”. Tässä tutkimuksessa kirjoitan Gresen nimen sen oikeassa muodossa paitsi lehtien otsikoissa, jotta otsikot olisivat samassa muodossa, kuin ne olivat lehdessä painettuina.

¹⁴² Bloxham 2001, 94, 97.

¹⁴³ *Vårt Land* 7.9.1945 Umenneskene fra Belsen får betale (Belsenin ihmispedot saavat maksaa).

Aftenposten alkoi seurata alkavaa oikeudenkäyntiä tiiviisti. Noin viikkoa ennen tapahtuman alkua lehdessä uutisoitiin siitä, että Norjan uutistoimiston *Norsk Telegrambyrå (NTB)* mukaan neljän norjalaisen toimittajan odotettiin saavan kutsu seuraamaan oikeudenkäyntiä.¹⁴⁴ Kutsu ilmeisesti annettiin yhdelle *Aftenpostenin* kirjeenvaihtajalle, jonka nimeä ei uutisissa mainittu, ja hän kirjoitti Lüneburgista oikeudenkäynnin alettua 18.9.1945 alkaen. Kirjeenvaihtaja kirjoitti vain kaksi uutista, mutta sen jälkeen toimittajan nimeä ei enää mainittu. Lehti ei antanut mitään selvitystä siitä, miksi kyseinen toimittaja ei enää kirjoittanut oikeudenkäynnistä. Muiden uutistensa pohjana *Aftenposten* käytti länsimaisten uutistoimistojen sekä *NTB:n* uutisia.¹⁴⁵ Myös muiden lehtien uutiset pohjautuivat länsimaiden lehtitoimistojen sekä *NTB:n* julkaisemiin uutissähkeisiin.

Ennen oikeudenkäynnin alkua *Aftenpostenissa* tarkennettiin Euroopassa kuolleiden juutalaisten määrää. Uutisen mukaan noin viisi miljoonaa Euroopan kuudesta miljoonasta juutalaisesta oli kuollut natsien käsissä. Uutisessa huomiottiin arvioinnin vaikeus, sillä osa juutalaisista edelleen oli ”maan alla” tai muutoin kadoksissa.¹⁴⁶ Arviot kuolleiden juutalaisten määristä olivat nyt paljon lähempänä todellisuutta kuin heti sodan päättymisen jälkeen. Arvion tarkentuminen johtui erityisesti siitä, että liittoutuneiden maiden selvityskomiteat olivat aloittaneet toimintansa, ja niiden keräämien tietojen avulla oli tarkoitus saada rikolliset vastuuseen teoistaan oikeudenkäynneissä.

Pohjustuksena oikeudenkäynnille *Aftenpostenissa* julkaistiin 14. syyskuuta laaja reportaasi Belsenin keskitysleiriltä. *Aftenpostenin* palkkaama toimittaja oli vierailut paikassa, jossa leiri oli sijainnut. Brittijoukot olivat polttaneet leirin heti tämän vapauttamisen jälkeen ja nyt toimittaja oli päässyt vierailemaan paikalla ja joukkohautojen luona. Kirjoittaja kuvaili sitä, miten leiri sijaitsi lähellä Cellen kaupunkia, joka oli aiemmin tunnettu herttuoiden lomakohteena.¹⁴⁷ Artikkelin tarkoituksena oli luoda lukijalle kuvaa siitä, mitä leirillä oli tapahtunut, mutta erityisesti siitä, mitä leiriltä vapautuneet juutalaiset joutuvat kohtaamaan palatessaan leiriltä. Kirjoittaja halusi myös korostaa sitä ristiriitaa, miten niin tavallisen ja jopa

---

¹⁴⁴ *Aftenposten (A)* 8.9.1945 Fire norske pressmenn ventes innbudt til Belsen-prosessens (Neljä norjalaisen odotetaan saavan kutsun Belsen-prosessiin).

¹⁴⁵ *Norsk Telegrambyrå* on norjalainen kansallinen uutistoimisto, jonka uutisia lehdet voivat ostaa. Suomessa vastaava on STT-Lehtikuva. NTB 2009.

¹⁴⁶ *Aftenposten (A)* 8.9.1945 Fem av Europas seks millioner jøder antas omkommet (Viisi miljoonaa Euroopan kuudesta miljoonasta juutalaisesta oletetaan menehtyneen).

¹⁴⁷ Mürer 1945.

yläluokkaisen kaupungin läheisyyteen oli perustettu leiri, jossa kuoli kymmeniä tuhansia ihmisiä.

Belsenin oikeudenkäynnin alkaminen noteerattiin *Aftenpostenissa* 17.9. lyhyellä etusivun uutisella, jonka mukaan oikeudenkäynnissä syytettyinä ovat Joseph Kramer ja hänen 44 apulaistaan. Oikeudenkäynnin merkitystä korostettiin, sillä se tulisi antamaan suunnan myös tuleville oikeudenkäynneille, kuten Nürnbergin oikeudenkäynnille. Uutisen lähteenä oli käytetty *Associated Pressin* sähköttä.¹⁴⁸ Uutisessa näkyy vahvasti asetelma, jonka lehdistö loi sodan syyllisistä. Belsenin komendantti Joseph Kramer oli nostettu asemaan, jossa kaikki muut leirillä työskennelleet nähtiin hänen apulaisinaan. Komendantin vastuulla oli leirin toiminta, mutta lehti halusi kuitenkin henkilöidä kaiken leirillä tapahtuneen Krameriin.

Myös kristilliset lehdet huomioivat oikeudenkäynnin alun. *Dagen* esitteli tapahtuman alkua lyhyellä, *Reutersin* sähköeseen perustuvalla uutisella, jossa kuvattiin tulevan oikeudenkäynnin alkuasetelmia. Tässä uutisessa syytettyjä mainittiin olevan 48 ja tunnetuin heistä oli Joseph Kramer. Uutisessa todettiin myös se, että oikeudessa tulisi todistamaan yksi kaasukammioista selvinnyt nainen.¹⁴⁹ *Vårt Land* uutisoi *Associated Pressin* sähköen perusteella Joseph Kramerin ja 145 muun joutuvan syytetyksi Lüneburgissa alkavassa oikeudenkäynnissä. Krameria ja muita keskitysleirien työntekijöitä kuvailtiin jo otsikossa ”Belsenin pyöveleiksi”. Oikeudenkäyntiä pidettiin uutisessa merkittävänä tulevien, suurempien sotarikosoikeudenkäyntien vuoksi.¹⁵⁰ Huomattavaa on, että kaikki aiheesta uutisoineet lehdet esittelivät eri määrän syytettyjä; *Aftenposten* 45, *Dagen* 48 ja *Vårt Land* 145. Kaikki lehdet siis nojasivat vahvasti omiin lähteisiinsä, uutistoimistojen sähköisiin ja näin toistivat niissä olleita yksityiskohtia, jopa virheitä.

Sekulaarit lehdet *VG* ja *Aftenposten* uutisoiivat laajoilla etusivun uutisilla oikeudenkäynnin ensimmäisestä päivästä 18. syyskuuta. Molemmat lehdet olivat käyttäneet uutisten pohjana *Exchange Telegraphin* ja *Reutersin* sähköitä. Molempien lehtien uutisissa kuvailtiin sanatarkasti Belsenin leirin vankien elämää ja heidän kokemuksiaan. Lehdet myös huomioivat sen, että Belsenin oikeudenkäyntiä

---

¹⁴⁸ *Aftenposten* (A) 17.9.1945 Belsenprosessens begynte i dag (Belsen-prosessi alkoi tänään).

¹⁴⁹ *Dagen* 17.9.1945 Belsen- og Auschwitz-prosessens begynner i dag (Belsen- ja Auschwitz-prosessi alkaa tänään).

¹⁵⁰ *Vårt Land* 17.9.1945 Bødlene fra Belsen for retten i dag (Belsenin pyövelit tänään oikeuteen).

oli seuraamassa samoja toimittajia, jotka olivat olleet seuraamassa Vidkun Quislingin oikeudenkäyntiä Oslossa.¹⁵¹ Brittitutkija, professori Donald Bloxhamin mukaan Belsenin oikeudenkäynnin syytteissä ei ollut mainintaa juutalaisista. Tämä johtui siitä, että oikeusprosessin tarkoituksena oli kiinnittää huomio sotarikollisiin ja tuomita heidät toteuttamistaan rikoksista. Uhrit määriteltiin syytteissä kansalaisuuden mukaan, jolloin natsien vainojen uhreina olleet tietyt kansanryhmät eivät nousseet syytteissä erityisesti esiin. Bloxhamin tutkimissa lehdissä *The Timesissa* ja *The New York Timesissa* noudatettiin syytteiden kaavaa, joten juutalaisia ei lehden uutisissa mainittu.¹⁵² Myöskään *Aftenpostenin* tai *VG:n* uutisissa ei ollut mainintaa juutalaisista.

Lehdet olivat kääntäneet uutissähkeet melko sanatarkasti, koska uutiset eivät käytännössä poikenneet toisistaan. Ainoastaan *VG:n* uutisen otsikko ”Miljoonia ihmisiä tapettu Auschwitzin leirillä?” poikkesi *Aftenpostenin* uutisesta. Otsikko ei myöskään saa kovinkaan paljon sisältöä uutisesta, sillä itse uutisessa Auschwitzista mainitaan vain se, että oikeudenkäynnissä osa syytetyistä oli syytetty Auschwitzissa tapahtuneista pahoinpitelyistä ja osallisuudesta tappamiseen. Kysymysmerkki otsikon perässä antaa olettaa, että lehti kyseenalaistaa kuolleiden ihmisten määrän tai lehti on yllättynyt tästä lukumäärästä.¹⁵³ Tutkimuksen mukaan kansainvälisen lehdistön huomio Belsenin oikeudenkäynnissä keskittyi lähinnä Belsenin keskitysleirin tapahtumiin, eikä Auschwitzin leirin tapahtumista puhuttu oikeudenkäynnin alkuvaiheissa.¹⁵⁴ Samaa linjaa noudattivat myös Norjan sekulaarit lehdet.

Kristillisistä lehdistä *Dagen* kuvaili 18.9. sekulaarien lehtien tapaan Belsenin leirin olosuhteita ja toi esiin tarkkoja havaintoja syytettyjen ilmeistä ja eleistä oikeudessa. Sekulaareista lehdistä poiketen uutisessa puhuttiin myös Auschwitzin leiristä ja mainittiin, että leirillä oli tapettu 45 000 juutalaista. Saman lisäyksen Auschwitzissa kuolleista juutalaisista teki myös *Vårt Land*.¹⁵⁵ Kristillisten lehtien

---

¹⁵¹ *Aftenposten (M)* 18.9.1945 Forbryterne fra Belsen møter sine dommere (Belsenin rikolliset kohtaavat tuomarit); *VG* 18.9.1945 Millioner mennsker drept i Auschwitz-leiren? (Miljoonia ihmisiä tapettu Auschwitzin leirillä?).

¹⁵² Bloxham 2001, 97.

¹⁵³ *VG* 18.9.1945.

¹⁵⁴ Bloxham 2001, 97.

¹⁵⁵ *Dagen* 18.9.1945 De redselsfulle forhold i Belsen (Belsenin kammottavat olosuhteet); *Vårt Land* 18.9.1945 Samme «rutiner» i Auschwitz som i Belsen (Auschwitzissa samat rutiinit kuin Belsenissä).

uutiset nostivat siis esiin Auschwitzin leirin luultavasti siitä syystä, että lehdet kokivat merkittäväksi tiedoksi sen, että leirillä oli tapettu toisen uskontokunnan edustajia.

Ensimmäisten todistajien lausunnoista Belsenin oikeudenkäynnissä uutisoitiin 19.9. *VG:n* uutisessa huomio painottui siihen, miten Belsenin leirillä olleet vangit elivät ahtaissa tiloissa vailla kunnollista ruokaa. Uutinen korosti jo heti alussa sitä, kuinka syytetyt ovat maailman pahimpia rikollisia, ja kuinka syytetyt eivät vaikuttaneet olevan yhtään kiinnostuneita todistajien lausunnoista. Jutun pohjana oli käytetty kolmen uutistoimiston sähköitä.¹⁵⁶ *VG:n* uutinen kuvaa tarkasti tunnelmaa istuntosalista ja lukijalle luodaan kuvaa siitä, kuinka syytetyt eivät olleet yhtään kiinnostuneita oikeudenkäynnistä.

Aftenpostenin kirjeenvaihtajan kirjoittama uutinen Lüneburgista kuvaili syytettyjen, erityisesti Joseph Kramerin käytöstä. Kramerin kerrottiin hymyilleen ja vaikuttaneen tyytyväiseltä. Vahvasti oikeudenkäynnin tunnelman kuvailuun keskittyvä uutinen halusi osoittaa sen, kuinka kylminä ja tunteettomina ihmisinä syytetyt nähtiin. Kirjeenvaihtajan osuuden lisäksi uutisessa oli lainattu *United Pressin* sähköttä, joka käsitteli lähinnä leirien ongelmia saniteetti- ja ruokahuollossa.¹⁵⁷ Leireillä olleita vankeja tai siellä tapettuja ei tässäkään uutisessa eritelty sen tarkemmin.

Vårt Landin ja *Aftenpostenin* uutisen 20.9. jatkoivat todistajanlausuntojen referoimista. Uutisessa kerrottiin brittiläisen kapteenin kysyneen Joseph Kramerilta Belsenin vapauttamisen yhteydessä, minkälaisia vankeja leirillä oli pidetty. Kramerin kerrottiin vastanneen, että leirillä oli ollut taparikollisia ja homoseksuaaleja, eikä vankien joukossa ollut poliittisia vankeja. Silminnäkijälausuntojen kuvailun jälkeen *Aftenpostenin* uutisen oheen oli liitetty pieni pohdinta siitä, millä tavalla sotarikolliset tultaisiiin teloittamaan. Teloitusten toteuttamista giljotiinilla pidettiin todennäköisenä. *Aftenpostenin* uutinen oli lainattu uutistoimisto *Reutersilta*, ja *Vårt Landin* uutinen oli taas *United Pressin* kirjeenvaihtaja Ronald Clarkin kirjoittama.¹⁵⁸ Uutisten huomio oli leirillä olleissa vangeissa, mutta juutalaisia ei mainittu erikseen. Kramerin vastaus leirillä olleista vangeista luo epä tietoisuutta

---

¹⁵⁶ *VG* 19.9.1945 Forholdene i Belsen-leiren trosset enhver beskrivelse (Belsen-leirin olosuhteet uhmasivat kaikkia kuvauksia).

¹⁵⁷ *Aftenposten (M)* 19.9.1945 Redslene fra Belsenleiren ruller opp på ny (Kauhut Belsenin leiriltä paljastetaan uudestaan).

¹⁵⁸ *Aftenposten (M)* 20.9.1945 Rystende britiske vitneprov i Belsenprosessen (Järkyttävä brittiläinen todistus Belsen-prosessissa); Clark 1945.

siitä, miksi Kramer ei maininnut juutalaisia, kun hän eritteli kuitenkin muita ihmisyhmiä. Tuomion toimeenpanovaihtoehtojen pohdinnasta lukijalle syntyy mielikuva, että syytetyille haluttiin tuomio, joka vastaisi edes jotenkin heidän uhrinsa kärsimyksiä.

Seuraavana päivänä lehdet uutisoivat oikeudenkäynnissä esitetystä filmimateriaalista, jonka brittiläiset sotilaat olivat kuvanneet Belsenin leiriltä sen vapauttamisen jälkeen. Elokuva kuvailtiin sensaationhakuisesti ”kauheimpana elokuvana, jonka maailma on nähnyt”. *VG* kuvasi *Exchange Telegraphin* sähkökuvan mukaan elokuvan olleen leikkaamatonta materiaalia, ja oikeussalissa oli elokuvan esityksen ajan ollut kuolemanhiljaista. Syytettyjä kuvattiin uutisessa kuten aiemmissakin – syylliset eivät näyttäneet tunteitaan tai minkäänlaisia mielenliikkeitä videota katsoessaan. Muut syytettyinä olleet kuvattiin Kramerin rikostovereiksi. Samoilla sanoilla asiasta uutisoi myös *Dagen*, vaikka lehti oli käyttänyt lähteenään *Press Telegraphin* sähkökettä.¹⁵⁹ *Aftenpostenin* uutiset edellisen päivän tapahtumista olivat hieman kattavammat ja uutisissa kuvailtiin tarkemmin uusia silminnäköjen todistuspuheenvuoroja. Aamun uutiseen oli liitetty kuva oikeudenkäyntisalista. Tämä oli ensimmäinen kuva, joka oli julkaistu *Aftenpostenissa* liittyen oikeudenkäynteihin. *Aftenpostenin* oma kirjeenvaihtaja oli kirjoittanut jälleen Kramerin olemuksesta päivän istunnossa ja tämän lisäksi uutiseen oli liitetty *Reutersin* ja *Exchange Telegraphin* sähkökuvien pohjautuvat uutiset. Jälkimmäinen sähkökuva oli sama, jota *VG* oli käyttänyt, joten tältä osin *Aftenpostenin* uutinen oli lähes identtinen *VG:n* uutisen kanssa.¹⁶⁰

Lehtien painottuminen Belsenin leiristä uutisointiin voi johtua siitä, että Belsen oli brittijoukkojen vapauttama leiri, kun taas Auschwitzin vapauttivat Neuvostoliiton joukot. Kylmän sodan asetelmat olivat jo vähitellen muodostumassa ja länsivallat olivat epäluuloisia Neuvostoliiton motiivien suhteen, joten Neuvostoliitolta saatuihin tietoihin ja uutisiin ei luotettu kovinkaan paljon. Myös Norjan pitkäaikaiset lämpimät suhteet Isoon-Britanniaan pitivät yllä luottamusta länsivaltojen tuottamiin uutisiin.¹⁶¹ Belsen-oikeudenkäynnin uutisointi keskittyi Isossa-Bri-

---

¹⁵⁹ *VG* 21.9.1945 Den frykteligste film verden har sett (Kamalin elokuva, jonka maailma on nähnyt); *Dagen* 21.9.1945 Den frykteligste film verden har sett (Kamalin elokuva, jonka maailma on nähnyt).

¹⁶⁰ *Aftenposten (M)* 21.9.1945 Den frykteligste filmen verden har sett ble fremvist i Belsenprosessen i går (Kamalin elokuva, jonka maailma on nähnyt, esitettiin eilen Belsen-prosessissa).

¹⁶¹ Holmila 2011, 174.

tanniassa vahvasti Belsenin ja erityisesti Joseph Kramerin ja Irma Gresen ympärille.¹⁶² Auschwitz nousi uutisoinnin kohteeksi Isossa-Britanniassa vasta, kun todistajanlausunnoissa puhuttiin Auschwitzista ja juutalaisista, mutta Norjan uutisointi tuntuu huomioineen molemmat leirit tasapuolisemmin. Erityisesti kristilliset lehdet nostivat Auschwitzin esiin jo heti oikeudenkäyntiuutisoinnin alussa.

Perjantain 22. syyskuuta *Aftenpostenin* aamun lehdessä uutisoitiin *Reutersin* uutissähkeen pohjalta siitä, kuinka oikeudenkäynnissä oli tullut ilmi, että Auschwitzissa oli murhattu noin neljä miljoonaa juutalaista. Juttu oli täydennystä edellispäivän uutiseen, ja siinä kuvailtiin tarkemmin Ada Bimcon todistajalausuntoa.¹⁶³ Iltapäivän lehdessä kuvailtiin jälleen silminnäköjoiden kokemuksia Belsenin leiriltä. Uutisessa oli myös kuva syytettyjen aitiosta ja kuvassa näkyivät kolme syytettynä ollutta naista: Irma Grese, Ilse Lothe ja Herba Ehlert. Ensimmäistä kertaa todistajat olivat juutalaisia naisia. Erityisesti juutalaisen lääkärin Ada Bimcon todistuspuheenvuoro oli saanut oikeussalin hiljentymään kauhusta Bimcon kertoessa kaasukammioista ja niiden toiminnasta.¹⁶⁴ Tutkija Bloxhamin mukaan Bimcon todistuspuheenvuoro muutti brittimedian uutisoinnin suuntaa niin, että Auschwitz nousi uudella tavalla uutisoinnin keskiöön.¹⁶⁵ *Aftenpostenin* uutinen ei mainitse sitä, minkä leirin tapahtumista Bimco kertoi, joten lehden lukijalle jää epäselväksi mikä keskitysleireistä on kyseessä. *Aftenpostenissa* oli jo aiemmin keksällä kirjoitettu siitä, kuinka Auschwitzissa tiedettiin kuolleen suuri määrä ihmisiä, mutta näiden asioiden esiintulo oikeudenkäynnissä tuntuu luoneen uutisoinnille varmempaa pohjaa. Aiemmat tiedot olivat olleet ennemminkin huhuja ja nyt silminnäköjoiden todistukset loivat vankempaa pohjaa tiedoille, vaikka oikeudenkäynnissä esitetty tapettujen juutalaisten lukumäärä onkin nykytutkimuksen valossa melko suuri.

Belsenin oikeudenkäynnissä esitetty Auschwitzissa kuolleiden juutalaisten määrä, 4 miljoonaa, oli syyttäjä T.M. Backhousen ilmoittama. Todistajana toiminut Ada Bimco ei kertonut luvusta mitään. Tutkija Bloxhamin mukaan *New York Times* ja *The Times* olivat uutisoineet samasta todistajanlausunnosta niin, että uutisissa puhuttiin Auschwitzissa kuolleista 4 miljoonasta ihmisestä, ei juutalaisesta,

---

¹⁶² Holmila 2011, 84.

¹⁶³ *Aftenposten (M)* 22.9.1945 4 millioner jøder ble hennrettet i gasskammene (4 miljoonaa juutalaista teloitettiin kaasukammioissa).

¹⁶⁴ *Aftenposten (A)* 22.9.1945 De hovedanklagede i Belsenprosessen eklatante eksempler på tysk mentalitet (Belsen prosessin pääsyytetyt räikeitä esimerkkejä saksalaisesta mentaliteetista).

¹⁶⁵ Bloxham 2001, 98.

vaikka todistajanlausunnoissa puhuttiin selvästi juutalaisista.¹⁶⁶ *Aftenposten* selvästi kertoi kuolleiden olleen juutalaisia ja näin teki eron länsimaiden suuriin lehtiin.

Merkillistä on se, että *VG* ei uutisoinut mitään Bimcon todistajanlausunnosta, vaikka asia oli saanut suuren määrän palstatilaa *Aftenpostenin* sivuilla. Kuitenkin *VG:ssa* julkaistiin 24.9. kuva oikeudenkäynnin syytettyjen aitiosta. Kuvaan oli piirretty rasti, joka osoitti kuvatekstin mukaan Joseph Kramerin, ”ylipyövelin”. Kyseisen päivän lehdessä ei ollut kuvan lisäksi mitään muuta oikeudenkäyntiin viittaavaa.¹⁶⁷ Uutisen puuttuminen kuvan ohesta hämmentää. Kuitenkin Joseph Kramerin merkitseminen tuo esiin sen, ketä lehti pitää suurimpana rikollisena.

Aftenposten jatkoi 24.9. Bimcon todistajalausuntojen referointia. *Associated Pressin* sähköiseen pohjaten uutisessa kerrottiin Bimcon sanoneen, että Auschwitzin leirillä ainoastaan juutalaiset ja romanit olivat joutuneet kaasukammioihin. Valintoja olivat Bimcon mukaan tehneet muun muassa Joseph Kramer, tohtori Klein ja SS-johtaja Hessein. Uutisessa oli kuva syytettyjen aitiosta ja kuvassa Joseph Kramer hymyilee ja keskustelelee erään puolustusasianajajan kanssa.¹⁶⁸ Uutisessa kuvattiin Bimcon turhautumista puolustusasianajajien käytökseen johon Bimco oli sanonut: ”Miksi puolustajat, jotka eivät tiedä leirien olosuhteista muuta kuin mitä he ovat kuulleet, yrittävät estää minua kertomasta kaikkea, mitä minä tiedän?”¹⁶⁹ Donald Bloxhamin ja Tony Kushnerin tutkimus esittää, että todistajanlausuntoja oli jopa väheksytty amerikkalaisessa ja brittiläisessä mediassa.¹⁷⁰ *Aftenpostenin* ja *Dagenin* uutiset tuntuvat taas antaneen erityisen paljon tilaa todistajalausunnoille. Näin lukijat saivat itse lukea sanatarkkoja lainauksia todistajien kokemuksista ja uutiset olivat dramaattisempia.

Samana päivänä *Aftenpostenin* iltapäivänumerossa kerrottiin Belsenin oikeudenkäynnin toisen viikon päättävän todistajalausunnot. *Associated Pressiltä* saatua sähköttä mukaillen uutisessa kerrottiin puolalaisesta juutalaisesta naisesta Sophia Litwinskasta, joka oli ihmeen kaupalla pelastunut kaasukammioista. Uutisen lopussa todettiin, että Litwinkan lausunto yritetään kääntää mahdollisimman

---

¹⁶⁶ Bloxham 2001, 97.

¹⁶⁷ *VG* 24.9.1945 Kuva.

¹⁶⁸ *Aftenposten (M)* 24.9.1945 Dramatiske avsløringer i Belsen-prosessens (Dramaattisia paljastuksia Belsen-prosessissa).

¹⁶⁹ *Aftenposten (M)* 24.9.1945 Hvorfor vil forsvarerne som ikke kjenner noe til forholdene i leirene utenom det de har hørt, hindre meg i å fortelle alt jeg vet.

¹⁷⁰ Bloxham & Kushner 2005, 32.

tarkasti, jotta se tekisi mahdollisimman dramaattisen vaikutuksen oikeuteen.¹⁷¹

Tämä viittaisi siihen, että toimittajat pelkäsivät, että todistuksen kääntäminen saattaisi viedä pois osan lausunnon vaikuttavuudesta.

Dagenin uutinen kuvaili 25.9. ilmestyneessä lehdessä Litwinskan lausuntoa. Hänen lausuntoaan oli lainattu suoraan uutiseen, ja Litwinska kertoi joutuneensa Auschwitziin, koska hän oli juutalainen. Myös hänen ei-juutalainen miehensä oli viety Auschwitziin ja tapettu siellä. Litwinska kertoi siitä, kuinka juutalaisia valittiin kaasukammioihin vietäväksi. Hän myös totesi, että useat ihmiset eivät tunteet uskovan hänen ja muiden keskitysleireiltä pelastuneiden kertomia kokemuksia. *Aftenpostenin* iltapäivännumerossa kerrottiin asiasta lähes samoin sanoin. Molempien lehtien lähteenä oli ollut *Reutersin* sähkö.¹⁷² Näissä uutisissa tulee esiin ensimmäistä kertaa tapaus, jossa juutalainen itse korostaa joutuneensa keskitysleirille, koska hän oli juutalainen. Vaikka jo lehtien sivuilta oli usein käynyt ilmi, että juuri juutalaisia oli tapettu keskitysleireillä, asia tulee painokkaammin esiin silminnäkijän oman kertomuksen kautta.

VG:n uutinen 26.9.1945 lehdessä kertoi uusista todistajanlausunnoista oikeudenkäynnissä. Uusi todistaja Lüneburgissa oli Dora Szafran, joka kertoi muun muassa valintaprosessista, joka määrätti, ketkä joutuivat kaasukammioihin Auschwitzissa.¹⁷³ *Aftenpostenissa* ja *Dagenissa* julkaistiin myös samaa asiaa koskeva uutinen ja näissä kaikissa oli käytetty lähteenä *NTB:n* uutista, joten uutiset olivat jälleen lähes identtiset. *Aftenpostenin* ja *Dagenin* uutisissa kerrottiin myös, että Joseph Kramerin vaimo oli saapunut Lüneburgiin ja olisi mahdollisesti tulossa todistamaan miehensä puolesta.¹⁷⁴ Bloxhamin tutkimus esittää, että Szafranin lausunto olisi esitetty brittiläisissä ja amerikkalaisissa lehdissä niin, että uutisissa oli sekoitunut Auschwitzin ja Belsenin leirit. Kaasukammioiden oli sanottu sijainneen Belsenin leirillä, vaikka todellisuudessa siellä ei niitä ollut.¹⁷⁵ Näin ei kuitenkaan käynyt norjalaisissa lehdissä, joissa mainittiin erikseen, että Kramerin valintaprosessit

---

¹⁷¹ *Aftenposten (A)* 24.9.1945 Kvinnen som slapp levende fra gasskammeret i Auschwitz som vitne (Todistajana nainen, joka selvisi hengissä Auschwitzin kaasukammioista).

¹⁷² *Dagen* 25.9.1945 En som overlevet gasskammret beretter (Kaasukammioista elävänä selvinnyt kertoo); *Aftenposten* 25.9.1945 Kvinnen fra gasskamrene i Auschwitz som vitne i Belsenprosessen (Nainen Auschwitzin kaasukammioista todistaa Belsen-prosessissa).

¹⁷³ *VG* 26.9.1945 Rystende detaljer ruller opp i Belsenprosessen (Kauheita yksityiskohtia paljastuu Belsen-prosessissa).

¹⁷⁴ *Aftenposten (M)* 26.9.1945 Vitneavhøringen avslører nye redselsfulle detaljer fra Belsen (Todistajanlausunnot paljastavat uusia kauheita yksityiskohtia Belsenistä); *Dagen* 26.9.1945 Ingen ende på redselsgjerningene i Belsen og Auschwitz. (Ei loppua Belsenissä ja Auschwitzissa tapahtuneissa hirmuteoissa).

¹⁷⁵ Bloxham 2001, 99.

tapahtuivat Auschwitzin leirillä. Norjalaiset lehdet tuntuvat olleen hyvin perillä leirien eroista, mikä on hieman erikoista siihen nähden, että lehdet käyttivät brittiläisiä lähteitä.

Vårt Land analysoi 26.9. lehdessään Belsenin oikeudenkäynnin merkitystä koko sodasta toipumiseen. Nimimerkin ”M” kirjoittama artikkeli totesi, että Saksan täytyy käydä läpi perusteellisesti prosessi, jossa kaikilla on itsetutkiskelun paikka. Artikkelin mukaan natsihallinto ja sen johtajat olivat johtaneet Saksan näin ”alhaiseen tilaan”, ja olisi mahdotonta sanoa, että tavalliset saksalaiset olisivat olleet tietämättömiä maassa tapahtuneista kauheuksista. ”M” kirjoitti, että olisi koko sivistyneen maailman oikeudentuntoa vastaan, että syytetyt hirtettäisiin ilman lakia ja tuomiota.¹⁷⁶ Tällä kirjoittaja todennäköisesti tarkoitti sitä, että oikeudenkäyntiprosessin tarkoituksena on osoittaa koko maailmalle, että syylliset tuomitaan tapahtuneista asioista oikeudenmukaisesti eikä koston kautta.

Todistajanlausuntojen myötä juutalaiset ja Auschwitz tuntuvat päätyneen oikeudenkäyntiuutisoinnin keskiöön, kun aiemmin huomio oli ollut enemmän Belsenin leirin tapahtumissa. Media selvästi halusi antaa palstatilaa todistajanlausunnoille, sillä näiden myötä lukijat saivat lukea selviytyneiden kokemuksista.

3.2 Belsenin pyövelistä Himmlerin syntipukiksi

Intensiivinen oikeudenkäyntiprosessi oli kestänyt kaksi viikkoa ja nimekkäimmät todistajat lukijoita kauhistuttavine kokemuksineen olivat päässeet ääneen. Kahden ensimmäisen viikon jälkeen *VG:n* kiinnostus oikeudenkäyntiä kohtaan vaikuttaa hiipuneen. *VG* julkaisi ainoastaan pari uutista lokakuussa liittyen oikeudenkäyntiin. Sen sijaan *Aftenposten*, *Dagen* ja *Vårt Land* jatkoivat lähes päivittäistä raportointiaan Lüneburgista. *Aftenpostenissa* 27.9. julkaistu *Press Telegraphilta* saatu uutissähke osoitti ihmisten uupumista oikeudenkäyntiprosessin pituuteen, sillä uutisessa kuvattiin ”loputtomien todistuslausuntojen jatkuvan” ja todistaja oli uutisen mukaan kertonut samoista kokemuksista, joista ”niin moni ennen häntä oli jo kertonut”. Muutaman todistajan kerrottiin saaneensa tappouhkauksia. Samoin sanoin asiasta kertoi myös *Vårt Land*.¹⁷⁷

Seuraavan päivän *Aftenpostenin* uutinen kertoi useammasta todistajanlausunnosta Lüneburgissa. Uutisessa kerrottiin, että todistajat olivat juutalaisia. Erään

---

¹⁷⁶ M 1945.

¹⁷⁷ *Aftenposten* (A) 27.9.1945 Vitner i Belsen-prosessens trues på livet (Belsen-prosessin todistajien henkiä uhattu); *Vårt Land* 27.9.1945 Uroligheter i Belsen-leiren (Levottomuuksia Belsenin leirillä).

todistajan mukaan Auschwitziin oli tuotu tuhansia Unkarin juutalaisia. Joseph Kramerista todistaja kertoi, että Kramer oli ollut mukana valikoimassa ihmisiä, jotka joutuivat kaasukammioihin. Kramerin sanottiin olleen varmistamassa, että ”valinnat sujuvat hänen makunsa mukaan”.¹⁷⁸ Uutinen toi esiin sen, että oikeudenkäyntiprosessi oli nyt jo pitkittynyt, ilmeisesti pitkien todistajanlausuntojen vuoksi.

Unkarin juutalaisten kuljetusten taustalla oli vuoden 1944 alkupuolella Hitleriltä tullut käsky kuljettaa Unkarin juutalaisia työskentelemään Auschwitziin. Todellisuudessa suurin osa näistä juutalaisista päätyi kuitenkin suoraan Auschwitzin ja Birkenauun kaasukammioihin. Arvioiden mukaan toukokuussa 1944 alkaneissa kuljetuksissa vietiin noin 12 000–14 000 juutalaista päivittäin. Holokausti saavutti huippupisteensä Unkarin juutalaisten tappamisen myötä.¹⁷⁹

Lokakuun 1. päivä alkoi oikeudenkäynnin kolmas viikko. Todistajaksi oli hieman yllättäen saapunut ranskalainen lääkäri C. S. Bendel, joka oli ollut pakotettuna työskentelemässä Auschwitzin kaasukammioissa ja krematorioissa.¹⁸⁰ Aiemmat todistajat olivat leireillä olleita vankeja, jotka olivat nähneet ihmisten joutuvan kaasukammioihin. Bendelin todistus toi ymmärryksen siitä, että keskitysleireillä todella tapettiin ihmisiä, ja Bendel oli itse joutunut osallistumaan prosessiin, vaikka lukumääristä ei tässä todistajanlausunnossa ollutkaan puhe.

Aftenposten kirjoitti 2.10. laajemman uutisen Bendelin lausunnoista, jonka sanottiin työskennelleen Belsenin kaasukammiossa numero 4. Uutisessa mainittiin tohtori Joseph Mengele¹⁸¹, joka teki leirillä erilaisia lääketieteellisiä kokeita romainaisilla, jotta nämä saataisiin synnyttämään kaksosia. Mengelen todettiin myös yrittäneen kehittää pilleriä, joka tappaisi ”silmänräpäyksessä”. Todistajan puheiden mukaan Puolan Łódzista oli tuotu Auschwitziin 80 000 juutalaista. Leirin krematorioiden kapasiteetti ei ollut riittävä näiden ihmisten ruumiiden hävittämiseen. Uutisessa kerrottiin, että Punaisen Ristin autot olisivat toimittaneet leirille kaasukammioissa käytettävän kaasun.¹⁸² Tässä *Associated Pressin* sähköiseen pohjatuovassa uutisessa on mennyt sekaisin Auschwitzin ja Belsenin leirit, sillä Belsenin

---

¹⁷⁸ *Aftenposten* (M) 28.9.1945 Fortsatt vitneavhøring i Belsen-prosessens (Todistajalausunnot jatkuvat Belsen-prosessissa).

¹⁷⁹ Friedländer 2007, 613–615; Wachsmann 2015, 458.

¹⁸⁰ *Aftenposten* (A) 1.10.1945 Belsenprosessens (Belsen-prosessi).

¹⁸¹ Joseph Mengele (1911–1979) toimi Auschwitzissa lääkärinä kevästä 1943 alkaen. Mengele teki leirillä raakoja ja kyseenalaisia lääketieteellisiä kokeita eri ihmisryhmillä.

¹⁸² *Aftenposten* (M) 2.10.1945 Tyske vitneskapsmenn eksperimenterte med Belsen-fangene før de blir sent til gasskamrene (Saksalaiset tiedemiehet tekivät Belsen-vangeilla kokeita ennen kuin heidät lähetettiin kaasukammioihin).

leirillä ei ollut kaasukammioita. Tämä toistaa brittimedioiden väärinymmärrystä kyseisen todistajan lausunnosta.¹⁸³ Uutisessa merkittävää on se, että Auschwitzin leirin kapasiteettiongelmat tulivat esiin ja näin ollen lukijat saivat tietää, kuinka suuria ihmismääriä keskitysleireille oli joutunut ja kuinka paljon ihmisiä tapettiin.

Tutkimukset eivät osoita mitään viitteitä siihen, että Punaisen Ristin autoilla olisi toimitettu kaasua leirille. Sen sijaan Punainen Risti onnistui toimittamaan joillekin leireille, kuten Ravensbrückin ja Sachsenhausenin leireille ruokapaketteja. Se, että Punainen Risti pääsi toimittamaan ruokaa näille leireille, oli osa natsien pyrkimystä vähentää kuolleisuutta, jotta leirillä olisi ollut edelleen riittävästi pakkotyöhön kykeneviä.¹⁸⁴

Myös *VG* uutisoi 2.10. suurin otsikoin lääkäri Bendelin todistajanlausunnosta. Bendelin kerrottiin työskennelleen tohtori Mengelen alaisuudessa Auschwitzissa. Uutisessa kerrottiin selvästi, kuinka Auschwitzin uunit olivat riittämättömiä polttamaan ihmisiä halutussa tahdissa, joten ihmisiä jouduttiin polttamaan myös kaivetuissa kuopissa. Bendel oli uutisen mukaan kertonut myös, kuinka leirillä oli ollut myös 10 000 romania, joille oli tehty gynekologisia koekteita. Näistä kesäkuuhun 1944 mennessä 4300 oli viety Auschwitzin krematorioihin. Krematoriossa numero 4 todistaja kertoi poltetun noin 1000 ihmistä päivittäin.¹⁸⁵ *Dagenin* uutinen samalta päivältä kertoi samat tiedot kuin *VG:n* uutinen.¹⁸⁶ Molemmat uutiset olivat käyttäneet *Reutersia* lähteenään. Uutinen tuo selvästi esiin sen, mitä varten Auschwitzin leiri oli ollut toiminnassa ja millaisia ihmismääriä siellä tapettiin päivittäin. Keskitysleirien todellisuus konkretisoitui lukijoille lukuina. Bendelin todistajanlausunnosta käy myös ilmi se, että juutalaisten lisäksi romanit olivat yksi ihmisryhmistä, joihin natsien vainot kohdistuivat.

Aftenposten ja *Dagen* uutisoivat 3. lokakuuta, että oikeudenkäynnissä oli tullut ilmi ihmiskauppa, jota Auschwitzin leirillä harjoitettiin. *Dagenin* uutisen otsikkoon oli lipsahtanut, että ihmiskauppaa oli käyty Belsenin leirillä, mutta itse leipätekstissä puhuttiin Auschwitzista. Uutisten mukaan leiriltä ostettiin vankeja työvoimaksi muun muassa IG Farbenin tehtaalle. Tämän lisäksi Joseph Kramerin kerrottiin todenneen, että kaikki puheet kaasukammioista ovat ”valhetta alusta

---

¹⁸³ Bloxham 2001, 99.

¹⁸⁴ Wachsmann 2015, 422, 563.

¹⁸⁵ *VG* 2.10.1945 Mødrene skulde føde tvillinger (Äitien täytyi synnyttää kaksosia).

¹⁸⁶ *Dagen* 2.10.1945 Nye redsler rulles opp i Belsen-prosessens (Uusia kauheuksia tuodaan esiin Belsen-prosessissa).

loppuun”.¹⁸⁷ Todennäköisesti uutisissa mainittu orjakauppa viittasi pakkotyöhön, joka oli yksi osa Auschwitzin toimintaa. Osa leirille saapuneista ja siellä olleista vangeista lähetettiin pakkotyöhön armottomiin olosuhteisiin lähelle Auschwitz-Birkenauta, vuonna 1942 perustetulle Monowitzin leirille. Tämän leirin läheisyydessä toimi muun muassa IG Farben -yhtiön tehdas, jossa tuotettiin synteettistä kumia ja synteettistä öljyä. IG Farbenin tehtaalla tiedetään työskennelleen noin 52 000 ihmistä, joista juutalaisia oli useita tuhansia.¹⁸⁸

Samaisessa uutisessa kerrottiin tarkemmin *Associated Pressin* sähköpostin pohjalta Joseph Kramerin vaiheista eri keskitysleireillä. Uutisessa kerrottiin Kramerin halunneen rintamalle, mutta hänet ohjattiin työskentelemään keskitysleireille. Hän ehti olla Dachau, Sachsenhausenin, Natzweilerin ja Markhausenin leireillä ennen komennusta Auschwitzin ja Belsenin leireille.¹⁸⁹ Myös *Vårt Land* huomioi Kramerin vaiheet eri keskitysleireillä.¹⁹⁰ Uutinen tuo ensimmäistä kertaa oikeudenkäyntiprosessin aikana esiin muita keskitysleirejä. Huomattavaa on se, että Kramer ei ollut alun perin halunnut keskitysleireille töihin.

Dagen ja *Vårt Land* uutisoivat edellispäivän todistajanlausunnoista 4.10. *Dagenissa* kerrottiin, että Joseph Kramer oli sanoutunut irti kaikista keskitysleirien kauheuksista ja ettei hänellä ollut osuutta niihin. Tämän lisäksi uutisessa lueteltiin muiden syytettyjen syytteitä muun muassa pahoinpitelystä.¹⁹¹ *Vårt Land* kertoi Belsenin leirillä tapahtuneista lääketieteellisistä kokeista, joissa monia naisia oli steriloitu ja toimenpiteiden myötä myös kuollut.¹⁹² Tässä lehdellä on brittiläisten lehtien tapaan mennyt leirit sekaisin. Näiden uutisten tarkoituksena oli lähinnä tuoda lisää yksityiskohtaista tietoa leirin lääketieteellisten kokeiden luonteesta.

Lyhyehkö uutinen *Aftenpostenin* etusivulla 5. lokakuuta selvensi Kramerin kantaa tapahtumiin. Hän toi puheenvuorossaan esiin, että kaasukammioita ei ollut eikä massamurhia tapahtunut. Kramer piti todistajien lausuntoja valheellisina. Huomiota oli oikeudenkäynnissä saanut myös se, että brittiläisiä sotavankeja oli

---

¹⁸⁷ *Aftenposten* (A) 3.10.1945 Kramer holdt slavemarked i Auschwitz-leiren (Kramer piti orjakauppaa Auschwitzin leirillä); *Dagen* 3.10. Det var slavemarked Belsen-leiren (Belsenin leirillä oli orjakauppaa).

¹⁸⁸ Spoerer 2010, 357.

¹⁸⁹ *Aftenposten* (A) 3.10.1945.

¹⁹⁰ *Vårt Land* 3.10.1945 Bøddelen Kramer bedyrer fortsatt sin «usklyd» (Pyöveli Kramer todistelee edelleen syyttömyyttään).

¹⁹¹ *Dagen* 4.10.1945 Udyrene fra Belsen konfronteres med sine gjerninger (Belsenin pedot joutuvat kohtaamaan tekonsa).

¹⁹² *Vårt Land* 4.10.1945 Fangene i Belsen fikk «vitesnkaplig» tortus (Belsenin vankeja kidutettiin «tieteellisesti»).

kohdeltu kaltoin leireillä. Ensimmäistä kertaa uutisessa mainittiin, että puna-armeijan jäsen oli antanut todistajanlausunnon, joka luettiin oikeuden edessä. Lausunnon mukaan brittiläisiä vankeja oli tuotu sodan aikana Norjan Narvikista Sachsenhausenin leirille epäinhimillisiin olosuhteisiin.¹⁹³

Toinen uutisissa paljon huomiota saanut henkilö oli Irma Grese. Hän oli myöntänyt syyllistyneensä murhiin keskitysleireillä ja tästä uutisoitiin *Aftenpostenissa* ja *Dagenissa* 6. lokakuuta. Grese oli aiemmin kieltänyt syyllisyytensä, mutta nyt oli tuntenut syyllisyyden painavan omatuntoansa. Täyttää syyllisyyttä Grese ei ottanut niskoilleen, vaan hän kertoi Himmlerin olevan täysin vastuussa kaikesta ja Grese oli vain totellut ylempien käskyjä. Uutisen mukaan Grese ei tiennyt kaasukammioista muuta kuin mitä silminnäkiäjät olivat oikeudessa kertoneet.¹⁹⁴

Irma Grese oli monien muiden saksalaisten nuorten tapaan kasvatettu uskomaan natsismiin. Vanhempiensa vastusteluista huolimatta Irma pyrki vanginvartijaksi keskitysleirille, mutta oli vielä liian nuori tähän työhön. Vuonna 1942 natsilääkäri Karl Gebhardtin avulla Grese pääsi töihin Ravensbrückin keskitysleirille vanginvartijaksi. Grese oikeudenkäynnissä kertoi, että hänet pakotettiin työskentelemään keskitysleireille, mutta hänen siskonsa Helen kertoi Irman aina halunneen olla osa SS-yhteisöä ja toimia vapaaehtoisena. Vuoden 1943 maaliskuussa Grese siirtyi työskentelemään Birkenauin leirille, sillä leirin toiminnan kehittyessä ja leirille tuotujen ihmisten määrän kasvaessa myös leirin henkilökuntaa tarvittiin enemmän. Vuoden 1945 tammikuussa hän siirtyi Auschwitz-Birkenauin leiriltä Bergen-Belsenin leirille työskentelemään Joseph Kramerin alaisuudessa.¹⁹⁵ Yhdysvaltalainen tutkija Wendy Sarti on tutkimuksessaan todennut, että media kiinnitti huomiota Irma Greseen erityisesti siitä syystä, että hän oli todella nuori ja viehättävä nainen ollakseen keskitysleireillä sadistisesti käyttäytynyt vanginvartija. Kontrasti ulkoisen olemuksen ja toiminnan välillä oli suuri ja tämä kiinnitti median huomion.¹⁹⁶ Oikeudenkäynnissä Grese ilmoitti, Himmler oli vastuussa suurimmasta osasta asioista, mutta ”kuten muiden SS-henkilöiden tapaan, hän oli vastuussa jostain rikoksista”.¹⁹⁷

---

¹⁹³ *Aftenposten* (A) 5.10.1945 Britiske krigsfanger henrettet i Belsen (Brittiläisiä sotavankeja pahoinpideltiin Belsenissä).

¹⁹⁴ *Aftenposten* (M) 6.10.1945 Irma Gresee erkjenner seg skyldig i mord (Irma Grese tunnustaa syyllisyytensä murhiin); *Dagen* 6.10.1945 Irma Grese bekjenner (Irma Grese tunnustaa).

¹⁹⁵ Sarti 2011, 109–113.

¹⁹⁶ Sarti 2011, 121.

¹⁹⁷ Sarti 2011, 122.

Aftenpostenin sivuilla seurattiin intensiivisesti oikeudenkäynnin viidettä viikkoa. Joseph Kramer kertoi oman puheenvuoronsa aikana, että hän tiesi kaasukammioiden olemassaolosta Auschwitzilla, mutta niiden toiminta ei ollut hänen vastuullaan. Kramerin mukaan Auschwitzin johtaja Rudolf Höss sekä Himmler olivat olleet häntä suuremmassa vastuussa.¹⁹⁸ Kramer siis muutti todistustaan, kun aiemmin hän oli pitänyt tietoja kaasukammioista ja massamurhista valheellisina. Uutisoinnissa näkyy myös tapahtuneen jonkinlainen muutos, sillä uutiset puhuivat jälleen ihmisistä, ei juutalaista. Tämä saattaa johtua siitä, että todistajina toimineet silminnäkijät puhuivat ja korostivat juutalaisuutta, mutta syytetyt eivät uutisten mukaan puhuneet puolustuspuheenvuoroissaan juutalaisista.

Lokakuun 9. päivänä *VG:n* etusivulla oli lyhyt uutinen, jossa Kramerin puolustajan lausuntoa oli lainattu. Uutisessa todettiin Kramerin tulleen Auschwitzin leirille vasten tahtoaan. Hän myös koki noudattaessaan ylemmiltä johtajilta saatuja käskyjä, kuin ”sopineensa valan” Hitlerin ja Himmlerin kanssa, joka näiden kuoltua oli rauennut.¹⁹⁹ Kramerin vastuuta kuvailtiin sanoin ”*bundet av eden*” (”valaan sidottu”), jotka esiintyvät Raamatussa Matteuksen evankeliumissa (Matt. 23:16). Suomenkielisen Raamatun vuoden 1992 käännöksessä jae kuuluu näin: ”Voi teitä, te sokeat oppaat! Te sanotte: ’Jos vannoo temppelin kautta, se ei merkitse mitään, mutta jos vannoo temppelin kullan kautta, vala on sitova.’” Oikeudenkäynnin uutisoinnissa eikä siellä esiintyneissä lausunnoissa ollut aiemmin tullut esiin näin selkeitä viitauksia uskonnollisiin teksteihin. Puolustusasianajajan käyttämä sanamuoto saattaisi viitata siihen, että Kramerin ”valan” nähtiin liittyvän palkkioon, eikä suoranaisesti kuuliaisuuteen.

Aftenpostenin ja *Dagenin* uutiset antoivat hieman kattavamman kuvan Kramerin lausunnoista. Kramerin ja hänen puolustusasianajajansa Winwoodin mukaan natsi-Saksa ja sen ylin johto oli syyllinen kaikkiin tapahtumiin. Kramer oli *Aftenpostenin* uutisen mukaan vain totellut ylempien käskyjä ja näin joutunut ”Hitlerin ja Himmlerin syntipukiksi”.²⁰⁰ *Aftenpostenin* uutinen korosti sitä, että Kramerin puolustajan mukaan Krameria ei voi pitää Belsenin ”pyövelinä” vaan Himmlerin syntipukkina. Puolustuksen mukaan keskitysleirit eivät edes olleet

---

¹⁹⁸ *Aftenposten* (M) 8.10.1945 Kramer tilstår å ha myrdet fangene i gasskamrene (Kramer myöntää tappaneensa vankeja kaasukammioissa).

¹⁹⁹ *VG* 9.10.1945 Kramer kjente ikke noe til gasskamrene (Kramer ei tiennyt mitään kaasukammioista).

²⁰⁰ *Aftenposten* (M) 9.10.1945 Kramers forsvarer gjør Himmler personlig ansvar for redslene i Belsen og Auschwitz (Kramerin puolustaja teki Himmlerin henkilökohtaisesti vastuulliseksi Belsenin ja Auschwitzin kauhuista); *Dagen* 9.10.1945 Der Führer får skylden (Führer saa syyt niskoilleen).

saksalaisten keksimiä. Puolustus siirsi vastuun keskitysleirien keksimisestä britteille, jotka olivat puolustuksen mukaan ylläpitäneet keskitysleirejä buurisodassa 1900-luvun taitteessa.²⁰¹ Kramer lisäksi pyrki siirtämään syyllisyyden kaasukammioiden konkreettisesta toiminnasta siellä työskennelleille lääkäreille, jotka viime kädessä ohjasivat vangit kaasukammioihin.²⁰²

Dagen jatkoi Kramerin puolustuspuheenvuorosta myös seuraavana päivänä. Kramer oli uutisen mukaan kertonut, kuinka hän oli noudattanut Himmleriltä saamiaan käskyjä ja pyrkinyt parantamaan Belsenin leirin oloja, kun hän oli määrätty leirin johtoon. Oikeudenkäynnin todistajat olivat uutisen mukaan kuunnelleet huvittuneina Kramerin puheenvuoroa.²⁰³ Sekä Kramer että Grese pyrkivät vierittämään suurimman syyllisyyden Himmlerille. Heidän lausuntonsa antaisivat siis olettaa, että keskitysleirit ja leireillä tapahtuneet massamurhat olisivat olleet täysin SS-johtaja Himmlerin vastuulla. Hitleriä ei kuitenkaan tapahtumista syytetty.

Uuden näkökulman koko Belsenin oikeudenkäynnin uutisointiin toi *Dagen* 15.10. Lehden uutisessa kerrottiin Belsenin leirillä olleiden vankien olosuhteista Belsenin lähellä sijaitsevalla leirillä, jossa niin kutsutut ”*displaced persons*” odottivat pääsyä muualle. Noin 17 000 leiriläisen joukosta 11 000 oli juutalaisia, jotka olivat olleet vankeina Belsenin leirillä. Juutalaisia oli haastateltu ja uutisen mukaan he olivat valittaneet siitä ”ettei heitä kohdella erillisenä kansallisena, etnisenä tai uskonnollisena ryhmänä.”²⁰⁴ Belsenin vapauttamisen jälkeen leirin läheisyyteen perustettiin keskus, jonne koottiin juutalaiset, joita ei voitu lähettää takaisin koteihin tai kaupunkeihin, joita ei enää ollut. Juutalaiset odottivat siis leirillä tulevaa kohdetta, jossa he voisivat aloittaa elämänsä sodan jälkeen.²⁰⁵ Uutisesta käy selvästi ilmi se, että juutalaiset itse nostavat oman juutalaisuutensa kansallisuutta keskeisempään asemaan ja he haluavat tulla kohdelluiksi juutalaisina. He siis kokiivat juutalaisuutensa erityisenä, muista erottavana tekijänä.

Viimeiset Belseniä koskevat uutiset julkaistiin *Aftenpostenissa* lokakuun puolivälissä. Uutinen oikeudenkäynnin kuudennelta viikolta kertoi, että venäläisten kuvaama filmi Auschwitzista oli näytetty oikeuden edessä. Elokuvasssa oli näkynyt kaasukammiot, joissa juutalaisia oli tapettu, sekä erilaisia huoneita, jonne

---

²⁰¹ *Aftenposten (M)* 9.10.1945; Toisessa buurisodassa Iso-Britannia taisteli Etelä-Afrikassa paikallista väestöä vastaan. Britit vangitsivat paikallisväestöä ja pitivät heitä leireillä huonoissa olosuhteissa. Boerkrigene 2009.

²⁰² *Dagen* 9.10.1945.

²⁰³ *Dagen* 10.10.1945 Joseph Kramer skylder på Himmler (Joseph Kramer syyttää Himmleriä).

²⁰⁴ *Dagen* 15.10.1945 Fremdeles frystende forhold i Belsen-leiren (Belsenin leirillä edelleen kauhistuttavat olosuhteet).

²⁰⁵ Reilly 1998, 78.

juutalaisilta takavarikoituja esineitä ja hiuksia oli koottu. Syytettyjen puolustus oli yrittänyt estää elokuvan näyttäminen, mutta syyttäjät olivat saaneet filmin näytettäväksi.²⁰⁶ Samalla viikolla *Aftenposten* uutisoi Irma Gresen saaneen raivokoh-
tauksen oikeudenkäyntisalissa. Gresen kerrottiin olevan rakastunut ruotsalaiseen SS-mieheen, mikä oli herättänyt lehden kiinnostuksen.²⁰⁷ *Dagenissa* oli 19.10. lyhyt uutinen Irma Gresestä ja hänen tunnustuksestaan. Uutisessa todettiin, että Grese oli myöntänyt lyöneensä vankeja Belsenin leirillä.²⁰⁸ Gresen nimi oli saanut niin paljon huomiota lehden sivuilla, että jopa tanskalaista vanginvartijaa työskennellyttä naista kutsuttiin ”Tanskan Irma Greseksi” uutisessa 4.11.1945.²⁰⁹

Tämän jälkeen Belsenin oikeudenkäynnistä ei uutisoitu mitään ennen oikeudenkäynnin tuomion julistamista, joka tapahtui 18.11.1945. Tuomio langetettiin 30 syylliselle ja 14 vapautettiin syytteistään.²¹⁰ Lehdet uutisoivat tuomioista 19.11. Joseph Kramer, Irma Grese ja yhdeksän muuta tuomittiin kuolemaan, 19 muuta vankilaan eripituisiksi ajoiksi. Uutisen mukaan kaikki kuolemaantuomitut ja 18 vankilaan tuomittua aikoivat valittaa tuomioistaan.²¹¹

Aftenpostenissa uutisoitiin 15.12.1945 etusivulla Kramerin, Gresen ja muiden yhdeksän hirttämisestä. Uutisessa kerrottiin, että virallinen hirttäjä Albert Pierrepont oli saapunut Britanniasta Hamelnin kaupunkiin toimeenpanemaan tuomion.²¹² Vaikka kyseessä onkin lyhyt uutinen, siitä huokuu ihailu liittoutuneita kohtaan, kuinka he jakavat tuomioita sotasyyllisille.

Syksyn kuukausien aikana lehtien lukijat saivat paljon uutta konkreettista tietoa keskitysleirien toiminnasta. Lehdistä *VG* uutisoi oikeudenkäynnin ensimmäisestä viikosta tiiviisti ja sen jälkeen uutisointi hiljeni, mutta kaikista dramaattisimmista paljastuksista, kuten Joseph Kramerin tunnustuksista lehti uutisoi. *Aftenpostenin* ja *Dagenin* kiinnostus oikeudenkäyntiä kohtaan vaikutti olleen *Verdens Gangia* ja *Vårt Landia* suurempi. *Aftenpostenin* uutisointiin oman lisänsä toi heidän kirjeenvaihtajansa kuvaukset oikeudenkäynnin istuntosalista. Kirjeenvaihtajan kirjoittamat osuudet uutisissa kuvailivat erityisesti Joseph Kramerin reaktioita ja

---

²⁰⁶ *Aftenposten* (M) 16.10.1945 Den ryssiske film fra Auschwitz fremvist i Belsenprosessens (Venäläinen elokuva Auschwitzista näytettiin Belsen-prosessissa).

²⁰⁷ *Aftenposten* (M) 18.10.1945 Irma Greese får raserianfaller i retten (Irma Grese saa raivokoh-
tauksen oikeudessa).

²⁰⁸ *Dagen* 19.10.1945 Irma Grese tilstår å ha slått fanger (Irma Grese myöntää lyöneensä vankeja).

²⁰⁹ *Dagen* 4.11.1945 Danmarks Irma Greese heter Anna Lund (Tanskan Irma Grese on nimeltään Anna Lund).

²¹⁰ *Aftenposten* (M) 19.11.1945 30 skyldige, 14 frikjent i Belsen-prosessens (30 syyllistä, 14 vapautettua Belsen-prosessissa).

²¹¹ *Dagen* 19.11.1945 Bødlene fra Belsen dømt (Belsenin pyövelit tuomittiin).

²¹² *Aftenposten* (M) 15.12.1945 Belsen forbryterne hengt (Belsenin rikolliset hirtettiin).

olemusta sekä yleistä tunnelmaa. Näillä kuvailuilla lehti selvästi pyrki luomaan lukijalle vahvan mielikuvan siitä, kuinka sotasylliset esiintyivät oikeudessa etäisinä ja jopa välinpitämättömästi, eivätkä tunteneet syyllisyyttä teoistaan. Tällaiset vahvat kuvaukset olivat omiaan vahvistamaan myös Norjan itsetuntoa siinä mielessä, että heidät miehittänyt Saksa oli hävinnyt sodan ja nyt sodan suuret ja tunteettomiksi kuvaillut rikolliset saatiin tuomiolle liittoutuneiden pitämän oikeudenkäynnin kautta. Belsenin oikeudenkäynnin tarkoituksena oli saada syytetyt tuomiolle, eivätkä keskitysleirien uhrit saaneet kovin suurta roolia, vaikka silminnäkijätodistuksia oikeudessa kuultiin. Belsenin oikeudenkäynti oli kuitenkin vain pohjustusta tulevaa Nürnbergin oikeudenkäyntiä varten.

IV Nürnbergin oikeudenkäynti – suurimmat rikolliset saavat tuomionsa

4.1 Pitkä oikeusprosessi käynnistyy

Jo toisen maailmansodan aikana liittoutuneet maat olivat käyneet keskusteluja siitä, miten natsuja rangaistaisiin, kun liittoutuneet voittaisivat sodan. Ajatuksen oikeudenkäynneistä toi ensimmäisen kerran esiin Neuvostoliiton ulkoministeri Vjatseslav Molotov jo vuonna 1942. Keskusteluja käytiin liittoutuneiden kesken tästäkin eteenpäin ja ideat vaihtelivat kymmenien tuhansien natsien likvidoinnista aina keskeisimpien natsijohtajien oikeudenkäynteihin. Päätös Nürnbergin oikeudenkäynnistä tehtiin Lontoossa 8.8.1945.²¹³

Ennen oikeudenkäyntejä liittoutuneilla oli epäselvyyksiä siitä, millä tavoin oikeutta tulnaisiin käymään. Kullakin maalla oli omat oikeuskäytäntönsä ja näiden sovittaminen yhteen kaikkia tyydyttävällä tavalla loi omat haasteensa. Natsuja vastaan käytävästä oikeudenkäynnistä Neuvostoliitto oli toivonut oikeudenkäynnistä suurta speaktaakkelia, jossa syylliset osoitetaan syyllisiksi. Iso-Britannia ja Yhdysvallat taas pitivät omien oikeusperiaatteidensa mukaisesti kiinni siitä, että syytetyillä olisi mahdollisuus puolustaa itseään, eikä syytettyjä voisi pitää syyllisinä ennen kuin heidät todettaisiin syyllisiksi. Syytetyiltä kuitenkin evättiin mahdollisuus kieltäytyä todistamasta oikeudessa.²¹⁴

Syytetyinä olivat Martin Bormann, Karl Dönitz, Hans Frank, Wilhelm Frick, Hans Fritzsche, Walter Funk, Hermann Göring, Rudolf Hess, Alfred Jodl, Ernst Kaltenbrunner, Wilhelm Keitel, Gustav Krupp, Robert Ley, Kostantin von Neurath, Franz von Papen, Erich Raeder, Joachim von Ribbentrop, Alfred Rosenberg, Fritz Sauckel, Hjalmar Schacht, Baldur von Schirach, Arthur Seyss-Inquart, Albert Speer ja Julius Streicher. Syyttäjinä toimivat yhdysvaltojen Robert H. Jackson, Hartley Shawcross Britanniasta, Roman Rudenko Neuvostoliitosta ja Francois de Menthon ja Auguste Champentier de Ribes Ranskasta. Tuomareina Jona Nikitsenko ja Aleksandr Volhov Neuvostoliitosta, Geoffrey Lawrence ja Norman Birkett Britanniasta, Francis Biddle ja John Parker Yhdysvalloista sekä Henri Donnedieu de Vabre ja Robert Falco Ranskasta.²¹⁵

Oikeudenkäynnin syytetyt olivat 24 miestä natsihallinnon ylimmistä viroista. Syytteitä oli neljässä eri kategoriassa, mutta ongelmalliseksi syytteiden

---

²¹³ Gellately 2004, 10–17.

²¹⁴ Gellately 2004, 17–19.

²¹⁵ Wittmann 2010, 527–528.

muotoilun teki se, että myös liittoutuneet olivat olleet osallisia sotaan, eikä syytteitä nostettu liittoutuneita vastaan. Syytteet yksi ja kaksi koskivat rikoksia rauhaa vastaan, sotarikoksia tai rikoksia ihmisyyttä vastaan. Kolmas syyte sisälsi ajatuksen ”yhteisestä suunnitelmasta tai salaliitosta sotarikosten suorittamista varten”. Syyte neljä koski rikoksia ihmisyyttä vastaan, jolla tarkoitettiin suunnitelmallisen vainoamisen poliittisin, rodullisin tai uskonnollisin perustein.²¹⁶ Syytteissä ei vielä puhuttu kansanmurhasta tai holokaustista, sillä nämä termit tulivat käyttöön vasta myöhemmin. Historiantutkija Gellatelyn mukaan ongelmallista oli se, että syytteisiin sisältyi käsitys natsien järjestelmällisestä toiminnasta kaikilla osa-alueilla. Syytetyt käyttivät tätä puolustuksissa hyväkseen selittämällä natsihallinnon epäjärjestelmällisyydestä ja sekavuudesta.

Norjan lehdistössä alkoi sodan päättymisen jälkeen kesällä ilmestyä lyhyitä uutisia tulevasta Nürnbergin oikeudenkäynnistä. Lukijoiden huomio kiinnitettiin syytettyihin, jotka vietiin Nürnbergiin odottamaan oikeudenkäynnin alkua. Syytettyjen oloja seurattiin tiiviisti ja lehdissä kuvailtiin näiden henkilöiden odotusaikaa aina ruokahalusta ja terveydentilasta lähtien. Maailma oli lehtien mukaan valmis tuomitsemaan syytetyt kaikista niistä kauheuksista, joita he olivat tehneet koko ihmiskuntaa vastaan.

Dagenissa uutisoitiin jo 30.6.1945 liittoutuneiden maiden tapaamisesta Lontoosta, jonka tarkoituksena oli perustaa komitea tulevia sotarikosoikeudenkäyntejä varten. Oikeusprosessin muotoutumisesta ei ollut vielä tarkempaa tietoa, mutta liittoutuneiden maista yhteensä 20 juristia oli valmistelemaan oikeudenkäyntiprosessia.²¹⁷ Merkittävää on, että lehti otsikoi juristien valmistelemaan tuomiota, vaikka ennen oikeusprosessin alkua olisi pitänyt puhua syytteistä. Tämä mahdollisesti heijastelee sitä, että syytettyjen syyllisyyttä pidettiin jossain määrin itsestäänselvyytenä.

Kesän lopulla ja syksyn alussa lehdissä julkaistiin lyhyitä uutisia, jotka pohjustivat oikeudenkäynnin syitä ja tavoitteita. Lokakuun 13. päivänä *Aftenposten* uutisoi tulevasta oikeudenkäynnistä, jossa syytettyjä, ”Göringiä ja kumppaneita”, syytettäisiin salaliitosta ihmisyyttä vastaan sekä saksalaisten taivuttelemista syytettyjen tahdon mukaan. Uutisen loppuun oli nostettu Julius Streicherin syytteet,

---

²¹⁶ Gellately 2004, 19–21

²¹⁷ *Dagen* 30.6.1945 20 berømte jurister forbereder dommen over krigsforbrytere (20 kuuluisaa juristia valmistelee sotarikollisten tuomiota).

joiden mukaan häntä syytettiin juutalaisvainojen järjestämisestä, jonka seurauksena 6 miljoonaa juutalaista oli tapettu.²¹⁸ Lyhyestä uutisesta nousee esiin se, että syytetyistä Göringiä pidettiin suurimpana rikollisena.

Oikeudenkäynnin ensimmäisestä tapaamisesta Berliinissä uutisoitiin *Aftenposten*in etusivulla 19.10.1945 suuren otsikon kera. Uutisessa esiteltiin lyhyesti syytekirjelmän mukaiset syytetyt ja prosessin oikeusperiaatteet ja syytteet. Suurin huomio kiinnitettiin rikoksiin ihmisyyttä vastaan eli juutalaisten tappamiseen. Uutisessa kerrottiin, että Euroopan juutalaisia oli natsien käsissä kuollut noin 5,7 miljoonaa. Juutalaisten tappamisesta syytettiin ennen kaikkea Hermann Göringiä sekä hänen lisäksi Rosenbergiä, Ley:tä ja Streicheriä. Uutisen lopussa kerrottiin Neuvostoliiton syytteiden osista, jotka koskivat natsien tuhoamisleirejä. Majdaneikin leirillä oli syytekirjelmän mukaan kuollut 1,5 miljoonaa ja 4 miljoonaa Auschwitzissa.²¹⁹ Myös *Dagen* uutisoi saman *NTB:n* sähköpohjalta. Sekä *Aftenposten* että *Dagen* kertoivat, että oikeudenkäynnissä olisi syytteitä kolmessa kategoriassa, joista kolmas oli rikokset ihmisyyttä vastaan. Tämä kohta koski murhia ja vainoja niitä ihmisryhmiä kohtaan, joita natsit olivat pitäneet vihollisinaan tai heidän ideologiansa vastaisina.²²⁰ Ensimmäiset kaksi syytekohtaa on uutisessa sulautunut yhteen, sillä syytekirjelmän neljäs syyte oli rikoksen ihmisyyttä vastaan.

Seuraavan päivän *Aftenpostenissa* pohdittiin eri maiden uutislähteiden pohjalta Nürnbergin oikeudenkäynnin erityislaatuista. Brittiläinen *News Chronicle* oli uutisen mukaan pohtinut oikeudenkäynnin merkitystä sen eettisessä mielessä; yksilöiden rankaisemisen sijaan tärkeintä oli se, että ”salaliitosta ihmisrodun fundamentaalisen etiikan tuhoamiseksi rankaistaisiin”.²²¹ Uutisessa myös kuvailtiin neuvostolehdistön odotuksia oikeudenkäynnistä. Tämän mukaan oikeudenkäynnistä odotettiin nopeaa ja armotonta. Tavoitteena oli neuvostolehdistön mukaan saavuttaa lopullinen ”moraalis-poliittinen” voitto fasismista.²²² Lyhyt uutinen *Aftenposten*in aamunumerossa 20.10. selvitti tulevan oikeudenkäynnin alkua. Norjan hallitus oli muotoillut selonteon Saksan rikoksista Norjaa vastaan ja tämä tulettiin käsittelemään oikeudenkäynnissä. Uutisen mukaan Norjassa aiemmin samana

---

²¹⁸ *Aftenposten* (M) 13.10.1945 De tyske naziledere anklages for «sammensvergelse mot menneskeheten» (Saksalaisia natsijohtajia syytetään ”salaliitosta ihmisyyttä vastaan”).

²¹⁹ *Aftenposten* (M) 19.10.1945 Prosessen mot de store krigsforbrytere begynner (Oikeudenkäynti suurien sotarikollisia vastaan alkaa).

²²⁰ *Dagen* 19.10.1945 Prosessen mot de 24 stornazistene innledet (Oikeudenkäynti 24 suurnatsia vastaan alkoi).

²²¹ *Aftenposten* (M) 20.10.1945 Nürnberg-prosessen markerer et tidskift i folkeretten (Nürnberg-oikeudenkäynti merkitsee ajan vaihtumista kansainvälisessä oikeudessa).

²²² *Aftenposten* (M) 20.10.1945.

syksynä käydyin Vidkun Quislingin oikeudenkäynnin dokumentteja tulitisiin hyödyntämään myös Nürnbergissä. Uutisessa todettiin, että Norjaa ei olisi itse mukana Nürnbergissä syyttäjän roolissa, mutta Norjasta tulisi oikeudenkäynnissä olemaan tarkkailijoita.²²³

Dachaun keskitysleirin oikeudenkäynti alkoi 19.11. eli päivää ennen Nürnbergin oikeudenkäynnin alkua. *Dagen* uutisoi lyhyesti oikeudenkäynnin alkamisesta kertomalla ensimmäisen todistajan ”kommunisti Rudolf Wolfin” todistuksesta. Wolfin sanojen mukaan amerikkalaisten lähestyvät joukot aiheuttivat sen, että leiri piti evakuoida. Vangit, jotka eivät olleet kansainvälisen Punaisen Ristin suojeluksessa olevien maiden kansalaisia lähetettiin marssille kohti etelää. Wolf kertoi edellisenä talvena leirillä kuolleen noin 8000–10 000 lavantautiin.²²⁴

Dachaun oikeudenkäynnin ongelmana oli, että se käytiin samaan aikaan Nürnbergin oikeudenkäynnin kanssa ja huomio oli kiinnittynyt lehdissä huomattavasti enemmän Nürnbergiin. Yksittäisten uutisten lisäksi tuomiot saivat kuitenkin erityisen paljon palstatilaa kaikista lehdistä. Kristilliset lehdet kuitenkin tuntuivat olleen kiinnostuneempia Dachaun oikeudenkäynnistä, mikä voi johtua siitä, että erityisesti Dachaun leirille oli viety pappeja ja kristittyjä toisinajattelijoita.

Päivää ennen Nürnbergin oikeudenkäynnin alkua *Aftenpostenin* kirjeenvaihtaja Helge Knudsen kuvaili Nürnbergin tunnelmia ja alkuasetelmia. Syytettyinä olleista Martin Bormann oli kuollut jo keväällä ja Robert Ley oli tehnyt itsemurhan aiemmin syksyllä. Oikeudenkäyntiprosessia odotettiin suurella kiinnostuksella.²²⁵ Oman kirjeenvaihtajan lähettäminen Nürnbergiin kertoo lehden kiinnostuksesta seurata prosessia ja saada tietoa suoraan tapahtumapaikalta.

Ensimmäinen varsinainen päivä Nürnbergin oikeudenkäynnissä koitti 20.11.1945. *Aftenpostenin* kirjeenvaihtaja Knudsen oli paikalla seuraamassa tapahtumia. Knudsen kuvaili saksalaisten syytettyjen näkemistä oikeudessa syyttäjien edessä erittäin tärkeänä hetkenä pienen maan edustajalle. Tällä Knudsen halusi ”ilmaista kiitollisuutensa liittoutuneille”, jotka olivat kukistaneet Saksan ja näin myös Norja oli vapautunut natsien ikeestä.²²⁶ *Dagen* luotti *NTB:n* uutiseen, joka oli saatu *Reutersilta*. Uutisessa kuvailtiin istuntosaliin saapuneiden syytettyjen olemusta ja pukeutumista pikkutarkasti. Uutinen kiinnitti enemmän huomiota

---

²²³ *Aftenposten (M)* 25.10.1945 Norges anklageskrift til Nürnbergprosessens foreligger (Norjan syytekirjoitus on esillä Nürnbergissä).

²²⁴ *Dagen* 20.11.1945 Redslene i Dachau (Dachaun kauhut).

²²⁵ Knudsen 1945.

²²⁶ *Aftenposten (M)* 21.11.1945 Forbryterne på tiltalebenken (Rikolliset syytettyjen penkillä).

siihen, miten syytetyt reagoivat, kuin siihen, mitä syyttäjien lukemissa syytteissä kerrottiin.²²⁷

VG oli käyttänyt saman päivän uutisen lähteenä ulkomaisia uutistoimistoja, *Press Telegraphia* ja *United Pressiä*. Näiden huomio oli keskittynyt syytettyjen käytökseen. Uutisen mukaan syytteissä mainitun Auschwitzin naisten sterilisoinnista kerrottaessa Schacht oli keskustellut Streicherin kanssa ja molemmat olivat hymyilleet leveästi.²²⁸ Lehdet olivat kiinnostuneita siitä, miten syytetyt käyttäytyivät ja osoittivatko he mitään syyllisyyden merkkejä.

Oikeudenkäynnin ensimmäisellä viikolla *Aftenpostenin* aamunumero uutisoi Nürnbergistä päivittäin. Torstaina 22. marraskuuta lehden etusivulla kerrottiin edellisen päivän tapahtumista oikeussalissa. Syytettyjä oli pyydetty kertomaan, olivatko he syyllisiä heitä vastaan esitettyihin syytöksiin. Knudsen kuvaili uutisessa lähes jokaisen syytetyn elekieltä ja äänenpainoja, kuinka he olivat lausuneet oman syyttömyytensä oikeuden edessä. Lisäksi uutisessa referoitiin yhdysvaltalaisen pääsyyttäjän Robert H. Jacksonin puhetta, jossa todettiin, että oikeudenkäynnin tehtävänä ei ole tuomita yleisesti saksalaisia, vaikka natsien varjo tulisikin lankeamaan saksalaisten päälle vuosikymmenien ajan. Jacksonin mukaan ilman natsseja Saksassa ei olisi ollut keskitysleirejä. Uutiseen oli liitetty myös kuva talosta Nürnbergissä, jossa oikeudenkäynti pidettiin.²²⁹ Knudsenin raportin tavoin brittilehdet olivat mahdollisuuden tullen analysoineet syytettyjen eleitä ja ilmeitä, ja näin lukijat saivat mahdollisimman tarkan kuvan heidän sodan aikaisista ”päävastustajistaan”.²³⁰ Lukijat pääsivät tarkkojen kuvausten myötä itse analysoimaan syytettyjen käytöstä, ja miten se suhteutui tekoihin, joista syytettyjä syytettiin.

Aftenpostenin kirjeenvaihtajana toimi tanskalainen Helge Knudsen, joka oli ennen toista maailmansotaa luonut uraa toimittajana Tanskassa maan vanhimmassa ja yhdessä suurimmista lehdistä, *Berlingskessä*. Hän oli toiminut lehden kirjeenvaihtajana vuosina 1938–1943 Berliinissä. Vuosien aikana hänestä tuli hyvin kriittinen natsseja kohtaan ja saksalaisviranomaiset estivät vuoden 1943 elo-

---

²²⁷ *Dagen* 21.11.1945 Prosessen mot de tyske krigsforbrytere begynt (Oikeusprosessi saksalaisia sotarikollisia vastaan alkoi).

²²⁸ *VG* 21.11.1945 Tyve millioner menneskeliv på samvittigheten (20 miljoonaa ihmishenkeä omallatunnolla).

²²⁹ *Aftenposten (M)* 22.11.1945 Samtilige tiltalte i Nürnberg erklærer seg ikke skyldig (Kukaan syytetyistä ei tunnustanut syyllisyyttään).

²³⁰ Holmila 2011, 78–79.

kuussa hänen pääsyensä Saksaan. Helge Knudsen raportoi Nürnbergistä myös *Berlingske*-lehdelle.²³¹ On oletettavaa, että *Aftenpostenissa* ja *Berlingskessa* julkaistiin samat Knudsenin kirjoittamat raportit Nürnbergin oikeudenkäynnistä. Norjan lehdistä *Aftenpostenilla* oli yksinoikeus Knudsenin raportteihin ja jokaisen Knudsenin kirjoittaman raportin perässä oli teksti ”*Ettertrykk ikke tillatt* (Uudelleenjulkaisu kielletty).

Dagen ja *Vårt Land* kuvailivat myös edellisen päivän tunnelmia. *Dagen* oli käyttänyt lähteenään *Reutersia* ja uutinen kuvaili tarkasti syytettyjen tekemisiä. Huomio oli kiinnitetty myös Alfred Jodlin puheenvuoroon, jossa hän sanoi: ”Minä en tunnusta itseäni syylliseksi. Sen mitä olen tehnyt, olen tehnyt Jumalan silmien edessä velvollisuudesta.”²³² *Vårt Landin* uutinen oli taas saatu yhdysvaltalaisen uutistoimiston *United Pressin* kautta. Uutisessa painotus oli pääsyyttäjä Jacksonin pitkässä avajaispuheessa ja erityisesti niissä kohdissa, joissa puhuttiin amerikkalaisten suhtautumisesta saksalaisiin ja sotarikollisiin. Jackson oli myös painottanut, että oikeudenkäynnin todellisena syyttäjänä toimi kuitenkin ihmiskunta, ei pelkästään syyttäjät Nürnbergissä.²³³ *VG* oli pohjannut myös uutisensa *United Pressin* kautta saatuihin tietoihin. Tässäkin uutisessa huomio oli keskittynyt yhdysvaltalaisen pääsyyttäjä Jacksonin puheeseen.²³⁴ Heti oikeudenkäynnin ensimmäisistä uutisista lähtien voi tehdä eroja lehtien välillä. Amerikkalaisia lähteitä käyttävät *VG* ja *Vårt Land* painottivat uutisissa syyttäjän puhetta ja oikeudenkäyntiprosessin virallista puolta. *Dagen* ja *Aftenposten* taas syventyivät syytettyjen tarkkaan kuvailuun.

Tutkija Antero Holmila huomioi tutkimuksessaan sen, että syyttäjä Jackson toi avauspuheessaan esiin selvästi, että juuri juutalaiset olivat natsien vainon kohteena. Kuitenkaan brittilehdet *The Timesia* lukuun ottamatta eivät olleet uutisissaan tuoneet tätä esiin.²³⁵ Sama toistui myös Norjan lehdissä. Mikään lehdistä ei viitannut Jacksonin puheen siihen osaan, missä puhuttiin sodan uhreista, vaan huomio oli sodan syyllisissä ja siinä, miten muu maailma kohtelee syyllisiä ja Saksaa.

---

²³¹ Berlingske 2015.

²³² *Dagen* 22.11.1945 Storforbryterne erklærer seg ikke skyldige (Suurrikolliset eivät myönnä syyllisyyttään).

²³³ *Vårt Land* 22.11.1945 Hess for utsettelse får å bli mentalundersøkt (Hess sai lykkäyksen mennäkseen mielentilatutkimukseen).

²³⁴ *VG* 22.11.1945 Nazi-lederne symbole på alt ondt i verden (Natsijohtajat maailman kaiken pahan symboleina).

²³⁵ Holmila 2011, 81–82.

Oikeudenkäynnin toisen viikon käynnistyessä maanantaina 26.11. *Aftenpostenissa* kerrottiin, että oikeudenkäynnissä tulnaisiin näyttämään filmimateriaalia keskitysleireiltä. Materiaalia oli koottu 20 tunnin verran amerikkalaisen luutnantin Ray Kellogin johdolla. Hän oli myös tulossa todistamaan oikeuteen, että filmin materiaali oli aitoa, eikä näyteltyä. Filmin sisältöä kuvailtiin kamalaksi ja Danten Helvettiin viitattiin siinä, että filmin materiaali oli paljon kauheampaa kuin, mitä Dante olisi voinut kuvitellakaan. Samassa uutisessa kerrottiin myös kaikkien muiden syytettyjen paitsi Hessin, Rosenbergin ja Streicherin käyneen vankilan kappelissa pidetyssä jumalanpalveluksessa.²³⁶

Seuraavana päivänä lyhyessä uutisessa vielä toistettiin se, että filmi tulnaisiin nyt esittämään oikeudessa todistusmateriaalina erityisesti rikoksista ihmiskuntaa vastaan. Syytettyjen puolustuksesta lehdessä kerrottiin, että he aikoivat rakentaa puolustuksesta sen varaan, että ”he olivat vain haluttomia palasia Hitlerin pelissä, eivätkä näin olleet vastuussa teoistaan.”²³⁷

Nürnbergin oikeudenkäyntiä valmistellessa syyttäjät pyrkivät esittämään todisteet virallisin todistein, kuten Saksan dokumenttien kautta. Tutkija Bloxham huomauttaa tutkimuksessaan siitä, että juutalaiset pyrittiin pitämään mahdollisimman erillään koko oikeusprosessista niin, etteivät he olisi syyttäjinä tai muuten osallisena oikeudenkäyntiprosessiin, etenkin niissä osissa, joissa käsiteltiin juutalaisia ja keskitysleirejä. Huomattavaa on myös se, että syyttäjät eivät halunneet rakentaa todistustaan silminnäkijähavaintoihin, ja tästä syystä oikeudenkäynnissä luotettiin enemmän liittoutuneiden selvityskomissioiden keräämiin dokumentteihin kuin esimerkiksi juutalaisiin keskitysleireiltä pelastuneisiin silminnäkijöihin. Syyttäjien pelkona ilmeisesti oli, että juutalaisten osallistujien myötä oikeudenkäynnistä saattaisi tulla kostonhimoinen, vaikka sitä pyrittiin välttämään. Bloxham toteaa tutkimuksessaan sen, että kostonhimoisuuden pelko omalta osaltaan toisti kristittyjen parissa vuosisatoja elänyttä stereotypiaa kostonhimoisista juutalaisista.²³⁸

Verdens Gang teki tarkkaa kuva-analyysiä Nürnbergistä, kun lehdessä julkaistiin viiden kuvan sarja Hermann Göringistä, joiden perusteella lehti kertoi pystyvänsä näkemään kaikki Göringin ajatukset ja tunteet. Kuvatekstissä

---

²³⁶ *Aftenposten* (A) 26.11.1945 Tvilsomt om de engelske statsmenn skal vitne i Nürnberg (Olettavasti englantilaiset todistavat Nürnbergissä).

²³⁷ *Aftenposten* (A) 27.11.1945 Redslene i de nazistiske dødsleirer (Natsien kuolemanleirien kauhat).

²³⁸ Bloxham 2000, 59, 66.

analysoitiin tarkasti kuvia, joissa Göring kuunteli kuulokkeesta oikeudenkäynnin puhetta, pyyhki hikeä otsalta, laski kuulokkeen ja hänen päänsä painui alas. Lehden mukaan ilmeen muuttuminen huolestuneeksi oli merkinä siitä, että Göring alkoi viimeinkin ymmärtää.²³⁹ Lehti ei erittele tarkemmin, mitä Göring ymmärsi, mutta oletettavasti analyysin perusteella lehti toivoi Göringin vihdoinkin ymmärtävän oman syyllisyytensä.

Kauhistuttavan filmimateriaalin näyttämisestä uutisoitiin *Aftenpostenissa*. Filmin sisältöä ei tarkasti uutisessa kuvailtu muuten kuin, että se oli kauhistuttavaa ja vahvinta todistusaineistoa. Huomio oli uutisessa kohdistettu siihen, miten syytetyt, erityisesti Göring, reagoivat esitettyyn filmiin. Uutisessa mainittiin Hermann Göringin ottaneen alun perin keskitysleirijärjestelmän käyttöön.²⁴⁰ Myös *Dagen* huomioi filmin esittämisen ja syytettyjen reaktiot.²⁴¹ *Verdens Gang* tai *Vårt Land* ei kiinnittäneet filmin esittämiseen huomiota olleenkaan lehdissä.

Filmien näyttäminen oikeudenkäynnissä oli uuden teknologian mahdollistama. Nürnberg oli ensimmäinen oikeudenkäynti, jossa tämänkaltaista filmimateriaalia käytettiin todistusaineistona syytettyjen teoista. Oikeudenkäynnissä esitettyä filmiä syyttäjät pohjustivat, mutta filmin näyttämisen jälkeen asiasta ei keskusteltu vaan päivän todistus päättyi siihen. Seuraavanakaan päivänä aiheeseen ei palattu. Filmin tarkoituksena oli siis puhua itsensä puolesta. Lehdistö tarttuikin mahdollisuuden kuvailla syytettyjen reaktioita filmin näyttämisen aikana.²⁴² Näin myös *Aftenposten* ja *Dagen* tekivät.

Saksan kansallissosialistisen puolueen varajohtajana toiminut Rudolf Hess sai paljon huomioita oikeudenkäynnin jatkuessa joulukuussa 1945. Hänen olemustaan oli jo uutisissa pohdittu ja aiemmin hän oli väittänyt, ettei hän muista mitään. Tämän vuoksi hänet oli myös lähetetty mielentilatutkimuksiin. Kaikki lehdet *Aftenpostenia* lukuun ottamatta analysoivat Hessin roolia natsihallinnossa oikeudenkäynti-istunnon perusteella joulukuun ensimmäisenä päivänä. *Vårt Land* kuvaili Hessin käytöksen muuttuneen täysin, kuin Hess olisi herännyt jonkinlaisesta horroksesta. Uutisen mukaan oikeudenkäyntiin tulisi Hessin ”tokenemisen” myötä lisää mielenkiintoa, kun todennäköisesti Hess kykenisi nyt olemaan kuulusteltavana. Tämän lisäksi uutisessa kerrottiin brittiläisestä psykiatrista Kellystä, joka oli

---

²³⁹ VG 29.11.1945 Kuva.

²⁴⁰ *Aftenposten (M)* 30.11.1945 Filmen fra konsentrasjonslerene fikk nazilederne til å blekne (Filmi keskitysleireiltä sai natsijohtajat kalpenemaan).

²⁴¹ *Dagen* 31.11.1945 Er stornazistene virkelig skamfulle over Tysklands skjensel? (Ovatko suur-natsit todella häpeissään Saksan häpeästä?).

²⁴² Douglas 2001, 23–25.

keskustellut Hessin kanssa. Kellyn mukaan Hess oli ollut aina elämänsä aikana toisena, eikä Hess nyt haluaisi oikeudenkäynnissä jäädä Göringin varjoon.²⁴³ *Dagenissa* julkaistiin tarkempi Hessin puheenvuoro oikeudenkäynnistä, jossa hän oli todennut, että hänen muistissaan ei ollut mitään vikaa, ja hän sanoi kantavansa vastuun tekemisistään. Jo otsikossa todettiin tämän olevan hyvin merkittävä asia oikeudenkäynnin jatkon kannalta.²⁴⁴ Myös *Verdens Gang* tarttui Hessin muistin palaamiseen. Hessin sanottiin nyt olevan oikeudenkäynnin päähenkilö.²⁴⁵ Lehdistö tuntuu etsineen keväällä itsensä tappaneen Hitlerin tilalle päävastuullista. Göring oli sitä ollut oikeudenkäynnin ensimmäiset viikot, mutta muistin palaamisen myötä tämä rooli annettiin Rudolf Hessille.

Joulukuun alkupuolella Norjan lehdistön huomio oli Nürnbergin oikeudenkäynnin Norjaa koskevissa osissa. Kaikki lehdet raportoivat siitä, miten Norjan ja Tanskan miehitystä oli suunniteltu, ja miten Saksan natsijohtajat olivat osallisina Norjan miehittämiseen. *Vårt Land* julkaisi uutisen Saksan kirkkojen suhteesta natsien tekoihin. *United Pressin* toimittaja oli kirjoittanut, että Saksan kirkolliset toimijat olivat alusta asti vastustaneet natsien toimia ja liittyneet natseja vastustavaan liikkeeseen. Kirkko ei ollut ottanut mitenkään osaa Hitlerin salamurhayritykseen.²⁴⁶ Tällä uutisella *Vårt Landin* lukijoille todennäköisesti haluttiin tukea Norjan kirkon omaa taistelua natseja vastaan sodan aikana.

Aftenpostenin kronikka lauantaina 8.12.1945 otti vahvasti kantaa norjalaisien sodanaikaisiin kärsimyksiin miehittettynä maana. Kronikan oli kirjoittanut Oslolla kirkkoherrana toiminut Egil Brekke. Hän pohjasi kirjoituksensa kirkkohallitukselta saamaan kiertokirjeeseen. Brekke vertasi Norjan miehitystä alkukristittyjen kokemuksiin juutalaisten keskellä, kuin miehityksessä elävinä. Brekke nosti tärkeänä asiana esiin sen, miten Norjan tulisi käsitellä sodan ikäviäkin puolia, eikä pelkästään jahtaamalla maanpettureita ja tuomitsemalla ihmisiä vaan myös antamalla anteeksi.²⁴⁷ Tämä oli ensimmäisiä kertoja, kun uutisessa viitattiin anteeksiannon merkitykseen.

---

²⁴³ *Vårt Land* 1.12.1945 HESS' nazistiske stormannsgalskap gjorde ham plutselig normal (HESSIN natsistinen suurmieshulluus teki hänestä yhtäkkiä normaalin).

²⁴⁴ *Dagen* 1.12.1945 Nürnberg-prosessens største sensasjon (Nürnberg-prosessin suurin sensaatio).

²⁴⁵ *VG* 3.12.1945 Hess ville ha den engelske konge med til Hitler (Hess halusi ottaa Englannin kuninkaan mukaan Hitlerin luo).

²⁴⁶ *Vårt Land* 7.12.1945 Kirken støttet den antinazistiske bevegelse i Tyskland (Kirkko tuki natsien vastaista liikettä Saksassa).

²⁴⁷ Brekke 1945.

4.2 Keskitysleirien kauheudet nousevat uudelleen esiin

Nürnbergin oikeudenkäynnissä siirryttiin joulukuun puolivälin tienoilla käsittelemään keskitysleirejä. *Aftenposten* mainosti etusivullaan maanantaina 10. joulukuuta, että tämän viikon aiheina Nürnbergissä tulisi olemaan juuri keskitysleirit ja niillä tapahtuneet kauheudet. Entinen Gestapon johtaja Ernest Kaltenbrunner oli liittymässä syytettyjen seuraan suoraan sairaalasta. Kaltenbrunner oli saanut ennen oikeudenkäyntiä sairaskohtauksen, jonka vuoksi hän ei ollut läsnä oikeudenkäynnin alkaessa. Samassa uutisessa Julius Streicheria kuvailtiin uutisessa kamottavaksi juutalaisvihaajaksi.²⁴⁸

Aftenpostenin aamunumerossa keskiviikkona 12.12. julkaistiin laaja reportaasi Punaisen Ristin operaatiosta, jonka avulla pelastettiin 25 000 Unkarin juutalaista niin kutsuttujen suojeluskirjeiden avulla. Otsikossa puhuttiin 25 000:sta juutalaisesta, mutta itse uutisessa luku oli 35 000. Vuoden 1944 Nobelin rauhanpalkinto oli myönnetty Punaisen Ristin pelastuskomitealle. Järjestö oli tehnyt uutisen mukaan kaiken voitavansa juutalaisten auttamiseksi. Sodan viimeisinä kuukausina Punainen Risti oli saanut pääsyn keskitysleireille ja järjestö sai pelastettua keskitysleireillä olleita vankeja jo ennen sodan päättymistä.²⁴⁹

Samana päivänä lehdet myös uutisoivat siitä, miten oikeudenkäynnin syytetyt olivat reagoineet heille esitettyyn filmiin natsien suurimmista tapahtumista ja juhlista. Filmin näyttäminen oikeudessa oli uutisten mukaan perusteltu sillä, että näin pystyttiin tarkkailemaan syytettyjen suhtautumista heidän omaan natsihistoriaan ja että osoittivatko he mitään katumuksen merkkejä. Lehtien uutisten sisällöt olivat hyvin samankaltaisia ja niissä oli viitattu samoihin syytettyjen reaktioihin, kuten Hessin naputteluun marssimusiikin tahdissa.²⁵⁰ *Aftenpostenin* kirjeenvaihtaja oli värittänyt tekstiä muita lehtiä värikkäämmin viitaten, että syytetyt olivat riemuinneet nähdessään itsensä filmillä.²⁵¹ Kuten aiemman filmimateriaalin näyttämisen yhteydessä, lehdistö tarttui uutisoinnissaan siihen, miten syytetyt reagoivat. Lehdet jättivät analysoimatta sen, mikä merkitys filmillä oli oikeudenkäyntiprosessin kannalta todistusmateriaalina.

²⁴⁸ *Aftenposten* (M) 10.12.1945 Kaltenbrunner tar plass blant de tiltalte i Nürnberg (Kaltenbrunner ottaa paikkansa syytettyjen joukossa Nürnbergissä).

²⁴⁹ *Aftenposten* (M) 12.12.1945 Røde Kors redder 25 000 jøder i Ungarn ved å utstede såkalte «beskyttelsesbrev» (Punainen Risti pelasti 25 000 juutalaista Unkarista niin kutsutuilla suojelukirjeillä).

²⁵⁰ *VG* 12.12.1945 «Noe galt med dette?» (Onko tässä jotain vikaa?); *Dagen* 12.12.1945 De tyske krigsforbrytere ser seg på film (Saksalaiset sotarikolliset näkevät itsensä filmillä).

²⁵¹ *Aftenposten* (M) 12.12.1945 De tiltalte i Nürnberg jublet som skolebarn da de fikk se filmen fra sin storhetstid (Nürnbergin syytetyt juhlivat kuin koululaiset nähdessään itsensä filmillä suuruudenajalta).

Seuraavana päivänä oikeussalin tapahtumista raportoitiin jälleen lehdissä. Käsiteltävänä oli ollut erilaisia todistusaineistoja miehityistä maista. Himmlerin osuudesta puhuttiin paljon. Juutalaiskysymyksestä aineiston perusteella Himmler oli sanonut ”Se ei ole mikään ideologinen asia meille, vaan puhtauskysymys, kuin vapauttaisi itsensä täistä. Me olemme pian puhdistautuneet ja koko asia on pian ohi Saksassa.”²⁵² Myös *Aftenpostenin* iltapäivännumerossa Knudsen raportoi oikeudenkäynnissä esitetystä Himmlerin suunnitelmista. Vuonna 1942 Himmler oli antanut käskyn siirtää tavallisia vankeja keskitysleireille pakkotyöhön, kun työvoimapula oli kasvanut liian suureksi. Uutisessa viitattiin myös vuoden 1942 tapahtumista siihen, että Himmler ja oikeusministeriksi nimitetty Thierack olivat päättäneet, että valtakunnan ”itäiset ongelmat” poistettaisiin SS:n joukkojen kautta eikä tavallisten tuomioistuinten.²⁵³

Dachaun oikeudenkäynnin tuomioista uutisoitiin *Vårt Landissa* 13.12. Sotarikostuomioistuin oli todennut kaikki 40 syytettyä syyllisiksi. *Aftenpostenissa* päättyneeseen oikeudenkäyntiin viitattiin vain lyhyesti. Dachauin leiriltä oli uutisen mukaan onnistettu pelastamaan kortisto, johon oli merkitty kaikki leirillä olleet henkilöt.²⁵⁴

Keskitysleirit ja niiden tapahtumat nousivat todella oikeudenkäynnin uutisoinnin keskipisteeseen 14. joulukuuta. Joulun lähestyessä *Aftenpostenin* reporteri Knudsen totesi raporttinsa aluksi, että hänen sanavarastonsa alkoi olla melko tyhjä kuvaamaan niitä kauheuksia, jotka olivat nyt oikeudenkäynnissä nousseet esiin. Leireistä käsiteltiin Flossburgia, Mauthausenia sekä Dachauin keskitysleiriä. Leirien vankien olosuhteita kuvailtiin ja kuolleiden määriä oli lueteltu erilaisten dokumenttien perusteella. Mauthausenin leiristä, joka uutisessa oli kirjoitettu ”Matthausen”, tiedettiin sen verkostomaisuus. Leirien vankeja ei eritelty mitenkään, heistä puhuttiin kollektiivisesti uhreina.²⁵⁵

Saman päivän *Aftenpostenin* iltapäivännumerossa kerrottiin Himmlerin käskyistä tyhjentää Varsovan juutalaisghetot. Juutalaiset olivat tehneet vastarintaa.

---

²⁵² *Aftenposten (M)* 13.12.1945 Himmler ville innlemme Norge og Danmark i germanske rike (Himmler halusi liittää Norjan ja Tanskan Suur-Saksaan). Det er ikke et ideologisk spørsmål for oss men et renslighetsspørsmål som om det var tale om å befri seg for lus. Vi vil snart være avlusset, og så er hele saken endt i Tyskland.

²⁵³ *Aftenposten (A)* 13.12.1945 Rettsløsheten og bøddelstyret i Hitler-Tyskland (Laittomuus ja pyövelihallitus natsi-Saksassa).

²⁵⁴ *Aftenposten (M)* 14.12.1945 Dachau-fanges skjebne bringes på det rene (Dachau-vankien kohtalo selvitetään).

²⁵⁵ *Aftenposten (M)* 14.12.1945 Redslene fra konsentrasjonsleirene ruller opp i Nürnberg (Keskitysleirien kauheudet tuodaan esille Nürnbergissä).

Varsinainen tuhoamispyyntö oli annettu 23.4.1943.²⁵⁶ *VG* uutisoi keskitysleirien käsittelystä huomiota herättävästi. Lehden uutisen keskiössä oli todistusmateriaalina esitelty tatuoitu pää, jota oli käytetty Buchenwaldin leirillä lampunvarjostimena. Tämän pään esittelyn tarkoituksena oli uutisen mukaan esitellä, kuinka syvälle natsit olivat moraalisesti vajonneet, ennen kuin liittoutuneet olivat saapuneet vapauttamaan keskitysleirit.²⁵⁷ Uutisoinnin perusteella saa sellaisen käsityksen, että oikeudenkäynnin tarkoituksena oli tuoda esiin maailmalle ne kauheet, joita natsit olivat sodan aikana tehneet. Oikeudenkäynnin kuvaukset toivat lukijoille ensi kertaa yksityiskohtaisempaa tietoa siitä, miten Saksan miehittämällä Itä-Euroopan alueilla oli pyritty ratkaisemaan saksalaisten ”juutalaisongelma”. Ghetot nousivat esiin varsinaisesti ensimmäistä kertaa.

Norjan lehtien uutisissa ei mainittu sitä, että oikeudessa oli ollut todistajana Wilhelm Hoettl, joka oli kertonut Adolf Eichmannin osuudesta juutalaisten tuhoamiseen. Brittilehdistö ei myöskään tarttunut näihin tietoihin, eikä lehdissä ymmärretty täysin sitä, minkälainen rooli Eichmannilla oli ollut holokaustissa.²⁵⁸ Suomen lehdistö taas nosti Eichmannin nimen ja roolin selvästi esiin 14.12.1945.²⁵⁹

Lukijoiden eteen vyörytettiin entistä enemmän tietoja juutalaisten kohtalosta Puolassa. Seuraavana päivän uutisessa kerrottiin, kuinka oikeudenkäynnissä oli käsitelty natsien idänpolitiikkaa ja idässä tapettujen juutalaisten määriä. Oikeudenkäynnissä esiteltiin, kuinka juutalaisten vainoaminen oli alkanut ”pienistä kiusanteoista”, jotka olivat kasvaneet aina suuremmiksi ja päättyneet kuljetuksiin tuhoamisleireille. Esillä oli myös raportti Varsovan ghettoista, jossa oli yli 56 000 juutalaista. Raportin mukaan Gestapo oli antanut käskyn hävittää ghetto, jos juutalaisia ei pystyttäisi lähettämään tuhoamisleirille. Oikeudenkäynnissä esitettyjen todisteiden mukaan myös itärintaman SS-johtaja oli lähettänyt viestin ministeri Rosenbergille. Viestissä oli pohdittu sitä, kuinka Saksan maine kärsisi, jos jossain vaiheessa tulee ilmi, miten juutalaisia on kohdeltu ja tuhottu.²⁶⁰ Tässä yhteydessä oikeudenkäynnissä kerrottiin myös Puolassa sijainneista Treblinkan, Belzecin ja

---

²⁵⁶ *Aftenposten (A)* 14.12.1945 Himmler ga ordre om å utrydde Warszawa getto (Himmler antoi käskyn Varsovan gheton tuhoamisesta).

²⁵⁷ *VG* 14.12.1945 Tatovert menneskehud til lampeskjerm (Tatuoitu ihmispää lampunvarjostimena).

²⁵⁸ Holmila 2011, 82.

²⁵⁹ Brandstack 2010, 81.

²⁶⁰ *Aftenposten (M)* 15.12.1945 Jødeforfølgelsene ble gjennomført kynisk beregning (Juutalaisten vainot toteuttiin kyynisillä laskelmilla).

Sobiborin tuhoamisleireistä, mutta näitä ei tuotu ainakaan *Aftenpostenin* uutisessa esiin.²⁶¹

Antero Holmila huomauttaa tutkimuksessaan, että brittilehtien uutisissa juutalaisista tehtiin natsikoneiston uhreja, joiden kärsimyksiä ei otettu huomioon. Juutalaisista tuli lähinnä pelkkiä objekteja.²⁶² Näin norjalaislehdet myös käsittelivät asiaa. Sodan uhrin näyttötyivät suurina lukumäärinä, jopa sellaisina, että asiaa oli vaikeaa käsittää, kun kyse oli miljoonista ihmisistä.

Oikeudenkäynnin lomassa tulevia tuomioita ennakoitiin ja mahdollisia tuomioiden toimeenpanomuotoja pohdittiin. *Verdens Gangissa* todettiin, että olisi täysin laillista toteuttaa syyllisten kuolemantuomio kaasuttamalla sotarikolliset kaasukammiossa. Tällä tavalla suurimmat rikolliset saisivat VG:n mukaan kokea samanlaisen kohtalon kuin tuhannet heidän uhrin.²⁶³ Tämä viittaa siihen, että syytetyille toivottiin samanlaista kohtaloa, kuin heidän uhrinsa olivat joutuneet kohtaamaan.

Vielä ennen joulua käsiteltiin oikeudenkäynnissä natsien toteuttamia kauheuksia; pahoinpitelyjä, sadismia, massamurhia, SS-miesten tekemiä lääketieteellisiä kokeita vangeilla. Syyttäjä oli myös laskenut natsirikollisten määrää kokonaisuudessaan. Luvuksi esitettiin noin 2,5 miljoonaa sotarikollista saksassa. Tämän lisäksi oikeudessa todisteita SD:tä ja Gestapoa vastaan oli esitetty taulukko, johon oli piirretty pieniä arkkuja, jossa kussakin oli tietyn Itä-Euroopan alueelta tuhottujen juutalaisten lukumäärä: Viro 163, Latvia 35 238, Liettua 136 420, Valko-Venäjä 41 828 ja Valko-Venäjän pohjoispuoliset alueet 3600.²⁶⁴ Sama kuva ilmestyi myös kansainvälisissä lehdissä.²⁶⁵

Joulutauon jälkeen Nürnbergissä palattiin natsien juutalaisvainojen pariin. *Reutersin* uutisen pohjalta *Aftenpostenissa* kirjoitettiin saksalaisen Herman Graeben puheenvuorosta, jossa hän kertoi juutalaisten teloituksista Puolassa. Kyseessä oli Dubnon kaupungissa tapahtuneet teloitukset.²⁶⁶ *Dagen* uutisoi samasta aiheesta myös *Reutersin* sähkeiden pohjalta, mutta jatkoi vielä *Aftenpostenia* pi-

---

²⁶¹ Holmila 2011, 85.

²⁶² Holmila 2011, 84.

²⁶³ VG 15.12.1946 Göring & co. til gasskammer? (Göring ja kumppanit kaasukammioon?).

²⁶⁴ *Vårt Land* 21.12.1945 Redsler og uhygge i Nürnberg i går (Kauhuja ja epämiellyttäviä asioita Nürnbergissä eilen).

²⁶⁵ Holmila 2000, 144.

²⁶⁶ *Aftenposten (A)* 3.1.1946 Gestapos massemyrderier i Polen opp i Nürnberg (Gestapon massamurhat Puolassa esillä Nürnbergissä).

demmälle kertomalla myös muista keskitysleireistä. Uutisessa mainittiin Maut-
hausenin ja Dachaun leirit.²⁶⁷ Seuraavana päivänä oikeudessa kuulusteltavana oli
Gestapo-johtaja Otto Ohlendorff. Hän oli osallistunut Ukrainan ja Krimin massa-
murhiin. Ohlendorfin mukaan Himmler oli antanut käskyn vuonna 1942 käyttää
kaasua ihmisten tappamiseen.²⁶⁸ Miehen johtama *Einsatzgruppe D* oli toiminut
itärintamalla ja tappanut muun muassa 90 000 ihmistä.²⁶⁹ *Aftenpostenin* uutisessa
Ohlendorfin nimi oli kirjoitettu Ollendorf. Uutisessa ei mainittu sitä, että tapetut
olivat juutalaisia, näin myöskään eivät olleet brittilehdet tehneet.²⁷⁰ *Reutersilta*
saatu uutinen johti siihen, ettei myöskään *Aftenpostenissa* tuotu esiin sitä, että uh-
rit olivat juutalaisia.

Nürnbergissä käsiteltiin vuoden vaihteen jälkeen Norjan asemaa sodassa.
Samassa yhteydessä amerikkalainen syyttäjä Albrecht esitteli todisteita Hermann
Göringiä vastaan. Albrecht esitti, että Göring oli ollut vastuussa Gestapon perusta-
misesta ja keskitysleirien organisoinnista.²⁷¹ Myöhemmin samalla viikolla *Aften-
postenin* aamunumero otsikoi etusivulla ”1 200 000 juutalaista tuhottiin Puolassa
kolmessa vuodessa”. Oikeudenkäynnissä käsiteltiin tammikuun alkupuolella
muun muassa Hans Frankin osallisuutta syyttäjien esittämiin syytteisiin. Todistus-
aineistona Frankia vastaan oli käytetty hänen omaa päiväkirjaansa, jossa hän
”kerskaili” juutalaisvainoilla. Frankin päiväkirjan mukaan Puolan juutalaisten
määrä oli laskenut 1 500 000:sta 300 000:en.²⁷² Uutisessa ei eritellä, missä juuta-
laiset tapettiin, eikä minkään keskitys- tai tuhoamisleirin nimeä tuoda esiin.

Vårt Land raportoi Nürnbergin oikeudenkäynnistä, jossa edellisen päivän ai-
heena oli ollut saksalaisten ja Gestapon toimet pappeja ja kirkollisia toimijoita
vastaan. Amerikkalainen syyttäjä Wheeler oli esitellyt oikeudessa paavi Pius
XII:n kirjeen kardinaalikollegiolle. Kirjeessä oli listattu 28 000 puolalaisen papis-
ton jäsenen joutuneen Dachaun leirille. Lisäksi pappeja oli tapettu tai viety muille
keskitysleireille. Samassa uutisessa kerrottiin Göringiä vastaan esitettyjen syyttei-

---

²⁶⁷ *Dagen* 3.1.1946 Dokumentene i Nürnberg-prosessens avslører utrolige grusomheter (Nür-
nbergin-oikeudenkäynnin dokumentit paljastavat uskomattomia kauheuksia).

²⁶⁸ *Aftenposten (M)* 4.1.1945 Ledet likvideringen av 90.000 russiske kvinner, barn og menn (Johti
90 000 naisen, lapsen ja miehen likvidoimista).

²⁶⁹ *Vårt Land* 4.1.1946 Massemyderiene ble framskynnet for å avverge matmangel og husnød
(Massamurhia aikaistettiin, jotta torjuttaisiin nälänhätää ja asuntopulaa).

²⁷⁰ Holmila 2011, 83.

²⁷¹ *Aftenposten (M)* 9.1.1946 Ribbentrop spilte en fremtredende rolle under angrepsforberedelsene
mot Norge (Ribbentropilla oli näkyvä rooli hyökkäysvalmisteluissa Norjaan).

²⁷² *Aftenposten (M)* 11.1.1946 1 200 000 jøder utryddet i Polen på tre år (1 200 000 juutalaista
tuhottiin Puolassa kolmessa vuodessa).

den läpikäymistä, jossa mainittiin myös Göringin tukeneen Dachau leirillä tapahtuneita kamalia ihmiskokeita.²⁷³ Tarkemmin kokeista kerrottiin 12. tammikuuta sekä *Dagenissa* että *Aftenpostenissa*. Uutisen mukaan oikeudessa oli kuultavana Dachau leirillä vankina ollut tšekkiläinen lääkäri Franz Blaha. Hän suoritti leirillä ruumiinavauksia ja oli saanut samalla tietää leirillä tehdyistä ihmiskokeista, jossa leirillä olleita vankeja pidettiin kylmässä vedessä, jotta pystyttiin tutkimaan, kuinka kauan ihminen pysyy hengissä kylmässä vedessä.²⁷⁴ Leirillä tehtiin erilaisia kokeita elävillä ihmisillä ja kokeet tapahtuivat Himmlerin valvovan silmän alla. Blahan kertomat kokeet liittyivät natsien tutkimuksiin siitä, kuinka pitkään ihminen säilyi hengissä joutuessaan kylmään veteen. Monet saksalaislentäjät olivat syöksyneet Englannin kanaaliin, joten tavoitteena oli selvittää, kuinka ihmiset kestivät altistusta kylmälle vedelle.²⁷⁵

Oikeudenkäyntiprosessin ohessa keskitysleirit nousivat lehtien sivuilla harvoin esiin. Kiinnostava poikkeus oli kirja-arvostelu Pelagia Lewinskan Auschwitz-kirjasta *Tyve måneder i Auschwitz* (20 kuukautta Auschwitzissa). *Vårt Landin* kirjoittaja totesi, että tällaisia aikalaisdokumentteja on odotettu, sillä nyt kukin voi lukea Hitlerin Saksan toimista. Kirjan kirjoittaja Pelagia Lewinska arvostelee kirjassaan arvion mukaan sitä, miksei maailma reagoinut juutalaisten avunhuutoihin ja toimi näin Hitlerin apuna, kun keskitysleirien toimintaa ei yritetty keskeyttää. Arvostelun kirjoittaja kiinnittää arvionsa lopuksi huomion siihen, miksi tällä hetkellä etenkin Norjassa huomio oli kiinnittynyt maanpettureiden etsimiseen ja rankaisemiseen. Hänen mukaansa huomio pitäisi kiinnittää niihin ihmisiin, jotka ovat joutuneet sodan aikana kärsimään.²⁷⁶ Kirjoitta tuo osuvasti esiin ajan tavan uutisoida sodan syyllisistä samalla kun paljon kirjoitettavaa olisi myös sodasta pelastuneiden näkökulmasta. Elämäkerralliset kirjat olivat yksi ensimmäistä juutalaisen muistokulttuurin muodoista.

Kristillisessä *Vårt Landissa* huomioitiin Saksan evankelisen kirkon piispa Theodil Wurmin lähettämä viesti Euroopan kristityille. Kirjoituksessa Wurmin sukunimi oli taipunut muotoon Wurms. Piispa totesi viestissään, ettei voi ottaa sitä

---

²⁷³ *Vårt Land* 9.1.1946 Overgrepene mot kirken og dens folk var et viktig ledd i kampen mot den indre motstand (Loukkaukset kirkkoa ja sen jäseniä vastaan oli tärkeä osa taistelussa sisäistä vastarintaa vastaan).

²⁷⁴ *Aftenposten (M)* 12.1.1946 Eksperimenter med levende mennesker i Dachau (Kokeita elävillä ihmisillä Dachauissa).

²⁷⁵ Wachsmann 2015, 428–431.

²⁷⁶ Dehlin 1946.

syllisyyttä pois, minkä natsijohtajat saivat aikaan. Saksaakin koeteltiin ja pommitettiin sodan aikana, joten piispa rukoili ymmärrystä myös saksalaisia kohtaan, jotka olivat myös kärsineet sodassa. Wurm erikseen viestissään tuomitsi kreikkalaisten, albanialaisten ja jugoslaviaalaisten murhat sekä juutalaisten joukkotuhon.²⁷⁷ Kirjoitus oli niitä harvoja muistutuksia siitä, että myös Saksa oli myös kokenut tappioita sodan aikana.

Norjalainen vastarintaliikkeessä aktiivisesti toiminut Hans Cappelen toimi Norjan päätodistajana Nürnbergin oikeudenkäynnissä. Saksalaiset olivat vanginneet Cappelenin marraskuussa 1941 ja häntä oli pidetty Norjassa vangittuna kaksi vuotta, jonka jälkeen häntä oli kierrätetty Saksassa eri keskitysleireillä. Uutisessa kerrottiin Cappelenin olleen Nazweilerin leirillä Joseph Kramerin ollessa siellä komendanttina, ja sen jälkeen Cappelen oli viety Dachauin leirille, josta Neuenengammen kautta Aurichin leirille, jonka jälkeen hän oli ollut Gross-Rosenin leirillä ja sen jälkeen päätynyt Buchenwalden leirille.²⁷⁸ Helge Knudsen raportoi Hans Cappelenin todistuksesta. Knudsen kertoi syyttäjien kuunnelleen Cappelenin yli tunnin kestänyttä todistusta haltioituneina.²⁷⁹

Oikeudenkäynnissä syytteiden lukemisen jälkeen oli puhuttu lähes ainoastaan lännen vapauttamista keskitysleireistä. Auschwitzista kirjoitettiin ensimmäisen kerran laajemmin 29.1.1946, kun *Vårt Land* uutisoi aiheesta. Artikkelin oli kirjoittanut *United Pressin* kirjeenvaihtaja Walter Cronkite. Oikeudenkäyntiin oli tuotu todistajaksi ranskalainen nainen Marie-Claude Vaillant-Couturier, joka oli ollut vankina Ravenbrückin ja Auschwitzin leireillä. Hän kertoi juutalaisten naisten joutuneen lääketieteellisten kokeiden uhreiksi. Kaikkien raskaana olleiden juutalaisten naisten oli tehtävä abortti. Vaillant-Couturier kuvasi, kuinka Auschwitzin saapuneiden kuljetusten tuomat ihmiset olivat päätyneet suoraan krematorioihin. Hän vertasi kaasukammiossa tapahtuvia teloituksia Danten *Helvettiin*.²⁸⁰ Myös Helge Knudsen raportoi *Aftenpostenissa* Vaillant-Couturierin todistuksesta hyvin yksityiskohtaisesti. Todistuksessaan hän kertoi Auschwitzin leirin olosuhteista, ja kuinka leirille saapuneet henkilöt oli tatuoitu ja heidät oli ajettu kaljuiksi. Hän myös kertoi epäonnistuneesta kaasutuksesta, kun kaasukammion kaasu oli

---

²⁷⁷ *Vårt Land* 28.1.1946 Tysk erkjennelse og bøn (Saksan tunnustus ja rukous).

²⁷⁸ *Aftenposten (A)* 28.1.1946 Direktør Hans Cappelen avhøres i Nürnberg i dag (Johtaja Hans Cappelenia kuullaan tänään Nürnbergissä).

²⁷⁹ *Aftenposten (M)* 30.1.1946 Direktør Cappelen gir rystende beretning i Nürnberg (Johtaja Cappelen antoi kauhistuttavan todistuksen Nürnbergissä).

²⁸⁰ *Vårt Land* 29.1.1946 Jødiske kvinner som «marsvin» ved tyskernes steriliseringsforsøk (Juutalaiset naiset kuin marsuja saksalaisten sterilisaatiotutkimuksessa).

loppunut kesken ja siellä olleet ihmiset olivat huutaneet kärsimyksissään. Todistuksessaan hän myös arvioi, että Auschwitziin oli toimitettu 700 000 Unkarin juutalaista, vaikka SS-joukkojen raporttien mukaan toimittuja oli 300 000. Vaillant-Couturier oli yksi ainoista silminnäkijöistä, joka oli todistamassa oikeudenkäynnissä. Euroopan lehdet eivät olleet nostaneet todistusta kovinkaan merkittävään osaan uutisoinnissaan.²⁸¹

Helmikuussa lehtien uutisointi oikeudenkäynnistä hiljeni merkittävästi. *Vårt Landin* etusivulla kerrottiin 7. helmikuuta, että kaikkien neljän liittoutuneen maan syyttäjät puolsivat kuolemantuomiota rangaistuksena Nürnbergin oikeudenkäynnistä. Uruguay oli toimittanut YK:lle ehdotuksen, että rangaistuksena olisi maksimissaan elinikäinen vankeustuomio. Liittoutuneet kuitenkin perustelivat kuolemantuomiota sillä, että kaikissa liittoutuneiden maissa oli edelleen kuolemantuomio mahdollisena tuomiokeinona. Neuvostoliiton syyttäjä totesi, että oikeudenmukaisuuden vuoksi syytettyjen tulisi saada kuolemantuomio aiheuttamistään kärsimyksistä.²⁸²

Yhdysvaltojen presidentti Harry S. Truman oli luvannut juutalaisten delegaatiolle, että sotarikolliset, jotka olivat vastuussa 5,7 miljoonan juutalaisen tappamisesta, tultaisiin tuomitsemaan teoistaan.²⁸³ Sodan jälkeen liittoutuneilla oli valta sanella maailmanjärjestys. Kylmän sodan asetelmat olivat vielä tässä vaiheessa muodostumassa. Juutalaiset luottivat enemmän Yhdysvaltoihin kuin Neuvostoliittoon, jossa juutalaisia oli myös jossain määrin vainottu. Jo ennen toista maailmansotaa ja sen aikana Euroopasta oli paennut Yhdysvaltoihin juutalaisia. Yhdysvalloista oli tullut sen perustuslain nojalla turvallinen paikka juutalaisille.

Maaliskuussa Hössin ja Göringin todistuspuheenvuorot ylittivät uutiskynnyksen ja lehdissä kiinnostuttiin oikeudenkäynnistä enemmän. Göringin puolustus alkoi 8.3. *Aftenpostenin* iltapäivännumerossa arvioitiin puolustuksen avausta melko heikoksi ja Helge Knudsen arvioi syyttäjien vieneen huomion. Göringin ensimmäisenä puolustustodistajana oli ollut kenraali Bodenschatz. Hän kertoi Göringin auttaneen ihmisiä pois keskitysleireiltä. Bodenschatz ei osannut määritellä eroa keskitys- tai tuhoamisleirien välille.²⁸⁴

---

²⁸¹ Bloxham 2001, 101.

²⁸² *Vårt Land* 7.2.1946 Dødsstraff det rette (Kuolemantuomio oikein).

²⁸³ *Vårt Land* 26.2.1946 De skal få sin straff (He tulevat saamaan rangaistuksensa).

²⁸⁴ *Aftenposten* (A) 9.3.1946 Hermann Göring fremstilles som Tysklands «røde Pimpernel»! (Hermann Göring esiintyy Saksan ”Punaisena Paronina”!)

Maalis–huhtikuun aikana uutisointi taas hiipui. Ennen Nürnbergin oikeudenkäyntiä oli jo järjestetty ensimmäinen Belsen-oikeudenkäynti ja samaan aikaan oli myös käynnissä Dachauin oikeudenkäynti. Bloxhamin mukaan monen oikeudenkäynnin seuraaminen oli lehdistölle uuvuttavaa, etenkin kun Nürnbergin oikeudenkäynti venyi odotettua pidemmäksi prosessiksi. Jossain määrin koettiin myös, että oikeudenkäynnit toistivat itseään. Etenkin Nürnbergin oikeudenkäynti kiinnitti huomion lähinnä syytetyihin ja sodan uhrien kokemuksia pidettiin melko vähän esillä.²⁸⁵

Oikeudenkäynnin rakennetta analysoitiin *VG:ssa* 13. maaliskuuta Pierre Fredericin tekstissä ”21 mykkää Nürnbergissä”. Kirjoittaja oli huomionut, että oikeudenkäynnin aluksi syytetyiltä oli kysytty vastausta heille osoitettuihin syytteisiin. Kun kukaan ei ollut myöntänyt syyllisyyttään oikeudenkäyntiprosessin ensimmäiset kolme kuukautta syytetyt olivat saaneet istua hiljaa ilman mahdollisuutta vastata todistuksen esittämiin kysymyksiin. Syytetyt saivat vain kuunnella syyttäjien puhetta ja seurata vierestä, kun todistus oli esittänyt satoja dokumentteja heitä vastaan. Oikeudenkäyntiprosessi olisi voinut kirjoittajan mukaan antaa yleisölleen enemmän, jos syytetyt olisivat saaneet puhua. Nyt kuitenkin oli alkanut puolustuksen vuoro, joten kirjoittaja odotti suurella kiinnostuksella, mitä sanottavaa syytetyillä oli, sillä heitä tuskin oikeudenjälkeen päästäisiin kuulemaan, kun osa mitä todennäköisimmin kohtaisi kuolemantuomion ja osa pitkän vankeuden.²⁸⁶

Hyvin lyhyt uutinen Auschwitzin entisen johtajan Rudolf Hössin pidätyksestä julkaistiin *Verdens Gangissa* 18. maaliskuuta. Höss oli löydetty Ison-Britannian hallinnoimalta Saksan alueelta, Flensburgin läheltä. Hössin vaimo oli pidätetty saman kaupungin lähistöllä hieman aikaisemmin ja tämän myötä myös Hössiä osattiin etsiä alueelta.²⁸⁷ *Dagenissa* uutisoitiin Hössistä enemmän 20. päivä maaliskuuta. Höss oli tunnustanut, että hän oli vastuussa 2 miljoonan ihmisen kuolemasta vuosina 1941–1943. *Associated Pressin* sähköiseen pohjautuvassa uutisessa kerrottiin myös, että Hössin adjutanttina Auschwitzissa oli toiminut ”Belsenin peto” Joseph Kramer, jonka nimi oli kirjoitettu Cramer. Höss oli brittien kuulusteluissa kertonut, että hänen saavuttuaan Auschwitziin hän oli pian käynyt keskusteluja Himmlerin kanssa siitä, että leirille pitäisi rakentaa neljä isoa kaasukammiota

---

²⁸⁵ Bloxham 2001, 95, 101.

²⁸⁶ Frederic 1946.

²⁸⁷ *VG* 18.3.1946 Sjefen for Auschwitz-leiren fakket (Auschwitz-leirin päällikkö otettu kiinni).

ja krematorio. Hössin mukaan Himmler oli todennut ”että oli tarpeellista aloittaa näiden vankien kaasuttamiset, sillä jos näitä ihmisiä ei hävitettäisi ja jos Saksa häviäisi sodan, nämä hävittäisivät Saksan”. Uutisen lopuksi kerrottiin, että Hössiltä oli kysytty, uskooko hän Jumalaa, johon Höss oli vastannut ”nimenomaan ei”.²⁸⁸ Uutinen ei mitenkään viittaa siihen, että Auschwitzin vankeina olisi ollut juutalaisia, vaikka Himmlerin puheesta voi päätellä, että kyseessä oli pelko juutalaisista.

Dagenissa kerrottiin maaliskuun lopulla Ribbentropin ristikuulustelusta, joissa oli tullut odottamattomia todisteita esille siitä, että Ribbentrop oli toivonut Unkarin juutalaisten hävittämistä.²⁸⁹ *Dagen* uutisoi Ribbentropin ristikuulustelun jatkumisesta huhtikuun puolella. Ranskalainen syyttäjä oli kysynyt Ribbentropilta Ranskan juutalaisten kohtelusta. Ribbentrop kertoi toivoneensa, että juutalaiset olisi voitu siirtää Madagaskarille tai itään. Syyttäjä oli lukenut aiemman todisteen Hitlerin ja Ribbentropin käymästä keskustelusta, jossa Hitler oli puhunut juutalaisista tuberkuloosibasilleina. Uutisen mukaan Ribbentrop sanoi olleensa masentunut Hitlerin puheista, ja Ribbentrop väitti yrittäneensä muuttaa Hitlerin ”fanaattisia ajatuksia” juutalaisista.²⁹⁰

Verdens Gangissa julkaistiin 11. huhtikuuta R. N. Torgersenin kirjoittama artikkeli ja samalla mainos Ruotsin ulkopoliittisen instituutin julkaisemista Nürnbergin dokumenteista. Kirjoituksessa arvioitiin sitä, kuinka lehdistö oli painottanut omissa artikkeleissaan syytettyjen kuvailua ja reaktioita havitellakseen jutuilleen enemmän lukijoita. Kirjoittaja oli sitä mieltä, että seuratakseen Nürnbergin oikeudenkäyntiä syvällisemmin, lukijoiden täytyisi paneutua oikeudenkäynnin dokumentteihin, joista kirjoittaja oli koonnut prosessin alkupuolen keskeisimpiä dokumentteja kirjaan.²⁹¹ Kirjoitus on kiinnostava sen vuoksi, että se osoittaa lehdistön heikkoudet oikeudenkäyntiprosessin seuraamisessa. *VG:n* uutisointi oikeudenkäynnistä oli pohjautunut lähinnä ulkomaisten uutistoimistojen sähköisiin. *Aftenpostenin* toimittaja taas raportoi juuri kirjoituksen haukkumista asioista eli syytettyjen käytöksestä ja elekielen muutoksesta.

Ernst Kaltenbrunnerin todistajanlausunto alkoi 12.4. ja *Aftenpostenin* ilta-päivänumerossa uutisoitiin asiasta *Reutersin* tietojen pohjalta. Kaltenbrunneria syytettiin rikoksista keskitysleireillä. Omassa todistuksessaan hän kielsi koskaan

---

²⁸⁸ *Dagen* 20.3.1946 Kommandanten i Auschwitz tilstår å ha likvidert 2 mill. mennesker (Auschwitzin komendantti myöntää 2 miljoonan ihmisen likvidoinnin).

²⁸⁹ *Dagen* 28.3.1946 Utslettelse eller konsentrasjon av ½ mill. ungarske jøder (Puolen miljoonan Unkarin juutalaiset hävitys tai keskitys).

²⁹⁰ *Dagen* 3.4.1946 Ribbentrop gråter (Ribbentrop itkee).

²⁹¹ Torgersen 1946.

nähneensä kaasukammioita ja hän myös sanoi olleen tietämätön Auschwitzista ja sen tapahtumista aina vuoden 1944 alkuun. Oikeudenkäynnissä oli esitetty dokumentti, jonka mukaan Kaltenbrunner oli määrännyt Dachau, Mühldorfin ja Landbergin keskitysleirien tuhoamisen, kun liittoutuneiden joukot olivat lähestymässä leirejä. Kaltenbrunner kiisti tämänkin väitteen.²⁹²

Kaltenbrunnin puolesta todistamassa oli Auschwitzin entinen johtaja Rudolf Höss. *VG* uutisoi aiheesta lyhyesti kertoen Hössin selostuksesta Auschwitzin tapahtumista. Hössin mukaan Kaltenbrunner ei ollut vierailut Auschwitzissa, jossa oli hänen mukaansa murhattu 2,5 miljoonaa ihmistä, joista suurin osa oli juutalaisia. Näiden lisäksi noin puoli miljoonaa ihmistä oli kuollut nälkään. Höss kertoi, että leirille saapuvilta vangeilta pyrittiin salaamaan se, että heidät tapettaisiin pian, ja käytössä oli kaasua, joka tappoi nopeasti.²⁹³ Silminnäkijät olivat jo aiemmin kertoneen kokemuksistaan kaasukammioissa, mutta lehdet kiinnostuivat aiheesta uudestaan, kun todistajana oli leirin entinen johtaja.

Hössin todistuksesta uutisoitiin laajemmin *Aftenpostenissa*. Lehden uutisessa kerrottiin Hössin kertoneen Auschwitzissa kuolleen yhteensä noin 3 miljoonaa ihmistä. Kesällä 1944 leirille oli tuotu 400 000 Unkarin juutalaista, jotka oli tapettu leirin kaasukammioissa. Höss moitti Treblinkan leirillä käytettyä kaasua, sillä se ei ollut yhtä tehokasta kuin Auschwitzissa käytetty. Uutisessa kerrottiin, kuinka Höss oli kertonut tarkasti Auschwitzin kaasukammioiden toiminnasta, kuinka tappaminen kesti noin 3–15 minuuttia. Hössin mukaan lapset tapettiin heti leirille tuomisen jälkeen, koska he eivät olleet työkykyisiä.²⁹⁴ Lehdistöstä tuntui uskomattomalta, että joku saattoi oikeasti myöntää tällaiset teot.

Bergen-Belsenin keskitysleirin vapauttamisen vuosipäivä koitti huhtikuussa 1946. Juutalaisen keskuskomitean pystyttämästä muistomerkistä uutisoitiin *Verdens Gangissa* viikkoa tapahtuman jälkeen. Monumentti oli pystytetty leirillä kuolleen 30 000:n juutalaisen muistoksi. Muistomerkin paljastustilaisuudesta oli lehdessä kuva, jossa muistomerkin ympärille oli kertynyt sadoittain ihmisiä, joilla osalla käsissään oli sionistisen liikkeen tunnuslippuja, josta myöhemmin tuli Israelin lippu.²⁹⁵

---

²⁹² *Aftenposten* (A) 12.4.1946 Himmlers neskommanderende benekter ektheten av egne erklæringen (Himmleristä seuraava kieltää antamansa julistuksensa aitouden).

²⁹³ *VG* 16.4.1946 Rystende vitneprov i Nürnberg (Kauhittava todistuspuheenvuoro Nürnbergissä).

²⁹⁴ *Aftenposten* (M) 16.4.1946 Rosenberg hentet Quisling til Hiler 5 måneder før invasjonen (Rosenberg haki Quislingin Hitlerin luo 5 kuukautta ennen invaasiota).

²⁹⁵ *VG* 23.4.1946 Belseofrene minnes (Belsenin uhreja muistellaan).

Dachaun-oikeudenkäyntien sarja sai jatkoa keväällä 1946. Dachaun leirin henkilökunnan lisäksi Mauthausenin keskitysleirin henkilökunta joutui oikeuden eteen toisessa niin kutsutussa Dachaun oikeudenkäyntien sarjassa. *Aftenposten* uutisoi neljän rivin mittaisilla uutisella 58 henkilön saaneen kuolemantuomion ja kolme henkilökunnan jäsentä oli saanut elinikäisen vankeusrangaistuksen.²⁹⁶

4.3 Onnistunut oikeudenkäynti?

Puoli vuotta Nürnbergin oikeudenkäynnin alkamisesta lehdissä alettiin jo olla uupuneita ja toivoa oikeudenkäynnin loppua. *Dagenissa* otsikoitiin Nürnberg-prosessin loppumisen olevan vielä kaukana. Lehti kertoi oikeudenkäynnin dokumenttien määrän kasvaneen 10 000 sivuun, ja harva oli odottanut, että oikeudenkäynti olisi tullut olemaan näin laaja ja pitkäkestoinen. Uutisessa todettiin, että oikeudenkäynti olisi voinut olla huomattavasti lyhyempi, jos se olisi keskittynyt käsittelemään pelkästään sotarikoksia ja miljoonien siviilien tappamista. Tämän lisäksi syyttäjät halusivat tuomita syytetyt myös siitä, että he olivat mukana rakentamassa kansallissosialistista Saksaa, jonka ”aiheuttaman taakan alle miljoonat eurooppalaiset siviilit olivat menehtyneet”.²⁹⁷

Kesän aikana yksittäisiä uutisia lukuun ottamatta Nürnbergistä ei kirjoitettu eikä raportoitu. Maailman huomio oli kääntynyt Palestiinaan ja kiristyvään kansainväliseen tilanteeseen. Nürnbergin oikeudenkäynnissä puolustus pääsi viimeistä kertaa esittämään puolustuspuheenvuorot heinäkuun lopulla, ja puolustus pyrki esittämään, miten koko sota oli ollut Adolf Hitlerin syytä.²⁹⁸

Heinäkuun lopulla oikeusprosessi alkoi olla tuomioita vailla valmis. Kaikki lehdet uutisoivat päättyvästä oikeudenkäynnistä ja esittivät arvioitaan niin tuomituista kuin tuomioistakin. Koko oikeudenkäynnin pääsyyttäjä Robert Jackson oli summannut oikeudenkäynnin todisteet ja ehdotti, että kaikki 24 oikeudenkäynnin syytettyä todettaisi syyllisiksi.²⁹⁹ Iso juttu Nürnbergistä oli myös *Aftenpostenin* aamunumerossa lauantaina 27. heinäkuuta. Oikeudenkäynnin loppumisen lähestyessä lehti käsitteli sitä, kuinka oikeudenkäynnin syyttäjät ja tuomarit olivat puheissaan todenneet oikeudenkäynnin jättävän historiaan suuren jäljen. Otsikossa

---

²⁹⁶ *Aftenposten* (A) 13.5.1946 58 dødsdommer i Dacahu (58 kuolemantuomiota Dachausssa).

²⁹⁷ *Dagen* 13.6.1946 Nürnberg-prosessens avslutning er fremdeles like fjern (Nürnberg-prosessin päätös on vielä kaukana).

²⁹⁸ *Dagen* 5.7.1946 De tyske nazilederes siste kamp (Saksalaisten natsijohtajien viimeinen kampa).

²⁹⁹ *Vårt Land* 26.7.1946 Påstand om at alle 24 anklagede i Nürnberg skal erklæres skyldige (Väite, että kaikki 24 syytettyä julistettaisiin syyllisiksi).

muistutettiin lukijoita siitä, että syytetyt olivat laskeneet murhaneensa sodan aikana 12 miljoonaa ihmistä, joista 6 miljoonaa oli juutalaisia. Puolustuksen esittämä väite siitä, että syytetyt olisivat vain noudattaneet Hitlerin käskyjä, ei tulisi Ison-Britannian syyttäjän mukaan vaikuttamaan tuomioihin, sillä syytetyt olivat hänen mukaansa kuitenkin toimineet ”luonnonlakeja vastaan”.³⁰⁰ *Dagenissa* kerrottiin samasta aiheesta, mutta ehdotuksen oli uutisen mukaan antanut brittien pääsyyttäjä Sir Hartley Shawcross. Puheenvuoronsa lopuksi Shawcross oli muistuttanut siitä, kuinka syytetyt olivat pyrkineet tuhoamaan kansoja ja rotuja sekä uhkaamaan vapaiden kansojen olemassaoloa, ja tämä kaikki oli muodostanut ”tuhon teollisuuden” vankileirien kaasukammioissa ja kuolemanuuneissa.³⁰¹

Ison-Britannian pääsyyttäjän Sir Hartley Shawcrossin loppupuheenvuoro käsitteli yksitellen kaikkia syytettyjä. Shawcross oli puheessaan viitannut esimerkiksi Raederin rooliin, että miten hän saattoi olla tietämätön miljoonien juutalaisten murhista ja keskitysleirien kauhuista. Kaikkien yhteisestä syyllisyydestä Shawcross totesi, että toiset syytetyistä olivat saattaneet toimia aktiivisemmin kuin toiset, mutta kun rikosten lopputuloksena oli noin 20 miljoonaa kuollutta ja yhden maanosan täysi tuho ja ikävyyksiä koko maailmassa niin kysymyksenä oli, miten Hitlerin apulaisena toimiminen olisi ollut vain lieventävä asianhaara.³⁰²

Lauantaina elokuun viimeisenä päivänä syytetyt saivat viimeiset puheenvuorot oikeuden edessä. Asiasta uutisoitiin *Aftenpostenissa* ja *Verdens Gangissa* isosti. Kristillinen *Dagen* lähestyi oikeudenkäynnin loppumista eri näkökulmasta ja uutisoi tuomiotaan odottavista syytetyistä, joille oli pidetty hartaus vankilassa. Uutisen mukaan syytetyille tultaisiin pitämään kenttäpapin pitämä hartaus joka päivä, ja papit voisivat vieraila syytettyjen selleissä.³⁰³ Pienestä uutisesta ei käy ilmi, oliko hartauden pitäminen syytettyjen oma toive vai olivatko vankilaa ylläpitävä taho toivonut syytettyjen osallistuvan hartauksiin, jotta syytetyt voisivat esimerkiksi tunnustaa syntinsä. Myöskään kirkkokuntaa ei käy ilmi.

Syyskuun loppupuolella ennen tuomioiden langettamista *Vårt Landissa* kirjoitettiin Nürnbergin syytettyjen kuolemantuomioista ja sitä vastustavista henkilöistä. Englannissa oli noussut ajatus siitä, että osa syytetyistä voitaisiin armahtaa.

---

³⁰⁰ *Aftenposten (M)* 27.7.1946 De tiltalte i Nürnberg presenteres en blodig regning (Nürnbergin syytetyt esittävät verisen laskelman).

³⁰¹ *Dagen* 27.7.1946 Påstand om dødstraff for samtlige anklagede krigsforbrytere i Nürnberg (Esitys kuolemantuomioista kaikille Nürnbergin syytetyille sotarikollisille).

³⁰² *VG* 29.7.1946 Slaveri, massebord og verdenskrig var krigsforbrytternes verk (Orjatyö, massamurhat ja maailmansota olivat sotarikollisten tekoja).

³⁰³ *Dagen* 9.9.1946 Andakt for Göring og Co. (Hartaus Göringille ja kumppaneille).

Neuvostoliitto oli vaatinut kuolemanrangaistuksia. Englantilainen tuomiorovasti Inge oli todennut, että syylliset kantaisivat Kainin merkkiä otsassaan.³⁰⁴ Tällä ro-
vasti viittasi Raamatun ensimmäisen Mooseksen kirjan kertomukseen Kainista (1.
Moos. 4:15), jonka otsaan Jumala laittoi merkin, ettei kukaan tappaisi häntä,
mutta samalla Kain kantoi merkissä häpeää siitä, että tappoi veljensä. Kaikki tiesi-
vät oikeudenkäynnin perusteella, mitä syytetyt olivat tehneet, mutta tuomiorovas-
tin mukaan ihmisen ei tullut asettua Jumalan paikalle ja langettaa syytetyille kuole-
mantuomioita.

Nürnberg palasi isosti otsikoihin ja lehtien sivuille oikeudenkäyntiprosessin loppupuolella elokuun lopussa, kun Herman Göring oli esillä. Göring oli nostettu natsihallinnosta merkittävimpään rooliin, kun suurimmista natsijohtajista elossa oli enää Göring. *Aftenpostenin* aamunumerossa kerrottiin, että koko oikeusjutun läpikäyminen aloitetaan maanantaina 30. syyskuuta. Tuomiot tultaisiin uutisen mukaan lukemaan todennäköisesti lokakuun ensimmäisenä päivänä. Kyseessä oli tuomiot 21 ihmiselle sekä seitsemälle järjestölle. Uutisen alaotsikossa nostettiin esiin, että teloitukset tulisivat tapahtumaan joko hirttämällä tai mestaamalla.³⁰⁵

Ennen oikeuden tuomioita julkaistiin pieni uutinen 28.9. *Dagenissa*, jossa kerrottiin median mahdollisuuksista seurata oikeudenkäynnin tuomioiden julista-
mista Nürnbergissä. Uutisen mukaan yli 200 toimittajaa kymmenestä eri maasta tulisi olemaan valmiudessa sähköttämään ja radioimaan tuomioiden julistami-
sista.³⁰⁶ *Vårt Landissa* taas kerrottiin syytettyjen läheisten vierailleen syytettyjen luona. Uutisessa huomioitiin myös se, että saksalaiset eivät pääsisi seuraamaan oi-
keussaliin tuomioiden langettamista. Pelkona oli myös, että joku syytetyistä tekisi itsemurhan sillä hetkellä, kun kuulisi tuomion, joten kaikki puolustusasianajajat tultaisiin tarkistamaan mahdollisten pillereiden tai myrkkujen varalta.³⁰⁷ Helge Knudsen raportoi edelleen *Aftenpostenille* paikan päältä ja hän kuvaili tunnelmia odottaviksi. Kaikki alkoi olla valmista tulevien tuomioiden lukua varten.³⁰⁸

Maanantaina 30.9. *Aftenpostenissa* luotiin odottava tunnelmaa ja kerrottiin tunnelmapaloja Nürnbergin kiristetyistä turvatoimista ja syytettyjen vaimojen vii-
meisistä vierailuista miestensä luona vankilassa. Uutisen lopussa todettiin vielä

---

³⁰⁴ *Vårt Land* 25.9.1946 Ingen massehenrettelse av de tyske naziledere? (Ei saksalaisten natsijohta-
jien joukkoteloitusta?)

³⁰⁵ *Aftenposten* (M) 26.9.1946 Dom i Nürnberg 1. oktober (Nürnbergin tuomio 1. lokakuuta).

³⁰⁶ *Dagen* 28.9.1946 Foran siste akt i Nürnberg (Ennen viimeistä näytöstä Nürnbergissä).

³⁰⁷ *Vårt Land* 28.9.1946 Rettsbygningen i Nürnberg en veritabel festning (Nürnbergin oikeustalo todellinen linnake).

³⁰⁸ *Aftenposten* (M) 28.9.1946 Alt klart til domsavsigelsen i Nürnberg (Kaikki valmista tuomion julistamista varten).

puolustuksen keskeisimmän argumentin olevan, että kansainvälistä lakia ei ole ollut olemassa ennen tätä oikeudenkäyntiä ja oikeudenkäynti oli järjestetty vain näitä syytettyjä varten.³⁰⁹ *Dagen* ja *Vårt Land* uutisoivat samana päivänä etusivuillaan isoin otsikoin syytteiden lukemisesta ja oikeudenkäynnin sekä sotarikollisten ainutlaatuisuudesta. *Vårt Landin* uutisen oheen oli myös lisätty kuva oikeustalosta, jonka ympärille oli liitetty kuvat kaikista syytetyistä kuin muistutukseksi lukijoille, että keitä syytetyt olivat.³¹⁰ Lehtien kirjoituksista voi aistia odottavan tunnelman tuomioiden suhteen, mutta samalla kirjoituksista paistaa helpottuneisuus siitä, että oikeudenkäyntiprosessi oli viimeinkin saatettu päätökseen.

Lokakuun ensimmäisenä päivänä Nürnbergin oikeudenkäynnin tuomiot julistettiin. Lehdet uutisoivat laajasti oikeudenkäynnin tuomioista. Lehdissä julkaistiin taulukoita, joissa kerrottiin kunkin syytetyn saamat tuomiot ja mihin syytekohtiin kukin oli todettu syylliseksi. Lehtien pääkirjoitukset analysoivat aihetta tarkasti. Analyysit koskivat myös laajasti Nürnbergin oikeudenkäynnin merkitystä maailmalle. Kaikissa lehdissä oli tuomioiden julistamisen päivänä etusivujen lisäksi useamman sivun verran tekstiä tuomioista.³¹¹

Dagenin etusivulla oli lokakuun 1. päivä isot taulukot oikeudenkäynnin tuomioista. Etusivun lisäksi koko ensimmäinen aukeama oli omistettu Nürnbergin tuomioiden saaneille. Etusivun taulukoissa esiteltiin jokaisen syytetyn kohdalta, mihin syytekohtiin kukin oli todettu syylliseksi ja toisessa taulukossa esiteltiin kunkin saamat tuomiot. Seuraavalla aukeamalla vielä kirjoitettiin osasta tuomituista yksitellen, mistä heidät oli tuomittu.³¹²

Kaikki lehdet kertoivat tuomioiden lankeamisesta seuraavana päivänä. *Dagenin* etusivulla oli kuvia tuomituista ja seuraavalla aukeamalla esittelyt lopuista tuomituista. Esimerkiksi Julius Streicherin esittelyssä kerrottiin hänen osallistuneen kansankiihottamiseen juutalaisia vastaan, joten hänet oli tuomittu neljänestä syytekohtasta.³¹³ Kolme syytetyistä vapautettiin syytteistä, eikä tuomiota heille

---

³⁰⁹ *Aftenposten* (A) 30.9.1946 Streng militærbevoktning rundt justisbygningen i Nürnberg (Vahva sotilasvartiointi oikeustalon ympärillä Nürnbergissä).

³¹⁰ *Vårt Land* 30.9.1945 De tyske krigsforbrytelse uten like i historien (Saksalaiset sotarikolliset vailla vertaisiaan historiassa); *Dagen* 30.9.1946 Verden venter på dommene i Nürnberg).

³¹¹ *Vårt Land* 1.10.1946 Schacht, von Papen og Fritzsche er blitt fullstendig frikjent (Schacht, von Papen ja Fritzsche julistettiin syyttömiksi).

³¹² *Dagen* 1.10.1946 12 dødsdommer i Nürnberg (12 kuolemantuomiota Nürnbergissä).

³¹³ *Dagen* 2.10.1946 12 dødsdommer i Nürnberg (12 kuolemantuomiota Nürnbergissä).

langennut. Tuomioiden toimeenpanosta kerrottiin, että hirttämiset aiottiin toteuttaa 16. lokakuuta.³¹⁴

Tunnelma tuomioiden lukemisen jälkeen oli lehdissä pettynyt ja *Aftenposten* otsikoi pettyneesti tuomioista 2. lokakuuta ”Vähemmän kuolemantuomioita kuin maailma odotti”.³¹⁵ Lehdet olivat kiinnostuneita siitä, miten tuomioihin suhtauduttiin Isossa-Britanniassa, Yhdysvalloissa sekä Neuvostoliitossa.³¹⁶ Missään lehdessä ei analysoitu sitä, miten saksalaiset itse ottivat tuomiot vastaan. Myös kaikki muut lehdet osoittivat pettymyksen merkkejä annettuihin tuomioihin.

Juutalaisvainot olivat yhdentoista tuomion syytteen keskeisin sisältö ja kahdeksan heistä sai kuolemantuomion: Hermann Göring, Julius Streicher, Wilhelm Frick, Joachim von Ribbentrop, Ernst Kaltenbrunner, Hans Frank, Alfred Rosenberg ja Arthur Seyss-Inquart.³¹⁷ Yhteensä kuolemaantuomittuja oli 12, kolme julistettiin syyttömiksi ja seitsemän syytetyistä tuomittiin eri mittaisiksi jaksoiksi vankeuteen.

Lokakuun 16. päivän uutisiin oli ehtinyt tieto Hermann Göringin itsemurhasta. Göring oli ottanut syanidikapselin kuolemantuomion toteuttamista edeltävänä iltana. Uutisen ohessa kerrottiin muiden tuomittujen tuomion toimeenpanosta, joka oli tapahtunut 16.10. aamulla. Uutisessa *Reutersin* reportteri kuvasi kunkin tuomitun viimeisiä sanoja ennen hirttämistä.³¹⁸

Göringin itsemurha esiteltiin hyvin pienesti VG:n etusivulla 17.10. Pieni uutinen antaa kuvan siitä, kuinka kiusallinen tapahtuma koko oikeudenkäynnin kannalta Göringin itsemurha oli.³¹⁹ Lehden takasivulla kerrottiin muiden maiden lehdistön suhtautumisesta asiaan. Saksalaista naista oli myös haastateltu ja hän totesi nyt ymmärtävänsä, miksi Göring oli hymyillyt koko oikeudenkäynnin ajan.³²⁰

Holokausti ei noussut mitenkään Norjan lehdissä Nürnbergin oikeudenkäyntiuutisoinnin keskiöön. Huomio keskittyi enemmän itse syytettyihin ja heidän tekoihinsa kuin tekojen uhreihin. Antero Holmila nostaa esiin tutkimuksessaan käsitteen sijaismuisto. Holmilan mukaan Suomen lehdistön Nürnberg-uutisoinnissa

---

³¹⁴ *Dagen* 2.10.1946 Eksekusjonen finner sted den 16. oktober (Tuomioiden toimeenpano tapahtuu 16. lokakuuta).

³¹⁵ *Aftenposten (M)* 2.10.1946 Færre dødsdommer i Nürnberg enn verden ventet (Vähemmän kuolemantuomioita Nürnbergissä kuin maailma odotti).

³¹⁶ *VG* 3.10.1946 Nürnbergdommen får blandet mottakelse (Nürnbergin tuomiot saavat vaihtelevan vastaanoton).

³¹⁷ Kuparinen 1999, 314.

³¹⁸ *Aftenposten (A)* 16.10.1946 Göring tok sitt eget liv (Göring otti henkensä).

³¹⁹ *VG* 17.10.1946 Et mysterium hvordan Gøring fikk giften (Mysteeri, miten Göring sai myrkyä).

³²⁰ *VG* 17.10.1946 Hvorfor smilte Gøring? (Miksi Göring hymyili?).

holokausti oli keskiössä ja tämä toimi Suomelle sijaismuistona. Nämä uutiset pyrkivät peittämään Suomen osallisuuden sotaan ja sitä seuranneet ikävät muistot.³²¹ Tätä käsitettä ei voi soveltaa Norjan uutisointiin, sillä holokausti ei noussut keskeiseen rooliin. Tämä voi johtua siitä, että Norjasta lähetettiin 767 juutalaista Puolaan tuhoamisleireille, joten asia oli kipeä muisto Norjan lähihistoriasta, jota ei haluttu tuoda esiin. Nürnbergin oikeudenkäyntiprosessin uutisoinnissa ei enää viitattu Norjan juutalaisten kohtaloon lähes mitenkään.

Kaikki lehdet kiinnostuivat oikeudenkäynnistä ja erityisesti sen ensimmäisistä kuukausista. *Aftenpostenin* aamulehti seurasi oikeudenkäyntiä aktiivisimmin. Prosessin seuraaminen kuitenkin hiipui tammikuun jälkeen ja lehdissä julkaistiin selvästi vähemmän uutisia keväällä. Lehdet noudattelivat pitkälti brittiläisten lehtien kaavaa, ja oikeudenkäynnin seuraamisessa huomio kiinnittyi paljon enemmän rikosten tekijöihin kuin itse tekoihin ja niiden uhreihin. Oikeudenkäynnin rakenne myös johti siihen, että huomio keskittyi Auschwitzin ympärille ja periaatteessa Puolan muista keskitysleireistä ei puhuttu mitään.

Lehtien kirjoitusten väliset erot johtuivat pitkälti siitä, minkä uutistoimiston sähkeisiin lehtien uutiset pohjautuivat. Antero Holmila ei tutkimuksessaan korosta uutistoimistojen välisiä eroja, joten on vaikea arvioida, oliko Ruotsin tai Suomen uutisoinnit samalla tavalla mukailleet brittien tai amerikkalaisten uutistoimiston linjoja.

Aftenpostenin kirjeenvaihtajan Helge Knudsenin osuus lehden oikeudenkäyntiuutisoinnista on merkittävä. Knudsen raportoi joka kerta syytettyjen olemuksesta ja tarkkaili syytettyjä. *Aftenposten* on kokenut, että sen lukijoille on tärkeää saada tietoa suoraan tapahtumapaikalta, eikä pelkästään muiden uutistoimistojen kautta. Tämä antaa oman lisäarvonsa näille uutisille. *Aftenpostenin* uutisissa oli eniten säännöllisyyttä. Muut lehdet uutisoivat aina suurimmista tapahtumista, mutta *Aftenposten* raportoi oikeudenkäynnin tapahtumista, jotka eivät ylittäneet muissa lehdissä uutiskynnystä. Se, että Knudsen oli lähes kokonaan vastuussa lehden uutisoinnista, johti myös siihen, että Knudsen poimi valikoiden oikeudenkäynnin tapahtumia raportteihinsa, eikä esimerkiksi saksalaisten ylläpitämistä tuhoamisleireistä uutisoitu Auschwitzia lukuun ottamatta käsitelty, vaikka muista leireistä oli myös keskusteltu oikeudessa.

---

³²¹ Holmila 2011, 118–119.

V Juutalaiset matkalla luvattuun maahan

5.1 Juutalaisongelmaan etsitään ratkaisua

Nürnbergin oikeudenkäynnin keskiössä oli se, kuinka Saksaa ja sen sodanaikaisia johtajia rangaistaisiin. Natsijohtajien lisäksi tavalliset saksalaiset koettiin ongelmallisena ja lehdistössä pohdittiin, kuinka saksalaisiin tulisi suhtautua. Sodanjälkeisen maailman toinen suuri ongelma lehdistön mukaan oli niin kutsuttu juutalaisongelma. Ennen toista maailmansotaa juutalaiset oli koettu ongelmaksi Saksassa. Natsipropaganda julisti juutalaisongelmasta, mutta sodan jälkeen muulle maailmalla Saksasta muodostui ongelma; miten suhtautua vanhaan sivistyksen ja kulttuuriin kehtoon, joka oli ajautunut näin lohduttomaan tilaan. Vaikka maailman lehdet kirjoittivat keskitysleirien kauhusta, toisenlainen juutalaisongelma säilyi. Minne hengissä selvinneet juutalaiset nyt laitettaisiin ja minne he itse haluaisivat, kun Eurooppa oli sodan runtelema ja monien juutalaisten kodit oli ryöstetty. Vaihtoehdoksi muodostui Palestiina, mutta asia kehkeytyi huomattavan vaikeaksi poliittiseksi kysymykseksi, niin kutsutuksi Palestiina-ongelmaksi.

Dagenin laajassa artikkelissa 21. heinäkuuta 1945 Haakon Falcke maalaili juutalaisten tulevaisuutta. Kirjoittaja totesi heti kirjoituksen alussa, että juutalaisten tulevaisuus tulee olemaan yksi vaikeimmista ongelmista sodan jälkeen. Antisemitismien pelko Euroopassa oli edelleen olemassa ja sen vuoksi kirjoittaja piti juutalaisten ainoana mahdollisuutena Palestiinaa. Kirjoittaja kertasi lyhyesti sionismien keskeiset virstanpylväät Rothschildin aloitteesta aina Balfourin julistukseen saakka. Falcke toi esiin tilanteen ongelmallisuuden, kun juutalaiset aikoivat vaatia itselleen aluetta, joka on kuulunut heille vuosisatoja aiemmin. Falcke tuntuu kuitenkin olevan optimistinen sen suhteen, että arabit olisivat valmiita auttamaan ja antamaan juutalaisille kaivatun maan.³²² Artikkelin perusteella voi todeta, että *Dagen* oli juutalaisia ja sionismia tukeva lehti. Tätä kuvaa tukee myös Karl Johansenin tutkimus norjalaisen lehdistön suhtautumisesta Palestiina- ja Israel-kysymyksiin.³²³

Dagen jatkoi Palestiina-teemalla 2.8.1945 isoin otsikoin: ”Suurin katastrofi temppelein tuhoamisen jälkeen”. Uutisessa kerrottiin *Reuterin* ja *NTB:n* sähkeiden pohjalta maailman sionistikonferenssin avajaisista Lontoossa. Kyseessä oli ensimmäinen konferenssi, joka järjestettiin sitten toisen maailmansodan syttymisen. Uutisessa siteerattiin tohtori Chaim Weizmannin avauspuhetta:

---

³²² Falcke 1945.

³²³ Johansen 2006,

Meidän kokouksemme alkaa suuren juutalaisen katastrofin varjossa – suurimman, jonka kansamme on kohdannut sitten temppelein tuhoutumisen. Olemme tämän sodan aikana uhranneet verellämme enemmän kuin kukaan koskaan aiemmin. Muistellaamme niitä miljoonia tuntemattomia juutalaisia, jotka menehtyivät avuttomina vainojen uhreina. Meidän vihollistemme tarkoitus oli tuhota meidät niin henkisesti kuin fyysisesti.³²⁴

Weizmannin puhe toi ilmi sen, miten juutalaiset itse toivat omaa kokemusmaailmaansa esiin heti sodan jälkeen, ja pyrkivät muistuttamaan muille, mitä kaikkea he olivat joutuneet kokemaan.

Juutalaiskysymys tuntuu olleen ajankohtainen kysymys, johon monet kirjoittajat halusivat tarttua. *Dagenissa* julkaistiin uusi näkökulma keskusteluun 13.8. ja kirjoittajana oli Per Faye-Hansen. Tekstinsä aluksi Faye-Hansen totesi, että norjalaiset olivat sodan aikana päässeet hieman kokemaan samaa, mitä juutalaiset olivat kokeneet vuosisatojen ajan eläessään pakolaisina vieraan vallan alla.³²⁵ Per Faye-Hansen oli norjalaisen Karmel-instituutin perustaja, josta puhuttiin ”kristittyinä sionistina”.³²⁶ Faye-Hansen oli pitänyt Norjan Israelin lähetyksen toimintaa ”liian varaukselliseksi sionismia kohtaan” ja tämän myötä hän oli halunnut perustaa uuden järjestön.

Samasta aiheesta jatkettiin myös 21.8. jälleen Albert Hiorthin kirjoittamana. Jutussa pohdittiin Palestiinaa juutalaisvaltiona, ja Hiorth lainasi kirjoituksen aluksi Sionistien maailmankongressin johtajan Chaim Weizmannin puhetta, jossa Weizmann oli todennut, että ”Palestiinan täytyy olla yksi voiton hedelmistä”. Hiorth kertoi tämän liittyvän vahvasti raamatullisiin ennustuksiin, joissa kansa saisi vaeltaa takaisin pyhälle maalle.³²⁷ Täysin sama kirjoitus julkaistiin *Dagenissa* seuraavan vuoden maaliskuussa. Aihe oli edelleen ajankohtainen ja kristityt lehdet tukivat juutalaisten oikeutta Palestiinan alueeseen Raamatun profetioiden perusteella. Euroopan juutalaisia koetelleesta holokaustista tuli symboli juutalaisten kärsimyksille, mutta samalla se nähtiin perusteena juutalaisen valtion tarpeellisuudelle.³²⁸

---

³²⁴ *Dagen* 2.8.1945 Den største jødiske katastrofe siden Templets fall (Suurin juutalainen katastrofi temppelein tuhoamisen jälkeen). Vårt møte finner sted i skyggen av en stor jødisk katastrofe – den største som har rammet vårt folk siden Templets ødeleggelse. Vi har i denne krig betalt den største blodtoll som noe folk noensinne har betalt. La oss minnes de millioner av ukjente jøder som er omkommet som hjelpeløse ofre for forfølgere. Det var våre fienders hensikt å tilintetgjøre oss såvel sjelelig som fysisk.

³²⁵ Hansen 1945.

³²⁶ Stewart 2015, 42.

³²⁷ Hiorth 1945.

³²⁸ Johansen 2006, 27.

Lähi-idän tapahtumat toisen maailmansodan jälkeen näyttäytyivät monien kristittyjen silmissä vahvasti ennustusten täyttymisenä. Profetiatulkinta, jossa juutalaiset nähtiin luvattuna kansana, oli sionismin ytimessä ja samalla selitettiin myös juutalaisten kohtaamaa tuhoa.³²⁹ Kristillisen sionismin keskeisiä piirteitä ovat Raamatun kirjaimellinen tulkinta ja ajatus juutalaisista Jumalan valittuna kansana. Juutalaisten paluuta Jerusalemiin odotetaan ja juutalaisten kotimaan tulee sisältää Jerusalemin, Juudean, Gazan ja Samarian alueet. Osa kristillisen sionismin tukijoista odottaa myös kolmannen temppelein rakentamista.³³⁰

Lontoossa elokuussa 1945 järjestetystä sionistikonferenssista raportoi myös *Verdens Gang*. Jutun kirjoittajaksi oli merkitty nimimerkki E.C. Kirjoittajan mukaan ”natsien barbaaristen pogromien seurauksena monta miljoonaa juutalaista oli menettänyt henkensä ja se on antanut sionismille uutta tuulta purjeisiin”. Kirjoittaja kertasi liittoutuneiden maiden kantaa asiaan ja pohti juutalaisen valtion perustamista myös arabien näkökulmasta. Hän oli kuitenkin sitä mieltä, että Englannin pitäisi asettua tukemaan hanketta, jotta juutalaiset saisivat parhaan mahdollisen paikan asua. Kirjoittajan mukaan ”maailman tulisi ponnistella auttaakseen näitä vainottuja ihmisiä”.³³¹

Vielä ennen varsinaisten sotarikosoikeudenkäyntien alkua Nürnbergissä *Dagenissa* pohdittiin Norjan Israelin lähetyksen³³² (*Den norske Israelsmisjon*) työtä sodan jälkeen. Norjan Israelin lähetys piti kokouksensa Oslossa 7.–9.9.1945 ja tämä oli ensimmäinen kerta yhdeksään vuoteen, kun kokous saatiin pidettyä. Israel-myönteisen ja kristillistä sionismia tukevan järjestön työtä oli rajoitettu sodan aikana. Vuonna 1941 oli kielletty järjestön toiminnasta kirjoittaminen lehdistössä, samoin kuvat ja järjestön mainokset. Yhdistyksen vuosikertomuksessa puhuttiin ”häpeällisimmästä teosta”, siitä kuinka Norjan juutalaiset oli lähetetty kaasukammioihin. Järjestö oli osallistunut luterilaisen kirkon johtohahmojen ja muiden järjestöjen kanssa protestiin juutalaisvainoja vastaan Norjassa sodan aikana.³³³

Norjan Israelin lähetys oli perustettu Stavangerissa vuonna 1844 nimellä *Israels Venner* (Israelin ystävät) ja myöhemmin järjestö muutti nimensä muotoon *Den norske Israelsmisjon*. Merkittävää järjestön perustamisessa oli se, että juuta-

---

³²⁹ Stewart 2015, 134.

³³⁰ Haugen 2006, 546–547.

³³¹ E. C. 1945.

³³² Käytän *Den norske Israelsmisjonin* käännökseenä Norjan Israelin lähetystä. Samaa käännökstä käyttää myös väitöskirjassaan Timo Stewart (Stewart 2015).

³³³ *Dagen* 7.9.1945 *Israelsmisjonens tunge kår under krigen* (Israel lähetys ahtaalla sodan aikana).

laiset eivät vuoden 1814 perustuslain mukaan saaneet laillisesti asua Norjassa. Perustuslain niin kutsuttu ”juutalaiskappale” kumottiin monien käsittelyiden jälkeen vuonna 1851. Norjan Israelin lähetys oli kuitenkin aktiivinen toimissaan ja tutkija Timo Stewartin mukaan norjalaiset tukivat lahjoituksin juutalaislähetystä 1900-luvun alussa huomattavissa määrin, Euroopan maista ainoastaan Iso-Britannia oli lahjoitusten määrässä edellä.³³⁴

Myös *Vårt Land* raportoi Israelin lähetysten vuosikokouksen avajaisista Oslosta. Uutisessa julkaistiin myös kuvia vuosikokouksesta. Uutisen huoli kohdistui juutalaisten kauheiden kokemusten lisäksi myös siihen, että Israelin lähetyksellä oli ollut hankalaa toimia sodan aikana.³³⁵ Saman päivän lehdessä oli myös järjestön pääsihteeri O. Duesundin kirjoittama kronikka, jonka aiheena oli järjestön toiminta sodan aikana ja kuinka saksalaiset miehittäjät olivat rajoittaneet järjestön toimintaa.³³⁶

Syyskuun 12. päivänä *Dagen* oli saanut haastattelun Ruotsin Israelin lähetysten johtajalta Birger Pernowlta, joka selitti seikkaperäisesti juutalaisten kohtaamia ongelmia sodassa.³³⁷ Uutisen mukaan Göring olisi antanut vuonna 1938 käskyn hävittää kaikki juutalaiset neljässä vuodessa. Pernow jakoi sota-ajan juutalaisten kannalta kahteen keskeiseen osaan, maastamuuttoon ja kuljetuksiin. Pernow oli koonnut Ruotsin Israelin lähetysten avulla kokoon konferenssin Lontooseen 1938, jossa oli keskusteltu juutalaisten vaikeista olosuhteista ja miten heitä voisi auttaa. Avustus- ja avunantoyrityksistä huolimatta juutalaisia kuljetettiin keskitysleireille.³³⁸ Norjan Israelin lähetysten kokouksista kertovissa uutisissa viitattiin usein juutalaisten kohtaamaan tuhoon ja kärsimykseen, mutta huomionarvoista on se, ettei lukijalle selvitetä syitä siitä, miksi juutalaiset joutuivat keskitysleireille. Uutisessa puhutaan vainoista ja Göringin vuonna 1938 pitämästä puheesta, mutta tarkkoja syitä ei erotella. Toisaalta uutisissa ei tuoda myöskään esiin sitä, että keskitysleireille joutui myös muitakin ihmisiä.

Birger Pernow toimi Ruotsin Israelin lähetysten johtajana. Saksan toimet juutalaisia vastaan selvisivät jo ennen sotaa, ja Pernow yritti Ruotsin ulkoministeriön avustuksella saada jotain tehtyä. Ruotsalainen historioitsija Carl Henrik Carlsson on kuvaillut Ruotsin Israelin lähetysten teologisen linjan pohjautuvan

---

³³⁴ Stewart 2015, 96.

³³⁵ *Vårt Land* 8.9.1945 Fryktelige forhold for jødemisjonen i Romania (Kamalat olosuhteet juutalaislähetykselle Romaniassa).

³³⁶ Duesund 1945.

³³⁷ *Dagen* 12.9.1945 Jødenes forferdelige tragedie (Juutalaisten kauhea tragedia).

³³⁸ *Dagen* 12.9.1945.

vahvasti Pernow'n käsityksiin. Carlssonin mukaan Pernow'n positiivinen suhtautuminen sionismiin ponnisti käsityksestä, että lähetystyö juutalaisten parissa oli merkityksellisempää kuin muu lähetystyö, sillä juutalaiset olivat Jumalan valitsema kansa. Kuitenkin tutkija Carlsson huomauttaa, että Pernow oli sitä mieltä, että juutalaisten kohtaamat vaikeudet ja vainot johtuivat siitä, että he olivat aikoinaan torjuneet ja ristiinnaulinneet Jeesuksen. Pernow luopui tästä ajatuksesta toisen maailmansodan jälkeen, kun juutalaisten vainojen laajuus oli paljastunut koko maailmalle.³³⁹

Muutamaa päivää myöhemmin *Dagen* raportoi Norjan Israelin lähetyksen tapahtumasta Oslon tuomiokirkossa, jossa puhujana oli Birger Pernow. Uutisen mukaan Pernow oli kertonut työstään Wienissä juutalaisten auttamiseksi. Sodan aikana järjestö oli ”tehnyt kristillistä pelastustyötä juutalaisvainojen uhrien keskuudessa”.³⁴⁰ Ruotsalainen järjestö oli pyrkinyt auttamaan juutalaisia niin materiaalisesti kuin hengellisestikin ja Pernow'n mukaan työ oli osoittautunut kannattaviksi, kun Wienissä oli sodan aikana syntynyt suuri herätys.³⁴¹ Ruotsin Israelin lähetys oli uutisen mukaan toiminut aktiivisesti Wienissä ja Norjan vastaava järjestö taas Unkarissa ja Romaniassa. Lisäksi Puolan juutalaisille oli viety avustuspaketteja. Järjestö oli saanut Ruotsin ulkoministeriöltä tuen toimintaansa, ja Pernow'n mukaan jopa SS-joukot joutuivat taipumaan järjestön toiminnalle, sillä heidät päästettiin pitämään hartauksia juutalaiskortteleihin. Uutinen päättyi Pernow'n maalaamaan tulevaisuuskuvaan, jossa ”kovasti koeteltu kansa saisi taas palata Siinaille ja löytää Kristuksensa ja Messiaansa”.³⁴²

Berger Pernow puhui myös toisen kerran Norjan Israelin lähetyksen tapahtumassa. *Dagen* kirjoitti toisesta puheesta seuraavana päivänä 14.9. Pernow keskittyi tässä puheessa uutisen mukaan enemmän Israelin lähetyksen tulevaisuuteen ja siihen, mitä kristittyjen tulisi tehdä. Pernow'n mukaan juutalaisten vainot eivät tulisi loppumaan, vaikka sota oli nyt ohi. Parhaana vaihtoehtona puhuja piti juutalaisten siirtämistä Palestiinan alueelle. Pernow viittasi myös niin kutsuttuun juutalaisongelmaan, jonka ratkaisuna Pernow piti kristittyjä, joiden pitäisi osoittaa juutalaisille, että heidän ainoa ratkaisu olisi seurata Jeesusta. Ongelmallisena Pernow

---

³³⁹ Pernow s.a.

³⁴⁰ *Dagen* 13.9.1945 Israelmisjonens arbeid bar frukten i nødsårene (Israelimission työ kantoi hedelmää sotavuosina). Kristent redningsarbeid blant jødeforfølgelsenens ofre under krigen (Kristillinen pelastustyö sodan aikana juutalaisvainojen uhrien keskuudessa).

³⁴¹ *Dagen* 13.9.1945.

³⁴² *Dagen* 13.9.1945. Man nå synes å se gryningen til den nye dag for Israel, hvor dette hardt prøvete folk igjen får vende tilbake til Sinai og finne sin Kristus og Messias.

piti myös juutalaisten, erityisesti Yhdysvalloissa asuvien juutalaisten keskuudessa leviävää sekularisaatiota. Vahvasti kristillisen sionismin sävyttämän puheen loppuksi Pernow oli todennut pelkän sionismin olevan riittämätön ratkaisu juutalaisille, sillä näiden tulisi kääntyä kristityiksi.³⁴³ Pitkät *Dagenin* raportit Israelin lähetysten tapahtumista viittaisivat siihen, että *Dagenin* lukijakunta oli kiinnostunut kristillisestä sionismista ja juutalaisten kohtalosta. Näiden uutisten perusteilla voi todeta, että lukijakunta resonoi tällaiselle aatteelle ja tätä tukee myös tutkija Stewartin kuvaukset norjalaisten aktiivisuudesta juutalaislähetyksessä 1900-luvun alkupuolella. Samoin *Vårt Landin* uutisointi antaisi viitteitä siihen, että Norjan kristittyjen joukossa on ollut ajatus juutalaisten erityisyydestä Jumalan valitsemana kansana ja tämän vuoksi juutalaisten kohtalo on kiinnostanut lehtien lukijoita. Uutisissa korostuu se, kuinka kristittyjen työ juutalaisten keskuudessa olisi sodan jälkeenkkin hyvin tärkeää.

Vårt Landissa huoli juutalaisista oli suuri. Vaikka toisen maailman sodan päättymisestä oli vain muutamia kuukausia, 10. joulukuuta 1945 lehdessä julkaistiin uutinen kasvavasta antisemitismistä Puolassa. *United Pressin* sähkeen mukaan Puolan, Unkarin ja Romanian juutalaiset pyrkivät pois entisestä kotimaastaan ja pyrkivät länteen tai mahdollisesti Palestiinaan Italian kautta.³⁴⁴ Enemmän aiheesta kirjoitettiin seuraavana päivänä *United Pressin* sähkeen pohjalta. Puolassa oli tuomittu maanalaisissa järjestöissä toimineita uusnatseja, jotka olivat vainonneet juutalaisia. Ongelmana oli Puolassa myös tilanne maaseudulla, jossa natsipropagandan vaikutus oli edelleen nähtävissä. Osa myös pelkäsi juutalaisia siksi, että he saattaisivat kotiinpaluun ohessa vaatia takaisin heiltä riistettyä omaisuutta. Puolalaiset viranomaiset olivat pahoitelleet tilannetta.³⁴⁵

Juutalais- ja Palestiinakysymyksiä pohdittiin kristillisten lehtien lisäksi sekulaareissa lehdissä. *VG:n* pääkirjoituksessa 14.12.1945 kerrottiin, että molempien kysymyksien ratkaisemiseksi oli perustettu komitea, joka selvittäisi todellisia poliittisia ja taloudellisia mahdollisuuksia sille, että juutalaisia muuttaisi Palestiinan alueelle. Komitean selvityksen alla oli myös se, mitä voitaisiin Euroopassa tehdä, jotta juutalaiset voisivat elää maissa, jossa oli aiemmin juutalaisvainoja ja rotuvihaa. Komitean tarkoitus oli tuoda yhteen juutalaisten ja arabien edustajat.³⁴⁶

---

³⁴³ *Dagen* 14.9.1945 Jødemisjonens framtid full av spørsmålstegn (Juutatalaismission tulevaisuus täynnä kysymysmerkkejä).

³⁴⁴ *Vårt Land* 10.12.1945 Pogrom i Polen? (Pogromi Puolassa?).

³⁴⁵ *Vårt Land* 11.12.1945 Illegale fascistiske bander driver terror og jødefordølgelser i Polen (Laittomat fasistiset joukot usuttavat terroriin ja juutalaisvainoihin Puolassa).

³⁴⁶ *VG* 14.12.1945 Palestina- og jødespørsmålet (Palestiina- ja juutalaiskysymys).

VG:lle juutalaiset näyttäytyivät tietyn kansan edustajina. Kirjoituksesta syntyy se vaikutelma, että toisen maailmansodan ja Saksan tekemien tekojen myötä on ajauttu tilanteeseen, jossa juutalaiset ovat toisenlainen ongelma kuin ennen sotaa he olivat Saksalle, mutta juutalaisten ongelmallisuus ei ole poistunut. Nyt kyseessä oli kansainvälinen ongelma, joka piti ratkaista kansainvälisesti, eikä vain yhden maan keinoin.

Vuoden vaihteen jälkeen *Aftenpostenin* iltapäivänumerossa kerrottiin kansainvälisen YK:n avustusjärjestön UNRRA:n Saksan johtaja Sir Frederick Morganin kommentteista, joka oli syyttänyt juutalaisia laittomasta maahanmuutosta Saksaan. Tämä lisäksi Morgan oli väittänyt juutalaisen järjestön suunnittelevan laittomia juutalaisten joukkokuljetuksia Palestiinaan. Iso-Britannia vaati Morganilta selvitystä kommentteista.³⁴⁷ Morgan selitti kommenttiansa johtuvan siitä, että hän pelkäsi tulevan syrjäytetyksi tehtävästään. Amerikkalaisten UNRRA:n johtajien ja brittien välille syntyi asiasta pientä kiistaa, sillä britit eivät halunneet tehtävään ketään, joka olisi saattanut kiihdyttää maahanmuuttoa Palestiinaan, ja yhdysvaltalaiset taas halusivat pitää kiinni siitä, että UNRRA:n piirissä toimivat noudattelivat sionistien hyväksymiä poliittisia kantoja.³⁴⁸

Norjan juutalaisten tilanteesta saatiin lukea 7.1. *Aftenpostenin* iltapäivänumerossa. Uutiseen oli haastateltu Norjan juutalaista herra Katzia. Hänen mukaansa Norjan juutalaiset eivät halua muuttaa Palestiinaan, vaan asua Norjassa ja tulla hyväksytyiksi Norjan kansalaisina. Saksasta haastateltava sanoi, että sinne kukaan ei enää haluaisi mennä takaisin. Syy, miksi Norjan juutalaiset halusivat jäädä Norjaan, oli se, että heidän ystävänsä, työnsä ja tuttunsa olivat Norjassa.³⁴⁹ Uutisen perusteella juutalaiset kokivat Norjan turvalliseksi maaksi.

UNRRA:n Saksan osaston johtaja päätyi myös *Verdens Gangin* otsikoihin. Artikkelissa pohdittiin Morganin suhtautumista juutalaisiin, jotka saapuivat Saksaan Puolasta. Morganin mukaan Puolassa ei ollut käynnissä juutalaisvastaisuuksia, vaan se oli pelkkää juutalaisten keksimää propagandaa. Juutalaisen maailmankongressiin poliittinen sihteeri A. L. Easterman piti tällaisia lausuntoja loukkauksena kaasukammioista selviytyneitä ja niitä kuutta miljoonaa murhattua juutalaista

---

³⁴⁷ *Aftenposten* (A) 4.1.1946 UNRRAs sjef i Tyskland går av etter å ha rettet alvorlige anklager mot jødene (UNRRA:n Saksan johtaja eroaa nostettuaan syytteitä juutalaisia kohtaan).

³⁴⁸ Kochavi 2001, 53.

³⁴⁹ *Aftenposten* (A) 7.1.1946 Jødene i Norge ønsker ikke å reise til Palestina (Norjan juutalaiset eivät halua matkustaa Palestiinaan).

kohtaan, jotka olivat tulleet tapetuiksi.³⁵⁰ Artikkelit viittavat siihen, kuinka juutalaiset itse vetosivat kokemiinsa kauheuksiin. Samalla artikkeli osoittaa sen, kuinka sekava sodanjälkeinen tilanne Euroopassa oli, eikä Puolassa nousseita levottomuuksia ja juutalaisvastaisuutta ei pidetty Länsi-Euroopassa totena.

Juutalaisten maailmankongressin ja Jewish Agency for Palestinan jäsen Marcus Nurack tuli Norjaan tutkimaan mahdollisuuksia sijoittaa Norjaan juutalaisia, jotka olivat menettäneet sodan aikana läheisensä ja omaisuutensa. Hän myös kertoi, että Norjan juutalaisten kuolleiden määrä oli tarkentunut 800 henkilöön.³⁵¹ Myös *Aftenpostenin* aamunumerossa oli helmikuun 5. päivänä Marcus Nurackin haastattelu. *Vårt Landin* uutisen tapaan *Aftenpostenin* jutussa viitattiin sodan aikana kuolleiden juutalaisten määrään maittain. Nurackin järjestön edustajana toivoi juutalaisten pääsyä Palestiinaan ja toivoi Yhdistyneiden kansakuntien huomioivan juutalaisten tilanteen. Saksa-vastaisuus tuli Nurackin haastattelussa selvästi esiin, sillä hän totesi kaikkien saksalaisten olevan syyllisiä juutalaisten kokemiin kauheuksiin, eikä syyllisiä ollut hänen mukaansa pelkästään Hitler ja hänen ”kuppikuntansa”.³⁵² Hyvin lyhyt uutinen *Aftenpostenin* aamunumerossa 15.2. kertoi, että Marcus Nurack oli tavannut Norjan kuninkaan, sekä oli menossa tapaamaan norjalaisia ministereitä. Nurackin tapaamisten taustalla oli ”natsien vainot juutalaista kansaa vastaan”.³⁵³ Lehtien kirjoitukset antavat viitteitä siitä, että juutalaisia pidettiin ainakin ei-juutalaisten kirjoittajien taholta kansana.

Verdens Gang pohti Euroopan juutalaisten kohtaloa helmikuun lopulla parissakin artikkelissa. Kirjoituksessa 26. helmikuuta huomio kiinnitettiin jälleen juutalaisten kärsimyksiin Euroopassa sodan aikana. Kirjoituksen mukaan noin puolet Euroopan juutalaisista ”oli ammuttu, poltettu keskitysleirien krematorioissa, menettäneet henkensä kaasukammioissa, kuollut nälkään tai pakkotyön uuvuttamana”. Nämä kirjoituksen alussa olleet syyt pohjustivat pohdintaa siitä, mihin juutalaiset voitaisiin sodan jälkeen sijoittaa. Paluuta entisiin kotimaihin puollettiin sillä, että juutalaiset saisivat olla osallisina maiden jälleenrakennuksessa, mutta toisaalta myönnettiin tilanteen ongelmallisuus etenkin Saksassa, jonne monet juutalaiset eivät halunneet, Saksan oltua juutalaisvastaisen ajattelun kehtona. Palestiinan lisäksi Euroopan ulkopuolelta oli yritetty etsiä paikkaa juutalaisille,

---

³⁵⁰ *VG* 9.1.1946 *Verdens Gang* (Maailman meno).

³⁵¹ *Vårt Land* 5.2.1946 *Polske jøder til Norge?* (Puolan juutalaisia Norjaan?).

³⁵² *Aftenposten (M)* 5.2.1946 *Jødiske flyktninger også til Norge?* (Juutalaisia maahanmuuttajia myös Norjaan?).

³⁵³ *Aftenposten (M)* 15.2.1946 *Jødene og Norge* (Juutalaiset ja Norja).

mutta ratkaisua ei ollut löytynyt. Kirjoittaja totesi lopuksi, että juutalaisten pitäisi Palestiinan lisäksi löytää sija myös muualta, sillä Palestiinan jakaminen arabien ja juutalaisten kesken vaikutti pidemmän päälle kestävämmältä ratkaisulta.³⁵⁴ Pääkirjoitus kuvaa hyvin tapaa, jolla juutalaiset koettiin sodan jälkeen. Toisaalta juutalaisia kohtaan osoitettiin sympatiaa heidän kokemiensa tapahtumien ja vainojen vuoksi, mutta samalla juutalaisista muodostui ongelma, jota kukaan ei ollut halukas ratkaisemaan. Palestiinan jännitteinen tilanne tiedostettiin kirjoituksessa ja vaikuttaakin siltä, että kirjoittaja toivoi tilanteen ratkeavan jollain muulla tavalla kuin Palestiinan jakamisella.

Seuraavan päivän *VG:n* sivuilla oli nimimerkin ”Yksi juutalaisten ystävä” lyhyt mielipidekirjoitus pohti sitä, kuinka kristittyjen tulisi Norjassa osoittaa lähimmäisenrakkautta myös juutalaisia kohtaan. Kirjoittajan mukaan kaikki varmasti olivat kuulleet juutalaisten kärsimyksistä ja nyt oli aika ojentaa auttava käsi ja osoittaa ”meidän kristinuskoamme” käytännössä.³⁵⁵ *VG:n* yleinen linja oli heti sodan jälkeen ollut juutalaisia sympatisoiva, mutta Palestiinan kiristyneen tilanteen vuoksi lehdessä oli myös esiintynyt tiukempiakin äänenpainoja. Tämä mielipidekirjoitus osoitti avoimen tukensa juutalaisille ja heidän tulolleen Norjaan. Toisin kuin kristillisten lehtien juutalaisia tukevissa kirjoituksissa, tässä ei tuoda esiin juutalaisen kansan erityisyyttä tai mahdollisuutta tehdä lähetystyötä juutalaisten parissa. Kirjoittaja toivoi kristittynä, että hyvät teot kantaisivat hedelmää ja nyt näitä hyviä tekoja oli mahdollista tehdä myös juutalaisten parissa.

Aftenpostenissa päivän kronikkana 5.3. oli Alfred Joachim Fischerin teksti otsikolla ”Siionin lapset matkalla kohti elämää”. Fischer oli vierailut Englannissa keskitysleireiltä selvinneiden lasten luona. Kirjoittaja pyrki puolustamaan juutalaisten oikeutta saada oma maa Palestiinasta. Fischer oli Saksan juutalainen toimittaja, joka oli paennut natsien vainoja Englantiin.³⁵⁶ Kirjoitus oli harvinaisen avoin juutalaisen valtion puolustus *Aftenpostenissa*. Lukijoihin vedottiin sillä, että juutalaiset lapset tarvitsisivat paremman paikan elää, kun he olivat menettäneet sukulaisensa natsien vainoissa.

Norjan Israelin lähetystyksen toiminnasta uutisoitiin jälleen *Vårt Landissa* maaliskuun alussa ja uutiseen oli haastateltu pääsihteeriä. Yhdistyksen pääsihteerin O. Duesundin mukaan järjestö etsi uutta lähetystyöntekijää Unkariin, jossa

---

³⁵⁴ *VG* 26.2.1946 Verdens Gang (Maaailman meno).

³⁵⁵ *VG* 27.2.1946 Kristendom i praksis (Kristinusko käytännössä).

³⁵⁶ Fischer 1946.

työalueena oli noin 20 000 juutalaista. Duesund koki harmilliseksi sen, että juutalaiset eivät olleet nähneet kristittyjen kamppailua natsseja vastaan ja näkemys kristityistä saattoi juutalaisten keskuudessa olla negatiivinen. Haastattelun lopussa Duesundilta kysyttiin, miten niin sanottu juutalaisongelma saataisiin ratkaistua. Duesund uskoi juutalaisten palaavan pyhälle maalleen ja sanoi ”Jumala on suunnitellut nyt jotain erityistä juutalaisille ja Hän käyttää työkalunaan erityisesti Hänen seurakuntaansa maan päällä. Tämän vuoksi vastuu juutalaisista lepää vahvasti meidän [kristittyjen] harteilla.”³⁵⁷ Haastattelussa Duesund alleviivasi juutalaisten ”tyhmyyttä”, kun he eivät ole kääntyneet kristityiksi. *Dagen* julkaisi lyhennetyn version samasta haastattelusta seuraavana päivänä.³⁵⁸ Pääsihteeri Duesund osoitti haastattelussa vahvan näkemyksen siitä, että juutalaiset itse ovat aiheuttaneet kohtaamansa ongelmat ja nämä ongelmat ratkeaisi, jos juutalaiset kääntyisivät kristityiksi. Duesundin näkemystä voi pitää jossain määrin juutalaisvastaisena.

Vårt Landissa kerrottiin laajan artikkelin pohjalta kristillisten kirkkojen työstä Euroopan pakolaisten keskuudessa. Kristittyjen järjestämää pakolaisapua oli tarjottu sodan aikana, ja avustustyötä oli tehty niin pakolaisten parissa kuin keskitysleireillä Punaisen Ristin tapaan. Geneveen kokoontuneiden maailman kristittyjen kirkkojen konferenssista saatiin myös ehdotuksia auttaa juutalaisia. Tavoitteeksi asetettiin myös antisemitismin vastainen kamppailu. Juutalaisten parissa aiottaisiin myös tehdä työtä, joka ei olisi luonteeltaan käännytystä. Uutisen mukaan juutalaisten kanssa työskennellessä tulisi olla sympatia mukana sekä kunnioitus juutalaisten järjestöjen omaa työtä kohtaan.³⁵⁹ Genevessä järjestetty konferenssi oli kirkkojen maailmanneuvoston valmisteleman komitean kokous, jonne maailman kirkolliset johtajat olivat kokoontuneet. Norjasta edustajana oli ollut Oslon piispa Eivind Berggrav.³⁶⁰

Vårt Land uutisoi maaliskuussa kansainvälisen juutalaislähetysten kokouksesta, jossa käsiteltävänä oli, mitä juutalaislähetys tulisi tulevaisuudessa kattamaan. Vanha työalue oli ”juutalaisten likvidoinnin” myötä kadonnut Euroopasta.

---

³⁵⁷ *Vårt Land* 4.3.1946 Jødenes håp om Palestina kan ikke oppfylles etter politiske linjer (Juutalaisten toivo Palestiinasta ei täyty poliittisten linjojen myötä). Gud har noe spesielt fore med jødefolket nå, og som redskaper bruker han i særlig grad sin menighet på jod. Derfor hviler ansvaret for jødene så tungt på oss.

³⁵⁸ *Dagen* 5.3.1946 Sion – jødenes eneste håp (Siion – juutalaisten ainoa toivo).

³⁵⁹ *Vårt Land* 6.3.1946 Kirkenes innsats for Europas flyktninger (Kirkkojen panos Euroopan pakolaisille); *Vårt Land* 7.3.1946 De tvangsforflyttede i Tyskland et feller-europeisk problem (Saksaan pakkosiirretyt ovat koko Euroopan yhteinen ongelma).

³⁶⁰ Ripatti 1990, 206.

Uutisessa lueteltiin suurimpien Euroopan juutalaisvähemmistöjen laajuuksia ennen ja jälkeen sodan. Suurimmat jäljelle jääneet juutalaisväestöt sijaittivat Romaniassa, Unkarissa ja Ranskassa.³⁶¹ Uutisessa tuotiin dramaattisesti esiin se, kuinka Euroopan juutalaisten määrä oli sodan aikana vähentynyt merkittävästi, mutta tällä tuntui olevan merkitystä vain juutalaislähetysten tekemän työn kannalta.

Vasta perustetun YK:n avustusjärjestö UNRRA:n johtama koetutkimus toistaiseksi sijoittamattomien juutalaisten keskuudessa kertoi sen, että juutalaiset muuttaisivat mieluiten Yhdysvaltoihin. Varsinaisen kyselyn UNRRA aikoi tehdä Yhdysvaltojen hallitsemalla Saksan alueella, Berliinin juutalaisten keskuudessa sekä Ranskan miehittämällä Saksan alueella.³⁶² Kun UNRRA:n varsinaisen kyselyn tulokset olivat valmiit, *Vårt Land* uutisoi aiheesta isosti otsikolla ”Juutalaiset eivät halua Amerikkaan, Palestiina houkuttelee eniten”.³⁶³ Molemmissa uutisissa juutalaiset esitetään aktiivisia toimijoita, ja he itse ovat päässeet ääneen kertoen, minne he haluaisivat. Tämä tuo juutalaisten subjektiivisen näkökulman esiin, kun aiemmin lehdissä juutalaiset tuotiin esiin enemmän objekteina, mitä muut voisivat tehdä juutalaisille ja minne juutalaiset voitaisiin laittaa.

Jo *Vårt Landin* perustamiskokouksessa laaditussa ohjelmassa kristinusko ja kristilliset arvot tulivat näkyä elämän kaikilla osa-alueilla, myös politiikassa. Maaliskuun alussa julkaistuun O. Duesundin haastatteluun ilmestyi vastine *Vårt Landissa* 20. maaliskuuta. Vastineessa Norjan Karmel-instituutin johtaja Per Faye-Hansen kirjoitti siitä, kuinka kristityn usko tuli näkyä politiikassa, myös Palestiinaa ja juutalaisia koskevissa kysymyksissä. Faye-Hansenin mukaan oli turha väittää juutalaisia pahoiksi luopioiksi, kun luopioita kristittyjenkin keskuudessa. Hesekielin kirjan profetioihin nojautuen Faye-Hansen perusteli juutalaisen kansan paluuta luvattuun maahan.³⁶⁴ Faye-Hansenin näkemyksen mukaan juutalaisilla oli oma erityinen paikkansa Jumalan valittuna kansana. Faye-Hansenin käyttämät Hesekielin kirjan 38 luvun kirjaimelliset tulkinnat ovat usein esiinty-

---

³⁶¹ *Vårt Land* 14.3.1946 Fullstendig omlegging av hele jødemisjonen? (Koko juutalaislähetysten täydellinen muutos?).

³⁶² *Vårt Land* 7.2.1946 Jødene vil helst til U.S.A (Juutalaiset haluaisivat mieluiten Yhdysvaltoihin).

³⁶³ *Vårt Land* 18.3.1946 Jødene vil ikke til Amerika (Juutalaiset eivät halua Amerikkaan).

³⁶⁴ Faye-Hansen 1946 a.

neet kristillisten sionistien argumenteissa. Luvun tulkintoja on kuitenkin sovellettu eri aikoina erilaisiin poliittisiin tilanteisiin.³⁶⁵ Faye-Hansenin kirjoitus vahvisti, sitä, mitä Norjan Karmel-instituutti edusti – voimakasta kristillistä sionismia.

Kevään aikana Lähi-idän tilanne ei ollut saanut ratkaisua ja kiristyvistä tilanteesta kirjoitettiin *VG:n* Maailman meno -palstalla heti huhtikuun alussa. Artikkelin kirjoittaja oli lehden erikoiskirjeenvaihtaja Paul Tabori. Artikkelin aiheena oli maailman ajankohtaiset, poliittisesti uhkaavat paikat. Kirjoitus oli melko voimakas kannanotto juutalaisten aktivistien ja terroristien harjoittamaa politiikkaa kohtaan. Kirjoittaja piti harmillisena sitä, että sodan jälkeen terroristien lisäksi koko ”juutalainen yhteiskunta” oli ryhtynyt vastustamaan brittien mandaattivaltaa Palestiinaa. Kirjoittaja toi esiin juutalaisten ikävän historian ”Hitlerin uhreina” ja toivoi, etteivät juutalaiset itse hankaloittaisi omaa asemaansa tilanteessa, joka oli poliittisesti kovin epävakaa.³⁶⁶

Aiemmin juutalaisista vähemmän uutisoitunut *VG* julkaisi huhtikuun lopulla uutisen, jossa kerrottiin sionistiyhdistyksen kokouksesta, jossa puhujana oli ollut ruotsalainen historioitsija Hugo Valentin. Uutisen mukaan Valentin oli tuonut puheessaan esiin sen, että juutalaiset eivät enää ole ”tapahtumien kohteita” vaan aktiivisia toimijoita. Valentin viittasi Palestiinan olevan juutalaisten ainoa toivo, sillä juutalaisviha oli juurtunut syväälle Eurooppaan ja antisemitismi oli myös sodan jälkeen alkanut nostaa päätään Euroopassa.³⁶⁷ Norjan sekulaarit lehdet nostivat esiin juutalaisten tilanteen sodan jälkeen ja norjalaisten aktiivisuus Palestiinamyönteisissä ja sionistisissa järjestöissä näkyi kristillisten lehtien ulkopuolella. Norjassa juutalaiset ja heidän etuaan puoltavat järjestöt tuntuivat saavan huomattavasti palstatilaa.

Norjan Karmel-instituutin kokouksesta uutisoitiin *Vårt Landissa* 25. huhtikuuta. Karmel-instituutin johtaja Per Faye-Hansen oli puolustanut tilaisuudessa juutalaisten oikeutta Palestiinaan. Hän totesi että ”niitä kauheita ahdinkoja ja kidutuksia, joita juutalaiskansaa oli kohdannut, ei tulisi unohtamaan.”³⁶⁸ Vaikka sodan aikana menehtyneistä juutalaista kirjoitettiin myös sotarikosoikeudenkäyntien

---

³⁶⁵ Haugen 2006, 546.

³⁶⁶ *VG* 2.4.1946 Verdens gang (Maailman meno).

³⁶⁷ *VG* 20.4.1946 Jødenes situasjon like kritisk i dag som for 2000 år siden (Juutalaisten tilanne yhtä kriittinen kuin 2000 vuotta sitten).

³⁶⁸ *Vårt Land* 25.4.1946 Jødene må få komme hjem (Juutalaisten on saatava tulla kotiin).

yhteydessä, suurin huomio juutalaisten kärsimykseen kiinnitettiin juutalaislähettykseen liittyvissä uutisissa. Järjestöjen intresseissä oli odottaa ”juutalaisen kansan uudistumista” ja sen vuoksi juutalaisten kohtamat vainot huomioitiin niin merkittävästi. Juutalaiset koettiin aktiivisiksi toimijoiksi, joilla oli myös tulevaisuus sodan jälkeen. Karmel-instituutin kaltaiset järjestöt vaikuttavat olleen juutalaisten lisäksi ensimmäisiä tahoja, jotka korostivat toisen maailmansodan tapahtumista erityisesti juutalaisten kohtaamaa tuhoa ja sen laajuutta.

Vasta perustettu Norjan Karmel-instituutti sai huomiota huhtikuussa myös *Aftenpostenin* sivuilla, kun lehti kertoi järjestön pääsihteeri Per Faye-Hansenin vetoomuksista juutalaisten ”epäonnisen tilanteen puolesta”. Faye-Hansen toivoi, että norjalaiset luopuisivat ennakkoluuloistaan juutalaisia kohtaan ja hän toivoi kaikkien muistavan juutalaisten kokeman kohtalon. Uutisessa vielä todettiin, että Palestiina on niiden kaikkien kokoamisleireillä riutuvien juutalaisten toivo, ja tuhannet natsien käsissä kuolleet juutalaiset olisivat voineet pelastua, jos juutalaiset olisivat saaneet ajoissa mahdollisuuden matkustaa Palestiinaan.³⁶⁹ Vaikka kirjoittaja ei tuo asiaa varsinaisesti esiin, kirjoitus heijastelee sitä, että Euroopan maat eivät myöskään olleet aloitteellisia juutalaisten olojen turvaamiseksi.

Huhtikuun viimeisenä päivänä *Aftenpostenin* kronikan kirjoittajana oli Per Faye-Hansen. Kronikassaan Faye-Hansen viittasi ”polttavimpaan kansainväliseen ongelmaan” eli juutalaisongelmaan. Kirjoittaja selvitti sitä, kuinka juutalaiskomisiot olivat aloittaneet eri maissa toimintansa. Faye-Hansenin mukaan lähes 90 prosenttia Euroopan juutalaisista toivoi pääsyä Palestiinaan.³⁷⁰ *Aftenpostenin* lukijakunta oli *Vårt Landin* lukijakuntaa suurempi, joten Faye-Hansenin kirjoittaman kronikan tyyli oli hieman erilainen. Kirjoittaja tukeutui Raamatun sijaan perusteluissaan enemmän Palestiinan historian tärkeisiin merkkipaaluihin, kuten Balfour-julistukseen ja Valkoiseen kirjaan. Balfour-julistus oli Britannian pääministeri Arthur Balfourin vuonna 1917 kirjoittama julistus siitä, Iso-Britannia tukisi juutalaisen valtion perustamista Syyrian alueelle. Valkoinen kirja julkaistiin vuonna 1939 ja sen mukaan Palestiinaa ei tulnaisi jakamaan, vaan valtio itsenäistyisi seuraavan 10 vuoden kuluessa.³⁷¹ Vaikuttaa siltä, että Faye-Hansen tiedosti lukijakunnan erilaisuuden ja pyrki viestimään hillitymmin *Aftenpostenin* lukijoille, samalla pyrkien vakuuttamaan lukijansa Palestiinan merkityksestä juutalaisille.

---

³⁶⁹ *Aftenposten (M)* 26.4.1946 Norsk resolusjon for jødenes innvandringsrett til Palestina (Norjalaisten julkilausuma juutalaisten oikeudesta muuttaa Palestiinaan).

³⁷⁰ Faye-Hansen 1946 b.

³⁷¹ Illman & Harviainen 1986, 106, 108.

Per Faye-Hansenin kronikka oli ajankohtainen, sillä seuraavana päivänä *Aftenpostenissa* uutisoitiin komission esityksestä, jonka mukaan 100 000 juutalaiselle myönnettäisiin pääsy Palestiinaan. Uutisessa viitattiin siihen, että komission selvityksen mukaan juutalaiset itse kokivat paremmaksi päästä Euroopasta pois. Juutalaisten kohtalo koettiin olevan koko maailman vastuulla. Vaikka sadalle tuhannelle juutalaiselle aiottiinkin myöntää pääsy Palestiinaan, Eurooppaan jäävien juutalaisten olot oli turvattava niin, että ketään ei syrjittäisi rodun, sukupuolen, kielen tai uskonnon vuoksi.³⁷² Samasta ehdotuksesta uutisoiti myös *Dagen* seuraavana päivänä. *Reutersin* sähköiseen pohjaavassa uutisessa muistutettiin, että Palestiinan tulisi olla maa, jossa juutalaiset, muslimit ja kristityt eläisivät rinnakkain ja kaikilla olisi samat oikeudet.³⁷³ *VG* pohti muutama päivä myöhemmin pääkirjoituksessaan juutalaisten muuttamista Palestiinaan. Kirjoitus koki ongelmalliseksi sen, että eurooppalaiset eivät halua ratkaista ongelmaa itse, vaan ulkoistavat ongelman. Uutisessa viitattiin Belsenin, Auschwitzin ja Majdanekin leireihin, kun puhuttiin sodan aikana tapetuista juutalaisista.³⁷⁴ Huomioitavaa on, miten Belsen nousee tässäkin esiin, vaikka Bergen-Belsenin leiri periaatteessa toimi kokoamisleirinä, eikä tuhoamisleirinä. Tähän syynä voi olla Bergen-Belsenin saama huomio lehdistössä, sen oltua länsimaisten joukkojen vapauttama leiri, joka nousi länsimaissa uutisoinnin keskiöön.

Lehdistön kirjoituksista nousee esiin vahva, sionismille myönteinen ajattelutapa. Samanlainen taipumus oli myös Ruotsin ja Suomen lehdistön kirjoituksissa samalla ajanjaksolla, mutta brittilehdistö otti selvemmin etäisyyttä sionismiin.³⁷⁵ Tämä johtuu siitä, että Iso-Britannia oli itse vahvasti poliittisena tekijänä mukana Palestiinassa, eikä lehdistö maan politiikkaa noudatellen nostanut vastakkaisia mielipiteitä esiin.

Kesää 1946 kohti mennessä kysymys juutalaisista ja Palestiinasta nousi kansainvälisen keskustelun ytimeen. Juutalaisten oikeutta muuttaa Palestiinaan perusteltiin niin raamatullisin perustein, kuin toisen maailmansodan aikaisten kärsimysten vuoksi. Lehtien sivuilla nousi vahvasti ajatus juutalaisista yhteisenä ongelmana. Natsi-Saksan propagandassa juutalaiset oli koettu myös ongelmana, joten

---

³⁷² *Aftenposten (M)* 1.5.1946 100000 jøder foreslås sendt til Palestina i år (100 000 juutalaista ehdotetaan lähetettäväksi Palestiinaan tänä vuonna).

³⁷³ *Dagen* 2.5.1946 Palestina-kommisjonens anbefaler innvandring for 100,000 jøder (Palestiina-komissio suosittelee maahanmuuttoa 100 000 juutalaiselle).

³⁷⁴ *VG* 6.5.1946 Europa må selv vaske skampletten vekk. (Euroopan täytyy itse pestä pois häpeäpilkkunsa). (pk)

³⁷⁵ Holmila 2011, 136.

on kiinnostavaa, että juuri termi ”juutalaisongelma” säilyi myös sodan jälkeen. Toisaalta lehdet painottivat myös sitä, että on kaikkien maiden yhteisellä vastuulla ratkaista niin kutsuttu juutalaisongelma. Tällä haluttiin mahdollisesti osoittaa sitä, että länsimaat pystyisivät ratkaisemaan niin kutsutun juutalaisongelman kestävämmällä tavalla kuin natsit olivat tehneet.

5.2 Juutalaisongelma, koko maailman ongelma

Heinäkuussa 1946 juutalaisiin ja Palestiinaan liittyvä uutisointi oli jokaisessa lehdessä hyvin pinnalla ja lähes kaikki lehdet kirjoittivat aiheesta useamman kerran viikossa, jopa päivittäin. Juutalaisten aktivistijärjestöjen terrori-iskut nousivat kaikkien lehtien pääuutisiin ja Lähi-idän kiehuvaa tilannetta seurattiin odottavalla kannalla. Ison-Britannian suhtautuminen juutalaisten maahanmuuttoon oli kiristynyt, kun taas Yhdysvallat asettui tukemaan 100 000 juutalaisten muutto-oikeutta Palestiinaan.

Palestiina-debatti sai kesällä jatkoa ja erityisesti Ison-Britannian harjoittama Palestiina-politiikka jakoi mielipiteitä. Kiristyvistä Ison-Britannian linjasta juutalaisten maahanmuuttoa ja terrorismia kohtaan *VG:ssä* kerrottiin liittyen Ison-Britannian pääministerin lausuntoihin. Pääministeri Clement Attlee oli todennut, että Iso-Britannia edelleen pitää järjestystä yllä Palestiinassa. Juutalaisten terrorista ja ”oman oikeuden” käytöstä Attlee totesi, että juutalaiset eivät itse saa alistua käyttämään samoja keinoja, kuin pahimmat antisemiitit käyttivät.³⁷⁶

Verdens Gangin pääkirjoituksessa otettiin vahvasti kantaa siihen, että Palestiina-ongelma tulisi saada ratkaistuksi. Pääkirjoituksessa kerrottiin juutalaisten toivovan, ettei heitä pidettäisi enää humanitaarisena ongelmana, vaan että ongelmaan saataisiin ratkaisu. Kirjoituksen mukaan Saksan Baijerin alueella sijainneella leirillä 15 000 juutalaista olivat ilmaisseet vaatimuksensa tilanteen ratkaisemiseksi ”antakaa meille mahdollisuus elää, antakaa meille oikeus elämään, antakaa meille Palestiina. Jos ette anna, rakentakaa uudelleen krematoriot ja kaasukammiot ja hävittäkää meidät kaiken oikeudenmukaisuuden nimissä”.³⁷⁷ Kirjoittaja arvioi Ison-Britannian lehdistöä, joista *Daily Mail* edusti kirjoituksen mukaan konservatiivisempaa kantaa Palestiina-kysymykseen, mutta muutamat pienemmät lehdet olivat nähneet Palestiina-kysymyksen moraaliset ja poliittiset syyt, joiden vuoksi Ison-

---

³⁷⁶ *VG* 2.7.1946 Palestina-debatt i Underhuset (Palestiina-debatti alahuoneessa).

³⁷⁷ *VG* 11.7.1946 England og Palestina (Englanti ja Palestina) (pk).

Gi oss en livsmulighet, gi oss retten til livet, gi oss Palestina. Og hvis ikke, bygg opp igjen krematoriene og gasskamrene og utrydd oss i den demokratiske rettferdighets navn.

Britannian pitäisi pyrkiä pystyä yhteistyöhön Yhdysvaltojen kanssa Lähi-idän politiikassa.³⁷⁸ Pääkirjoitus osoittaa sen, että maan lehdistössä seurattiin tiiviisti etenkin Ison-Britannian lehdistöä. *Aftenpostenin* yleisesti noudatellussa Ison-Britannian lehtien tapaan kriittistä linjaa Palestiina-kysymystä kohtaan, *VG* uskalsi laajentaa näkökulmaa myös siteeraamalla muita brittilehtiä, joissa arvosteltiin Ison-Britannian Palestiinan politiikkaa.

Juutalaisten kohtaamasta tuhosta kirjoitti *VG:n* kronikassa 25.7. Rolf Shaftlin otsikolla ”Kansan katastrofi”. Juutalaisten lukumäärän Shaftlin kertoi pudonneen 5,7 miljoonaa sodan aikana, ja tämä lukumäärä piti yhdistää niihin kuvauksiin natsien tuhoamismenetelmiin, jotta voitaisiin ymmärtää juutalaisten kohtaamat kauheudet. Näiden asioiden vuoksi juutalaiset halusivat lähteä Euroopasta ja palata entiseen kotimaahansa. Kirjoittaja muistutti siitä, että osa juutalaisista toivoi, että juutalaisuus esiintyisi enemmän uskonnollisena yhteytenä, eikä pelkääntään ajatuksena kansasta. Juutalaisten tilanne kaipasi ratkaisua ja juutalaiset itse kaipasivat omaa maataan ja yhteistä kieltä.³⁷⁹

Juutalaiset marssivat mielenosoituksessa Lontoossa Iso-Britannian Palestiina-politiikkaa vastaan. Uutisessa kerrottiin mielenosoituksen olevan ensimmäinen mielenosoitus vuoden 1933 jälkeen, jolloin juutalaiset osoittivat mieltään Saksan juutalaisvainoja vastaan.³⁸⁰ Uutisessa korostettiin sitä, että juutalaiset osoittivat nyt mieltään länsivaltoja vastaan eivätkä saksalaisia.

Juutalaisten vainot Puolassa huolestuttivat jälleen *Vårt Landia*. Lehti oli jo talvella uutisoinut juutalaisten kohtaamista vainoista Puolassa, vaikka muut lehdet eivät olleet aiheeseen tarttuneet. Kesällä julkaistiin jatkuvasti tietoa, miten juutalaisvastaisia henkilöitä oli tuomittu Puolassa. Uutisessa viitattiin, siihen, että Puolassa oli jo pitkään esiintynyt juutalaisvastaisuutta, mutta hallitus yritti tehdä parhaansa juutalaisten olojen parantamiseksi.³⁸¹ Pian lehdessä uutisoitiin siitä, kuinka Puolan juutalaisia oli levottomuuksien seurauksena paennut Puolasta Unkarin puolelle.³⁸² Tilanne Puolassa oli pian sodan jälkeen muuttunut ja jäljelle jääneet juutalaiset muodostivat aiempaa pienemmän vähemmistön. Vahvan katolisen kirkon ja kommunismin vaikuttaessa maassa esiintyi edelleen juutalaisvastaisuutta sodan tapahtumista huolimatta. Tilanne kärjistyi entisestään kesällä 1946.³⁸³

---

³⁷⁸ *VG* 11.7.1946.

³⁷⁹ Shaftlin 1946.

³⁸⁰ *Vårt Land* 8.7.1946 Jødene vil hjem til Palestina (Juutalaiset haluavat kotiin Palestiinaan).

³⁸¹ *Vårt Land* 15.7.1946 Jødene i Polen grepet av redsel (Juutalaiset Puolassa pelon vallassa).

³⁸² *Vårt Land* 18.7.1946 Jødene flykter fra Polen.

³⁸³ Kochavi 2001, 159–160,

Vårt Landin sivuilla julkaistiin 17.7. Norjan juutalaisten järjestöjen julkilausuma, joka ilmaisi järjestöjen tuen Palestiinalle ja vastusti Ison-Britannian toimia rajoittaa juutalaisten maahanpääsyä vain 100 000 juutalaiselle. Järjestöt vetosivat niin britteihin kuin kulttuuri-ihmisiin, ettei juutalaisten elämää ja vapautta rajoitettaisi. ”*Erez Israelissa*” olevien ”veljien” toiminnalle järjestöt osoittivat kaiken tukensa, sillä he olivat ”etummaiset ja rohkeimmat meidän kansamme tulevaisuuden kannattajat”.³⁸⁴ Julkilausumassa järjestöt puhuvat itsestään kansana ja korostavat Palestiinassa olevien juutalaisten merkitystä tienraivaajina, jotta koko kansa pääsisi luvattuun maahan.

Sekä *Vårt Landissa* että *Verdens Gangissa* käytiin heinä–elokuun taitteessa mielipiteiden vaihtoa kronikoiden muodossa siitä, miten Palestiina-kysymykseen pitäisi suhtautua. Osa kirjoittajista puolusti sionismia ja toiset argumentoivat juutalaisten assimilaation ja toleranssin puolesta. Per Faye-Hansen kirjoitti *Vårt Landiin* 24. heinäkuuta. Kronikka oli lähinnä puolustuspuhe sionismin puolesta ja käsittelee sitä, miksi kristittyjen tulisi antaa tukensa sionismille.³⁸⁵ Viikkoa myöhemmin Harry Blomberg esitti, että kestävämpi ratkaisu juutalaisongelmaan saataisiin, jos maailmassa olisi enemmän suvaitsevaisuutta ja juutalaiset voisivat elää vahvojen ”ominaispiirteidensä” kera muuallakin kuin Palestiinassa.³⁸⁶ Keskustelu aiheesta jatkui samoin argumentein parin kuukauden ajan ilman selvää lopputulosta. Aiheen tärkeydestä kertoo se, että aiheesta kirjoitettiin niin kristillisissä kuin sekulaareissa lehdissä.

Toisesta mielenosoituksesta Ison-Britannian Palestiina-politiikkaa vastaan uutisoitiin *Vårt Landissa* 8. elokuuta. Mielenosoituksessa puhujana ollut Jewish Agencyn edustaja Berl Locker oli puheessaan todennut, että juutalaisten asema ei ollut sodan jälkeen muuttunut mitenkään. Ainoa positiiviseksi koettu asia, jota juutalaiset olivat saaneet osakseen, oli sympatia. Puhuja koki, että juutalaisia kohtaan harjoitettiin samaa politiikkaa kuin Hitlerin aikana, sillä juutalaisia oli edelleen keskitysleireillä, ja juutalaiset olivat siellä ainoastaan heidän juutalaisuutensa vuoksi.³⁸⁷

Palestiinan tilanteessa tapahtui selvä muutos elokuun keskivaiheilla, kun Isoa-Britanniaa syytettiin avoimen sodan julistamisesta juutalaisia vastaan. Laittomia siirtolaisia oli päässyt Palestiinan alueelle ja Ison-Britannian armeijan joukot

---

³⁸⁴ *Vårt Land* 17.7.1946 Jødene og Palestina (Juutalaiset ja Palestiina).

³⁸⁵ Faye-Hansen 1946 c.

³⁸⁶ Blomberg 1946.

³⁸⁷ *Vårt Land* 8.8.1946 Jødedemonstrasjonen i London (Juutalaismielenosoitus Lontoossa).

pyrkivät pitämään tilanteen Palestiinassa rauhallisena.³⁸⁸ Iso-Britannia olisi halunnut siirtää Palestiina-kysymyksen ratkaisun joko Yhdysvalloille tai YK:n ratkaistavaksi.³⁸⁹ Yhdysvaltojen presidentti Truman toi oman kauan odotetun kommenttinsa, jonka myötä Yhdysvallat avaisivat ovet siirtolaisille ja myös juutalaisille siirtolaisille. Tämän toivottiin helpottavan tilannetta, mutta kuitenkin sen ei odotettu olevan ratkaisu Palestiina-kriisiin.³⁹⁰

Elokuun 20. päivä *Aftenpostenin* aamulehden etusivulla uutisoitiin, että Norjaan on mitä todennäköisimmin saapumassa 600 juutalaista Puolan ja Saksan juutalaisten pakolaisleireiltä. Uutisen mukaan norjan juutalaiset ovat jo pitkään esittäneet ”kiihkeitä aloitteita” juutalaisten pakolaisten maahanmuuton sallimiseksi. Norjan juutalaisten esittämän toiveen mukaan maahan saisi tulla saman verran juutalaisia kuin Norjan juutalaisia oli kuollut Saksan keskitysleireillä eli noin 900 juutalaista. Kuitenkin maahan tulevien juutalaisten pitäisi olla aloilta, joihin tarvittiin työvoimaa.³⁹¹ Uutisen perässä oli lyhyt uutinen siitä, että Norja oli ensimmäinen maa, joka oli ratkaissut niin kutsutun pakolaisongelman (*displaced persons*). Tällä tarkoitettiin sitä, että maassa oli sodan jälkeen ollut 141 000 henkilöä, jotka luokiteltiin tähän kategoriaan ja heistä noin 1130 oli vielä vailla kotia.³⁹²

Skandinavian juutalaisten kongressista uutisoitiin 22.8. *Aftenpostenin* aamunumerossa. Uutisen mukaan Kööpenhaminaan oli kokoontunut 700–800 osallistujaa Skandinavian maista. Kongressin johtajana oli englantilainen rabbi Koppel Rosen, joka oli matkustanut Euroopassa sodan jälkeen kartoittamassa juutalaisten tilannetta. Kongressissa uutisen mukaan keskusteltiin juutalaisten kurjistuneista mahdollisuuksista elää Itä-Euroopassa juutalaisten vainojen takia ja juutalaisten olisi päästävä muuttamaan muualle. Uutiseen oli haastateltu Kööpenhaminan juutalaisen seurakunnan varapuheenjohtajaa Otto Levysohnia. Hän oli todennut, että juutalaiset elivät Pohjoismaissa erinomaisissa olosuhteissa, paremmissa kuin missään muualla. Levysohn myös muistutti, että juutalaisten tulisi itse toimia aktiivi-

---

³⁸⁸ *Aftenposten* (A) 9.8.1946 Storbritannia beskyldes for åpen krig mot jødene (Isoa-Britanniaa syytetään avoimesta sodasta juutalaisia vastaan).

³⁸⁹ *Aftenposten* (M) 16.8.1946 Løsning av Palestinakrisen trekker i langdrag (Palestiina-kriisin ratkaisu kestää pitkään).

³⁹⁰ *Aftenposten* (M) 17.8.1946 President Truman åpner USA for jødiske flyktninger (Presidentti Truman avaa ovet juutalaisille siirtolaisille Yhdysvaltoihin).

³⁹¹ *Aftenposten* (M) 20.8.1946 600 jøder til Norge (600 juutalaista Norjaan)-

³⁹² *Aftenposten* (M) 20.8.1946 Norge det første land som har løst problemet «displaced persons» (Norja ensimmäinen maa, joka on ratkaissut pakolaisongelman).

sesti auttamassa, antamassa ja toimia kaikin keinoin niin, että juutalaisista ei muodostuisi muusta yhteiskunnasta eristäytyvä ryhmä.³⁹³ Pohjoismaalaisten juutalaisten olosuhteet vaikuttavat uutisten mukaan olevan varsin hyvät. Uutisen perusteella Pohjoismaissa juutalaisilla oli mahdollisuus toimia vapaasti sodan jälkeen ja toimia aktiivisesti yhteiskunnassa.

Maailman pakolaistilanteeseen otti kantaa *Aftenposten* 23.8. aamunumeronsa pääkirjoituksessa. Suunnitelmat juutalaisten ja puolalaisten tuomisesta Norjaan aiheutti kirjoittajalle huolta siinä mielessä, että Norjassa oli huutava asuntopula ja työvoimaa tarvittiin etenkin maatalouden töihin. Pelkona oli, että maahan tulisi siirtolaisia, jotka eivät pystyisi näihin töihin ja olisivat lähinnä yhteiskunnassa taakkana.³⁹⁴ Pääkirjoitus ilmaisi melko tiukkaan sävyn, että Norjaan ei välttämättä haluttaisi ylimääräisiä ihmisiä, sillä yhteiskunnan rakentaminen sodan jälkeen oli vielä aluillaan ja paikallisia ongelmia oli. Juutalaisia kohtaan kirjoituksessa ei oltu kovin sympatisoivia, vaikka siinä todettiin, että juutalaiset olivat erityisesti niitä, jotka olivat joutuneet sodan seurauksena kodittomiksi. *Aftenposten* tällä kirjoituksella ilmaisi vahvasti sen, että Norjan tulisi pohtia tarkkaan, min-kälaisia ihmisiä Norjaan voidaan ottaa.

Norjaan saapuvista juutalaisista oli tehty sopimus Norjan hallituksen ja Juutalaisten Maailmankongressin välillä. *VG* uutisoi aiheesta 18. syyskuuta etusivun lyhyellä uutisella. Sopimuksen myötä Norjaan tulisi 600 juutalaista Puolasta ja suurin osa heistä oli työläisiä. Pakolaisten avustamisesta ja sijoittamisesta tulisi vastaamaan sosiaaliministeriö.³⁹⁵

Dagenissa uutisoitiin 20.9. juutalaislähetysten kuulumisista. Tukholmassa oli järjestetty pohjoismainen Israelin lähetysten konferenssi, jossa oli pohdittu juutalaislähetysten tilaa. Edelleen teemana oli se, miten järjestöjen työtä jatkettai-siin muuttuneiden olosuhteiden myötä. Uutisessa tuotiin esiin se, että joidenkin maiden, kuten Puolan, asema lähetyskenttänä oli kadonnut. Uusia lähetyskenttiä oli juutalaisten muuttovirran myötä syntymässä Pohjois- ja Etelä-Amerikkaan. Juutalaisten terroristien käytöstä ja toimintaa tuli ymmärtää juutalaisten ”viimeai-kaisten olosuhteiden” valossa.³⁹⁶ Juutalaislähetystyön tukijat asettuivat tukemaan

---

³⁹³ *Aftenposten* (M) 22.8.1946 Jødisk-skandinavisk kongress i København (Juutalais-skandinaavien kongressi Kööpenhaminassa).

³⁹⁴ *Aftenposten* (M) 23.8.1946 Innvandrere til Norge (Maahanmuuttajia Norjaan).

³⁹⁵ *VG* 18.9.1946 600 jødiske flyktninger til Norge (600 juutalaista pakolaista Norjaan).

³⁹⁶ *Dagen* 20.9.1946 Kristenfronten (Kristittyjen rintama).

juutalaisten toimia Palestiinassa, vaikka muu maailma koki juutalaisten terroristiset toimet enemmän tuomittavina.

Norjan Israelin lähetysten pääsihteeri O. Duesund esitti lokakuussa *Vårt Landissa*, että Israelin lähetys tarvitsisi uusia työntekijöitä etenkin Romaniaan, jonne monet juutalaiset olivat sodan jälkeen päätyneet. Uutisessa pohdittiin, että juutalaisten kärsimys tai ”juutalaisen kansan monet ongelmat” eivät olleet sodan jälkeen poistuneet. Palestiinan tilanteessa Duesund piti valitettavana, että juutalaiset olivat ryhtyneet terroritekoihin ja hän toivoi kestävämpää ratkaisua asiaan. Duesund oli todennut vielä haastattelunsa lopussa, että juutalaiskysymyksen ajankohtaisuus on ilmiselvää, eikä ylipäättänsä ollut Duesundin mukaan varmaa, että juutalaisten olot paranisivat. Siksi hänen mukaansa nyt oli tosi kyseessä ja aika työskennellä.³⁹⁷

Nürnbergin oikeudenkäynnin päättyessä sodan syylliset olivat saaneet tuomionsa. Juutalaiskysymys oli kuitenkin edelleen pinnalla, eikä ratkaisua ollut näkyvissä. Norjassa juutalaisista oli kirjoitettu lehdissä useita kertoja viikossa, useimmiten Palestiinaan liittyen eikä kirjoitusten tahti hiipunut. ”Juutalaisongelma” jäi vielä odottamaan ratkaisuaan.

---

³⁹⁷ *Vårt Land* 11.10.1946 Jøde-spørsmålet stadig aktuelt (Juutalaiskysymys alituisen ajankohtainen).

VI Johtopäätökset

Vuosina 1945–1946 norjalaisten lehtien sivulla julkaistiin paljon uutisia ja artikkeleita keskitysleireihin ja juutalaisiin liittyen. Saksan miehityksen aiheuttaman sensuurin vuoksi lehdissä ei ollut julkaistu ennen sodan loppumista käytännössä mitään tietoja keskitysleireistä. Tämän vuoksi toukokuussa 1945 lehtien sivuilla alkoi tulvia uutisia eri keskitysleireistä, jotka liittoutuneet olivat vapauttaneet jo ennen toukokuuta. Kattavimmin leireistä uutisoi *Aftenposten*, jonka sivuilla oli touko–kesäkuussa lähes päivittäin uutisia aiheesta. Kuitenkin uutisten sävy oli vielä hieman epäileväinen ja eikä keskitysleirien verkostomaisuutta tai tapahtumien laajuutta vielä täysin ymmärretty. Kristilliset lehdet uutisoivat keskitysleireistä ja niiden kauheuksista lukijoilleen yhtä yksityiskohtaisesti kuin sekulaaritkin lehdet, toisin kuin Suomen uutisoinnissa. Kristilliset lehdet kiinnittivät huomion sodan syyllisistä puhuessa kristittyjen vastuuseen maailman synneistä.

Norjan uutisoinnissa ääneen pääsivät erityisesti keskitysleireiltä hengissä selvinneet juutalaiset, joiden kokemuksista lehdessä kerrottiin. Koska ensimmäiset tiedot holokaustista saatiin julkaista niin paljon tapahtumien jälkeen, silminnäkijöiden kokemukset olivat mukana heti uutisoinnin alusta. Tämä poikkeaa muiden länsimaiden uutisoinnista. Keskitysleireiltä selvinneet Norjan juutalaiset nostettiin keskitysleiriuutisoinnin keskiöön ja heidän kokemuksilleen annettiin runsaasti palstatilaa.

Dagen uutisoi keskitysleireistä valikoidummin kuin *Aftenposten*. Uutisia keskitysleireistä oli vapautumisen jälkeen hajanaisesti, mutta pääasiassa huomio keskittyi siihen, miltä Norjan tulevaisuus näytti sodan jälkeen, ja kuinka natsiperintö saataisiin karistettua. Holokausti tai juutalaiset eivät nousseet mitenkään keskeiseen osaan. Keskitysleirit nähtiin osana toisen maailmansodan tapahtumia, eikä niiden asemaa korostettu.

Myöhemmin kesällä perustetut lehdet *VG* ja *Vårt Land* olivat kiinnostuneet keskitysleireistä uutisoimisesta. *VG:n* sivuilla oli sensaationhakuksia uutisia ja varsinkin uhrimääriä nostettiin otsikoihin dramaattisen vaikutelman luomiseksi. *VG* julkaisi vähemmän uutisia kuin *Aftenposten*, ja *VG:ssa* uutisoidut asiat löytyivät myös useimmiten *Aftenpostenista*. *Vårt Land* tarttui myös aiheeseen hanakasti, mutta huomio kiinnittyi erityisesti siihen, miten kristittyjenkin tuli kantaa osansa koko maailman synneistä.

Kaikille lehdille yhteistä oli samojen lähteiden käyttö. Lähes kaikki keskitysleirejä koskevat uutiset olivat lainattu joko länsimaisilta uutistoimistoilta tai

Norjan *NTB*:lta. Tämän vuoksi uutisissa oli paljon yhtäläisyyksiä, joten suurimmat erot lehtien välillä oli lähinnä julkaistujen uutisten määrässä, ei sisällössä. Huomattavaa on myös se, että länsimaisten lähteiden käyttö siirsi esimerkiksi Auschwitzista uutisoimista myöhempään, vaikka Auschwitz oli vapautettu jo useita muita keskitysleirejä aikaisemmin. Kristilliset lehdet käsitelivät toisaalta sekulaareja lehtiä enemmän syyllisyyteen ja kristittyjen vastuuseen liittyviä teemoja.

Sotarikosoikeudenkäyntien aikaan kaikki lehdet seurasivat tiiviisti oikeudenkäyntien tapahtumia. Kaikki lehdet tuntuivat länsimaisten lehtien tapaan kiinnittävän huomion erityisesti suurimmista rikoksista syytettyihin. Keskeistä oli, että syytetyt saisivat tuomionsa ja näin sillä hyvitetäisiin edes osa sodanaikaisista tapahtumista. Belsenin oikeudenkäyntiä seurattaessa lehdistö noudatteli pitkälti samaa linjaa kuin Ison-Britannian tai Suomen lehdistö. Oikeudenkäynnin syytetyistä muodostui saksalaisen pahuuden ilmentymiä.

Belsenin oikeudenkäynnin osalta kiinnostavaa on, että uutisissa mainittiin juutalaiset ainoastaan todistajanlausuntojen yhteydessä, mutta sen jälkeen siirryttiin kirjoittamaan ihmisistä. Tämä noudattelee samaa linjaa, joka oli länsimaisten lehtien uutisissa. Todistajina toimivat juutalaiset ilmaisivat juutalaisuutensa ja pitivät asiaa esillä. Oikeudenkäynnissä syytetyt eivät tuoneet asiaa ollenkaan esiin. Juutalaiset itse siis pyrkivät alleviivaamaan omaa uskonnollista tai etnistä yhteyttä. Toisaalta Norjan uutisissa juutalaiset mainittiin useammin kuin brittiläisissä medioissa, joka viestii jonkinlaisesta tietoisuudesta siitä, että keskitysleirijärjestelmä oli luotu pitkälti juutalaisten tuhoamista varten. Kun lehtien uutisten pohjana olivat pelkästään länsimaisten uutistoimistojen uutissähkeet, ei niihin tehty suuria muutoksia vaan sähkeet käännettiin. Tämä tulee ilmi muun muassa siitä, että lehdissä esiintyi tarkalleen samoja sanamuotoja saman päivän lehdissä sekä lähteinä käytetyissä sähkeissä olleet virheet toistettiin sellaisenaan.

Nürnbergin oikeudenkäyntiä seurattiin kaikissa lehdissä hyvin tiiviisti, mutta *Aftenpostenin* oma kirjeenvaihtaja antoi lehden uutisoinnille syvyyttä ja jatkuvuutta. Toisaalta uutisoinnin oltua yhden toimittajan varassa, lehdessä ei kirjoitettu Puolan alueella sijainneista keskitysleireistä, jotka saivat muiden maiden lehdistössä paljon palstatilaa. Muiden lehtien tyytyessä kansainvälisten uutistoimistojen välittämiin uutissähkeisiin, *Aftenpostenin* kirjeenvaihtaja päivitti oikeussalin tunnelmasta tietoa lähes päivittäin, joten lukijoille muodostui konkreettisempi kuva oikeudenkäynnin tapahtumista. Nürnbergin oikeudenkäynti toi saksalaisten toteuttaman juutalaisten joukkotuhon ensimmäistä kertaa kokonaisuutena koko

maailman tietoisuuteen. Norjan uutisoinnissa tapettujen juutalaisten lukumääriä pidettiin esillä, mutta aihetta ei oikeudenkäyntiuutisoinneissa käsitelty kovinkaan syvällisesti.

Holokausti ei noussut Nürnbergin oikeudenkäynnin keskiöön. Omalta osaltaan tätä selittää aiempi tutkimus Nürnbergin oikeudenkäynnistä, jonka mukaan oikeudenkäynti ei pystynyt saamaan syytettyjä oikeuden eteen kaikista heidän tekemistään rikoksista. Nürnbergin oikeudenkäynnin tienoilla kysymys juutalaisista ja heidän sodan aikana kohtaamista kauheuksista eriytettiin melko voimakkaasti sodan syyllisistä. Nürnbergiä koskevissa uutisissa juutalaiset ja keskitysleirit mainittiin, mutta päähuomio oli syytetyissä. Uhreja käsiteltiin omista uutisistaan. Syyllisyys koettiin vahvasti Saksan ongelmaksi. Lehdet kirjoittivat vaihtelevasti siitä, keitä sodan syyllisenä voisi pitää. Kristilliset lehdet korostivat enemmän anteeksiannon teemoja, kun taas *Aftenposten* ja *VG* tuntuivat kaipaavan sitä, että syylliset saataisiin tuomittua. Norjaa ja norjalaisia kollektiivisesti ei pidetty syyllisinä sodanaikaisiin tapahtumiin ja juutalaisten kuljetuksiin, vaan syyllisyys langeutettiin kaikista vastuullisimpien henkilöiden päälle.

Merkittävää on, että oikeudenkäyntiin liittyvissä uutisissa ei tullut esille syytä, miksi juutalaiset joutuivat leireille. Uutisissa kuvattiin selkeästi, että osa uhreista oli ollut juutalaisia, mutta uskonto ei vaikuta saaneen lähes ollenkaan huomiota. Syyllisyys tapahtumista vieritettiin niiden ihmisten niskaan, jotka olivat olleet töissä keskitysleireillä toteuttamassa juutalaisten ja muiden tuhoamista. Toisaalta kaikista suurimpina syyllisinä pidettiin natsijohtajia. Uutisointi esittää sen, kuinka syyllisyyttä siirrettiin taholta toiselle, jolloin varsinaisesti kukaan ei kokenut olevansa täysin vastuussa tapahtuneista.

Juutalaisten uskonto ei saa kovinkaan suurta roolia uutisoinnissa. Kirjoituksissa ei eritellä syytä sille, miksi juutalaisuus on vienyt juutalaiset keskitysleireille. Norja ei ollut ennen sotaa avoimin maa muille uskonnoille, joten juutalaisia ei nostettu sodankaan jälkeen mitenkään erityiseen asemaan. Juutalaiset nähtiin enemmän tietyn kansan edustajina, kuin uskonnoltaan juutalaisina.

Kristillisten lehtien sivuilla oli syyskuusta 1945 alkaen useita artikkeleita koskien Norjan Israelin lähetystä, joka teki lähetystyötä juutalaisten parissa. Tämän myötä lehti siis piti juutalaisia edelleen ryhmänä, jolle oli vietävä evankeliumia. Toisaalta *VG:n* sivuilla oli taas muutama positiiviseen sävyyn kirjoitettu kuvaus juutalaisten uskonnosta, kuten juutalaisten ensimmäisestä synagogajumalanpalveluksesta sodan jälkeen. Näin positiiviseen sävyyn juutalaisista tuskin olisi

ennen sotaa kirjoitettu, vaikka Norja ei ollut juutalaisvastainen maa. Vastarintaliikkeestä nousseena lehtenä *VG* halusi tehdä eron siihen Norjaan, millainen Norja oli ollut sodan aikana. Tästä syystä holokausti- uutisointi tuntui tukeneen uuden sodan runteleman Norjan rakentamista ainakin henkisellä tasolla.

Syyllisyys-teemaa käsiteltiin uutisissa laajasti. Syyllisyys langetettiin pääasiassa suurimpien rikollisten sekä sodan ja holokaustin toteuttajien päälle. Norja ei kokenut kollektiivista syyllisyyttä sodan tapahtumista, vaan vastuu vieritettiin miehittäjille ja maanpettureille. Kristilliset lehdet kuitenkin muistuttivat anteeksiannosta ja varoittelivat liiallisen tuomitsemisen vaaroista.

Suurimpana ongelmana koettiin sodan päättymisen jälkeen Saksa, mutta myös juutalaiset ja Palestiina nousivat koko maailman yhteisiksi ongelmiksi. Syyllisten metsästämisestä jälkeen huomio siirtyi lehdissä vuoden 1946 puolella tiiviisti myös siihen, minne juutalaiset voitaisiin viedä ja minne he itse halusivat. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Isolle-Britannialle siirtyneen Palestiinan koettiin olevan juutalaisten ainoa toivo. Juutalaisiin ja Palestiinaan liittyvissä uutisissa tuotiin voimakkaasti esiin juutalaisten kärsimykset sodan aikana. Kun oikeudenkäyntiuutisoinnissa juutalaiset olivat lähinnä numeroita ja ihmismassoja, Palestiinaan liittyen juutalaiset olivat aktiivisia toimijoita, jotka pyrkivät keräämään maailman sympatiat puolelleen, jotta heidän tulevaisuutensa olisi turvattu.

Oman piirteensä Norjan holokausti-uutisointiin tuo erityisesti *Vårt Landissa* käsitelty Norjan Karmel-instituutin sekä Norjan Israelin lähetyksen työ. Molemmat järjestöt toimivat aktiivisesti juutalaisten keskuudessa ja lehdissä kuvailtiin järjestöjen työn muuttumista sodan jälkeen. Järjestöjen saama huomio lehdissä antaa vahvoja viitteitä siitä, että norjalaisen kristillisyyden keskuudessa ajatus juutalaisen kansan erityisyydestä eli vahvana. Järjestöihin liittyvä uutisointi piti pinnalla myös juutalaisten toiveita Palestiinasta. Näiden uutisten kautta myös juutalaiset ja heidän kokemansa kauheudet säilyivät lukijoiden mielessä.

VII Lyhenteet

NS	<i>Nasjonal Samling</i>
NTB	<i>Norsk Telegrambyrå</i>
SA	<i>Sturmabteilung</i>
SD	<i>Sicherheitsdienst</i>
SS	<i>Schutzstaffel</i>
UNRRA	<i>United Nations Relief and Rehabilitation Administration</i>
VG	<i>Verdens Gang</i>
YK	Yhdistyneet Kansakunnat

VIII Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Sanoma- ja aikakauslehdet

<i>Aftenposten</i>	1945–1946
<i>Dagen</i>	1945–1946
<i>Helsingin Sanomat</i>	2012
<i>Verdens Gang</i>	1945–1946
<i>Vårt Land</i>	1945–1946

Painetut lähteet

Blomberg, Harry

1946 Jødenes framtid. – *Vårt Land*.

Brekke, Egil

1945 Et åpent sår i det norske folk. – *Aftenposten (M)*.

Clark, Ronald

1945 Fortsett gruoppvekkende detaljer fra Belsenleiren. – *Vårt Land*.

Dehlin, Harald Stene

1946 En internasjonal kirkegård. – *Vårt Land*.

Duesund, O.

1945 Den Norske Israelmisjon i krigens og okkupasjonens år. – *Vårt Land*.

E.C.

1945 Hvor skal jødene gjøre av seg? – *VG*.

Falcke, Haakon

1945 Jødene og Palestina. – *Dagen*.

Faye-Hansen, Per

1946 a Politikk og kristendom i Palestinaproblemet. – *Vårt Land*.

1946 b Jødene til Palestina. – *Aftenposten (M)*.

1946 c De kristne, jødene og sionismen. – *Vårt Land*.

Fischer, Alfred Joachim

1946 Zions barn på vei mot livet. – *Aftenposten (M)*.

Frederic, Pierre

1946 De 21 stumme i Nürnberg. Kommer de til å tale? – *VG*.

Hansen, Per Faye

1945 Kristent ansvar i jødespørsmålet. – *Dagen*.

Hiort, Albert

1945 a Jødene og Palestina. – *Dagen*.

1945 b Palestina som jødestat. En av seirens frukter? – *Dagen*.

Knudsen, Helge
1945 Foran Nürnberg-prosessen. – *Aftenposten (M)*.

M
1945 a Krigsforbrytere fra Belsen. – *Vårt Land*.
1945 b De tyske krigsforbrytere for domstolen. – *Dagen*.

Mürer, N. J.
1945 Mellom Belsens massegraver. *Aftenposten (A)*.

Shaftlin, Rolf
1946 Et folks katastrofe. – *VG*.

Torgersen, R. N.
1946 Nürnberg-prosessen i dokumenter. – *VG*.

Internet-lähteet

Accosiated Press
2009 <https://snl.no/Associated_Press>. Katsottu 17.2.2016.

Aftenposten
2015 <<https://snl.no/Aftenposten>> Katsottu 22.10.2015.

Berlingske
2015 <<http://www.b.dk/nationalt/berlingskes-vigtigste-medarbejdere-under-besaettelsen>>. Katsottu 26.3.2017.

Boerkrigene
2009 <<https://snl.no/Boerkrigene>>. Katsottu 18.2.2016.

Christensen
s. a. <https://nbl.snl.no/Christian_A_R_Christensen>. Katsottu 22.10.2015.

Dagen
s. a. <<https://snl.no/Dagen>>. Katsottu 6.3.2016

Extel
2016 <<https://www.extelsurveys.com/aboutus/AboutUsHome.aspx>>. Katsottu 18.2.2016.

NTB
2009 <https://snl.no/Norsk_Telegrambyr%C3%A5>. Katsottu 18.2.2016.

Pernow
s.a. <<https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=7095>>. Katsottu 9.2.2017.

Reuters
2009 <<https://snl.no/Reuters/>>. Katsottu 17.2.2016.

SNL
2016 <<https://www.snl.no>>. Katsottu 6.3.2016.

Verdens Gang
2014 <<https://snl.no/VG>>. Katsottu 20.10.2015.

Vårt Land
2015 <https://snl.no/V%C3%A5rt_Land>. Katsottu 6.3.2016.

Kirjallisuus

Andenæs, Johs. et al.
1966 Norway and the Second World War. Oslo: Tanum.

Askim, Henna-Maiju
2008 Suomi-norja-suomi sanakirja. Oslo: Nordilex.

Bloxham, Donald
2001 Genocide on Trial. War Crimes Trials and the Formation of Holocaust History and Memory. New York: Oxford University Press.

Bloxham, Donald & Kushner, Tony
2005 The Holocaust. Critical Historical Approaches. Manchester: Manchester University Press

Brandstack, Apollonia
2010 Holokaustiin liittyneet lehtikirjoitukset Suomessa syyskuusta 1944 loka-kuuhun 1946. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu - tutkielma. Hc.

Brakstad, Ingjerd Veiden Brakstad
2006 Jødeforfølgelsene i Norge. Omtale i årene 1942–1948. Framstilling og erindring av jødeforfølgelsene i Norge under andre verdenskrig, i et utvalg aviser og illegal presse. Masteroppgave i historie. Universitetet i Oslo.

Browning, Christopher
2011 The Origins of the Final Solution. – The Routledge History of Holocaust. Edit. Jonathan C. Friedland. London: Routledge.

Bruland, Bjarte
2011 Norway's role in the Holocaust. – The Routledge History of Holocaust. Edit. Jonathan C. Friedland. London: Routledge.

Bruland, Bjarte & Tangestuen, Mats
2011 The Norwegian Holocaust. Changing views and representations. – SJH nro 5, Vol. 36.

Burleigh, Michael
2000 The Third Reich. A New History. London: Macmillan.

Dahl, Hans Fredrik
1992 Vidkun Quisling. En fører for fall. Oslo: Aschehoug.

- Douglas, Lawrence
2001 The Memory of Judgement. Making Law and History in the Trials of the Holocaust. New Haven: Yale University Press.
- Eide, Martin
1998 Popularisening, modernisering, strukturering. En populæravis tar form. Verdens Gang i forvandling 1945–1981. Universitetet i Bergen, Institutt for massekommunikasjon, rapport nr. 40. Diss. Bergen. Bergen: Universitetet i Bergen, Institutt for massekommunikasjon.
- Friedländer, Saul
2007 Years of Extermination 1939–1945. Nazi Germany and the Jews 1939–1945. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Gellately, Robert toim.
2004 Johdanto – Nürnbergin haastattelut. Leon Goldensohn. Suom. Heikki Tiilikainen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Haugen, Hans Morten
2006 Når religion blir politikk. Kristensionisme i USA og Norge. – Kirke & Kultur 4/2006.
- Hayes, Peter & Roth, John K.
2010 Introduction. – The Oxford Handbook of Holocaust. Ed. Peter Hayes & John K. Roth. New York: Oxford University Press.
- Heiene, Gunnar
2005 The Church of Norway since II World War – Nordic Folk Churches. A Contemporary History. Grand Rapids, MI: W.M. Eerdmans Co.
- Holmila, Antero
2010 Holokausti. Tapahtumat ja tulkinnat. Jyväskylä: Atena.
2011 Reporting the Holocaust in the British, Swedish and Finnish Press, 1945–50. The Holocaust and its Contexts Series. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Illman, Karl-Johan & Harviainen, Tapani
1987 Juutalaisten historia. Helsinki: Gaudeamus.
- Ioanid, Radu
2010 Occupied and Satellite States. – The Oxford Handbook of Holocaust. Ed. Peter Hayes & John K. Roth. New York: Oxford University Press.
- Johansen, Karl Egil
2006 “Et slikt folk kan ingen Eichmann utrydde” – haldninga til jødane og staten Israel I norsk presse 1945–1967. Historisk tidskrift. Bind 85.
- Kershaw, Ian
2008 Hitler, the Germans and the Final Solution. New Haven: Yale University Press.

- Kochavi, Arieh J.
2001 Post-Holocaust Politics. Britain, The United States & Jewish Refugees, 1945–1948. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Kuparinen, Eero
1999 Aleksandriasta Auschwitziin. Antisemitismin pitkä historia. Jyväskylä: Atena.
- Kuparinen, Eero
2008 Antisemitismin musta kirja. Juutalaisvainojen pitkä historia. Jyväskylä: Atena.
- Longerich, Peter
2010 Holocaust: The Nazi Persecution and Murder of the Jews. New York: Oxford University Press.
- Montgomery, Ingun
2001 Norge: Att finna vägen tillbaka. – Nordiske Folkekirker i oprud. Red. Jens Holger Schjørring. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Myllykoski, Matti & Lundgren, Svante
2005 Murhatun Jumalan varjo. Antisemitismi kristinuskon historiassa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Orth, Karin
2010 Camps. – The Oxford Handbook of Holocaust. Ed. Peter Hayes & John K. Roth. New York: Oxford University Press.
- Ottosen, Kristian
2005 I slik en natt. Deportasjonen av jøder fra Norge. 2.ed. Oslo: Aschehoug.
- Rautkallio, Hannu
2004 Holokaustilta pelastetut. Helsinki: WSOY.
- Reilly, Joanne
1998 Belsen. Liberation of a Concentration Camp. London: Routledge.
- Sarti, Wendy A.
2011 Women and Nazis. Perpetrators of genocide and other crimes during Hitler's regime, 1933–1945. Palo Alto: Academica Press.
- Stewart, Timo R.
2015 Ja sana tuli valtioksi. Suomalaisen kristillisen sionismin aatehistoria. Poliittikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisuja 22. Diss. Helsinki.
- Spoerer, Mark
2010 Labor Sites. – The Oxford Handbook of Holocaust. Ed. Peter Hayes & John K. Roth. New York: Oxford University Press.
- Wachsmann, Nikolaus
2015 KL. A History of the Nazi Concentration Camps. London: Little Brown.

Wittmann, Rebecca

2010 Punishment. – The Oxford Handbook of Holocaust. Ed. Peter Hayes & John K. Roth. New York: Oxford University Press.

Østgaard, Einar

1982 Norja: Aateet ja taloudellinen todellisuus. – Lehdistö Pohjoismaissa. Suom. Antti Nuutila. Porvoo: WSOY.